

Шляхи розвитку української науки:

суспільний дискурс

У номері:

- *День Науки в Україні*
- *Уряд затвердив механізм добровільної відмови від наукового ступеня*
- *Відкрита наука та репозитарій наукових текстів Національної академії наук України*
- *Як підготувати й презентувати дослідницький проєкт*
- *Особливості інформаційної матриці неіндустріального суспільства*
- *Екологічна реабілітація земель як елемент подолання наслідків російсько-української війни*

№ 5 (187)

травень

Київ 2023

**Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів
державної влади**

Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативної інформації
(Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.)
Заснований у 2005 р. Видається щомісяця.

Головний редактор В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заслуж. діяч науки і техніки України, заст. генерального директора НБУВ. Редакційна колегія: К. Лобузін, д-р наук із соц. комунікацій; Л. Костенко, канд. тех. наук, лауреат Держ. премії України в галузі науки і техніки; Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій (заст. головного редактора); О. Натаров (упорядник).

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, <http://nbuviap.gov.ua/>.

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

№ 5 (187) травень 2023

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2023

Київ 2023

ЗМІСТ

День Науки в Україні	3
Аналітичний погляд	9
Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти	35
Наука – для обороноздатності країни	39
Наука і влада	43
Міжнародне наукове співробітництво	48
Наукові дослідження коронавірусу COVID-19	55
Новини наукового розвитку	57
Науково-організаційні заходи	63
Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки	75
Бібліотека в науковому процесі	79
Наукова комунікація	86
Зарубіжний досвід наукової діяльності	89
У критичному фокусі	95
ДОДАТКИ	98

Орфографія та стилістика матеріалів – авторські

День Науки в Україні

Джерело: <http://www.nbuv.gov.ua/>

20.05.2023

**Вітання Президента України науковцям з нагоди Дня науки
*Шановне товариство!***

Щиро вітаю вас із Днем науки ([Офіс Президента України](#)).

Без потужної передової науки надзвичайно важко повноцінно захищати державу від зазіхань агресора, забезпечувати її сталий розвиток та гідне майбутнє. Саме професійність досвідчених науковців у поєднанні з креативністю молодих вчених розширюють горизонти наукових досліджень, дають змогу ставити амбітні цілі й гідно відповідати на непрості виклики сьогодення.

Нині Україна потребує фахових рішень для оборони та ліквідації наслідків війни. Попри складність ситуації ви продовжуєте свою діяльність, а ваші наукові здобутки стають фундаментом багатьох таких рішень.

Пишаюся вами й сердечно дякую за кропітку щоденну працю і самовідданість, за ваш внесок у відстоювання нашої незалежності.

Щиро бажаю вам новаторських проектів, нових звершень і відкриттів.

Нехай усі сміливі задуми та ідеї втілюються в життя на благо рідної держави.

Слава Україні!

Володимир ЗЕЛЕНСЬКИЙ

19.05.2023

Привітання Президента Національної академії наук України академіка Анатолія Загороднього з Днем науки в Україні

Вельмишановні колеги, дорогі друзі!

Маю за честь привітати всіх з Днем науки в Україні (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

Цей день важливий не лише для науковців. Сьогодні, коли наша держава переживає складні й драматичні часи, роль науки в нашому житті ще більше зростає, а досягнення наших науковців додають нам віри у те, що незважаючи на всі труднощі й виклики, Україна має шанси для майбутнього розвитку і процвітання.

Нині наукова спільнота докладає усіх зусиль для захисту нашої державності та наближення перемоги України у боротьбі з російськими окупантами. Разом із роботою над фундаментальними дослідженнями з пріоритетних напрямів світової науки, наші науковці зосереджені на дослідженнях та розробленнях, пов'язаних із зміцненням обороноздатності та безпеки країни, пошуку шляхів розв'язання проблем, що наразі є вкрай актуальними для держави і суспільства.

У наступні роки нам також належить вирішувати складні завдання, пов'язані з післявоєнною відбудовою. І ми повинні зробити все від нас залежне для того, щоб наука була потужною силою розвитку держави, а наші винаходи і відкриття давали реальну користь і слугували на благо українського народу. Звісно, без вас – талановитих науковців, відданих своїй справі, здійснення усіх цих планів просто неможливе.

Розвинена наука також є запорукою подальшої успішної інтеграції України в європейський простір. Здобутки українських науковців, інноваційні підходи у вирішенні актуальних проблем сьогодення слугують сприйняттю України на міжнародній арені як сучасної європейської держави.

Добре відомо, що сьогодні наукова сфера України переживає нелегкі часи, наші науковці працюють у дуже складних умовах. Російська агресія завдала величезної шкоди науці, зруйнувала об'єкти наукової інфраструктури і навіть забрала життя наших колег. Тому я вкотре хочу подякувати всім науковцям за мужність і незламність, талант і самовіддану працю у цей надзвичайно складний для нашої країни час. Впевнений, що разом ми здолаємо всі труднощі та вистоїмо у цю лиху годину.

Тож сердечно вітаю всіх з Днем науки в Україні. Сьогодні маємо добру нагоду вшанувати наукові традиції, здобутки наших учених, якими ми цілком справедливо пишаємося, і на яких покладаємо великі надії. Бажаю усім миру і добра, міцного здоров'я, плідного творчого пошуку та нових звершень в ім'я України! Іще висловімо сердечну вдячність і низько вклонімося всім нашим захисникам і захисницям, завдяки героїчному подвигу яких ми маємо змогу кожного дня жити і працювати!

Слава Україні! Героям слава!

Президент Національної академії наук України Анатолій Загородній

20.05.2023

Вітання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій з нагоди Дня науки

Шановні вчені, працівники наукової галузі, українці!

Щиро вітаємо вас з Днем науки, який традиційно відзначається в Україні у третю суботу травня ([Офіційний вебпортал Верховної Ради України](#)).

Відзначаючи це свято, ми ще раз нагадуємо всім про важливість науки, її базовий внесок у розвиток держави та суспільства. Сьогодні особливо гостро стоять питання підтримки наукою обороноздатності держави та забезпечення її відбудови. На науку в цьому сенсі покладено великі надії та сподівання, що вона попри всі труднощі та втрати вистоїть і розкриє свій незгаслий потенціал.

Академік Борис Патон казав, що наука і тільки наука здатна допомогти нам упоратися з глобальними викликами. На той час він мав на увазі насамперед вирішення продовольчої проблеми, запобігання поширенню небезпечних захворювань, мінімізацію негативних наслідків кліматичних змін. Проте, цей вислів також актуальний і для сьогоднішніх викликів, які постали перед Україною через російську агресію. І парламентарі цілком усвідомлюють цю роль науковців і створюють додаткові можливості та стимули для проведення вченими фундаментальних і прикладних досліджень в Україні.

Нещодавно Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук разом з керівництвом Комітету відзначили лауреатів Премії Верховної Ради України молодим ученим. В рамках урочистостей відбулася жвава дискусія з науковцями, порушені важливі та актуальні питання розвитку як науки, так і держави, які будуть на контролі Комітету. Парламентарі подякували молодим ученим за їхню плідну працю на теренах України у складних воєнних умовах. Така вдячність усім науковцям, які продовжують активно працювати в Україні і для України, які борються за цілісність держави та примножують її обороноздатність.

У цей святковий день бажаємо всім науковцям і працівникам наукової галузі міцного здоров'я, щастя, успіхів, творчої наснаги та ефективних результатів задля нашої Перемоги та розвитку України.

З глибокою повагою Голова Комітету Сергій Бабак

20.05.2023

Нестримність думки і прорив у майбутнє

Кожна галузь чи сфера нашого життя колись починались із запитань «чому», «для чого» і «як зробити». А потім відповіді на них, а особливо глибокі й серйозні дослідження, мали результатом цікаве, а часом і

сенсаційне відкриття, новий досвід, нові кроки вперед. Тож усі прогресивні речі та явища, які є в нашому житті, зобов'язані своєю появою невтомності й наполегливому пошуку науковців. У сучасному світі саме інтелектуальний ресурс виступає головним «двигуном» розвитку суспільства ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Третьої суботи травня Україна вшановує «лицарів науки», людей, які справді є рушійною силою розвою й досягнень своєї держави.

Безсумнівно, розвиток науки, ефективне використання результатів наукової діяльності, а особливо впровадження новітніх технологій є основою економічного зростання держави. Наші вчені та їх відданість обраному шляху – це основа інтелектуального потенціалу нації, запорука її майбутнього. Тож День науки – свято людей творчої праці, діяльність яких є символом духовної свободи та розвитку особистості.

Нині Україна є державою з високим рівнем освіти і науки. Центр тяжіння й організації загону науковців – Національна академія наук України – була заснована 27 листопада 1918-го року. Її першим президентом став видатний учений світового масштабу В.І. Вернадський, чие ім'я нині носить наша Бібліотека. Сьогодні Академія має 3 секції, 14 відділень, 147 наукових установ та 35 підприємств дослідно-виробничої бази. Відповідну діяльність забезпечують також близько 1400 науково-дослідних інститутів і 330 вищих навчальних закладів. Оскільки у всіх сферах життєдіяльності людини й суспільства все більше утверджуються новітні тенденції розвитку, перехід до науково-інформаційних технологій стає першочерговою вимогою часу. Наша держава має сучасні наукові школи та потужні технологічні розробки. Відомо, що високий професіоналізм вітчизняних учених високо цінується у світі.

Однак сьогодні українська наука, як і всі сфери нашого життя, зазнає труднощів через підступний напад російських агресорів та воєнний стан у країні. Це позначається як на загальній ситуації з проектами й дослідженнями, так і на кадровому потенціалі: багато науковців зі зброєю в руках стали на захист своєї країни, і, на жаль, уже не один з них поклав життя на олтар Вітчизни.

Та саме сильний науковий потенціал країни посприяв прискореній мобілізації воєнних галузей нашої економіки, а відповідні дослідження в цій царині збагатили наших військових і новим досвідом, і новітніми засобами захисту.

Щиро вітаємо зі святом усіх дослідників, чії пошук, невтомність і допитливість щодня підкорюють нові висоти науки! Впевнені, що, спираючись на розвинену науку, ми швидко відбудуємо динамічну конкурентоспроможну економіку, здатну забезпечити відродження держави та соціальну єдність суспільства. Нових творчих успіхів вам, здоров'я, миру та злагоди!

(вгору)

22.05.2023

Наука в Україні: настав час «моди розвитку»

З нагоди Дня науки Національний фонд досліджень України зібрав науковців, українських та міжнародних партнерів з метою привернути увагу до потреб вчених і спробувати знайти шляхи підтримки науки і досліджень в Україні, а також – разом поміркувати про шляхи інтеграції до світового дослідницького простору ([Національний фонд досліджень України](#)).

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 1](#)

19.05.2023

Ніч молодіжної науки – 2023 в умовах війни

18 травня 2023 р. розпочався VI науково-популярний захід «Ніч молодіжної науки-2023 в умовах війни», який традиційно організований Радою молодих учених при Міністерстві освіти і науки України до Дня науки! ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Джерело: <https://mon.gov.ua/ua>

Мета заходу – популяризація наукових здобутків молодих учених, налагодження співпраці між молодими науковцями, встановлення зв'язків з основними стейкхолдерами та зарубіжними партнерами в умовах війни.

В заході взяли участь понад 50 молодих учених з різних регіонів України, закладів освіти, наукових установ, які у цікавій формі презентували результати своїх досліджень різних галузей знань.

Учасників заходу привітав Заступник Міністра освіти і науки України з питань європейської інтеграції Євген Кудрявець, який зазначив важливість відстоювання наукового фронту в умовах війни та побажав успіху молодим вченим України.

[Відео заходу](#) доступне на сторінці РМУ при МОН у Фейсбучі.

20.05.2023

День науки: Як перейти на наступний щабель, перетворити свою наукову роботу в бізнес проєкт?

Юні винахідники разом з науковцями та представниками бізнесу обговорювали як перетворити свою ідею на стартап, реалізувати свій науковий проєкт через бізнес на стратегічній сесії, присвяченій Дню науки ([Київський академічний університет](#)).

Джерело: <https://kau.org.ua/>

Організаторами зустрічі виступили Київська Мала академія наук (КМАН), Київський академічний університет (КАУ) та бізнес-спільнота «Кластер виробників медичної продукції».

[Докладніше див. додаток 2](#)

Аналітичний погляд

В. Горовий,

заступник генерального директора, доктор історичних наук, професор,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Особливості інформаційної матриці неоіндустріального суспільства

У процесі розвитку людської цивілізації її соціальне багатограння перетворюється в суспільний організм із зростаючою кількістю спільних ознак щодо навколишнього середовища. Він також характеризується постійним зростанням складності внутрішньої соціальної структури відповідно до впливів зовнішнього середовища на життєздатність людства.

У характерній для всього живого особливості розвитку основну роль відіграє прояв організуючої енергії вищого порядку. Необхідність її акумуляції сприяє подальшій трансформації як окремого індивіда людської популяції, так і людського суспільства в цілому. Зовнішня енергія вищого порядку вдосконалює активізацію необхідних для існування обмінних процесів у біологічних організмах, стимулює прогрес розвитку на всіх етапах еволюції людини й суспільства. Вона прискорює подальший розвиток усіх, у тому числі ще невідомих нам, але існуючих видів біологічних і вищих енергетичних істот зі все більш ефективними засобами життєзабезпечення та

перетворення навколишнього середовища в енергетичну базу свого розвитку. І що найголовніше – вже нині зміни навколишнього середовища під впливом стимулювання вищими енергіями розвитку біологічних об'єктів, зокрема, під впливом людської діяльності, сприяють входженню пульсацій цього середовища в резонанс із планетарними, стають все більш відчутними в цьому масштабі, сприяють розвитку планетарних еволюційних процесів.

Цілеспрямований розвиток біологічного світу, і в ньому людини, в енергетичних вимірах полягає в тому, що біосфера приносить користь загальному розвитку не лише на фізичному рівні, але насамперед випромінюванням тієї «променевої» енергії, розвиток якої передбачав у прогресі людства К. Ціолковський [1]. Ця енергія входить у взаємодію з просторовими енергіями. Кожна з живих істот швидко закінчує свій особистісний життєвий шлях, але суспільство на основі постійного розвитку своєї інформаційної основи продовжує розвиток у нових поколіннях. Рациональність цього процесу не заперечує ні сучасний матеріалізм, ні ідеалізм.

Механізми пізнання і наступного перетворення навколишньої дійсності людиною обумовлюють необхідність зведення системи взаємовпливів суб'єкта і об'єкта діяльності до одного рівня взаємодії. Під час розвитку взаємовпливів людської цивілізації з навколишнім світом вона освоїла різні рівні таких впливів. Цей механізм у наш час функціонує насамперед на рівні фізичних взаємовпливів. Його ефективність зростає на рівні тонких впливів, енергетичної взаємодії між об'єктами матеріального світу і продовжуватиме розвиватися при нових взаємодіях із новими, ще не відомими енергіями. Тому взаємодія між людиною, суспільством і навколишнім середовищем стає все більш складною, набуваючи нових рис самоорганізуючої системи, що активно співпрацює із системою планетарною та іншими космічними об'єктами.

Оскільки біологічний розвиток людини відбувається значно повільніше, ніж наростання темпів розвитку зовнішніх інформаційних впливів, людина знаходить соціальні шляхи розв'язання проблеми акумуляції та організації ефективного використання щораз більших обсягів інформації. Серед них – спадкоємність поколінь, розвиток спілкування за допомогою мови, систем символів та символічних дій, розвиток писемної культури, науки, бібліотечної діяльності, мистецтва, застосування електронних інформаційних технологій та ін. Ці технології забезпечили суттєву еволюцію інформаційних процесів, однак, при цьому принесли із собою незвичне раніше навантаження на розумову діяльність людини.

У спробах вдосконалення процесу реагування на явища динамічної дійсності, людина вдосконалює механізми сприйняття й перетворення навколишнього середовища, використовуючи розвиток соціального ресурсу свого суспільства. Виникнення членороздільної мови було могутнім засобом подальшого розвитку свідомості самої людини та суспільства. Завдяки мові свідомість формується і розвивається вже як духовний продукт життя

суспільства. Будучи засобом взаємного спілкування, обміну досвідом, вона об'єднує людей не тільки в реаліях повсякденності, а й між поколіннями. Тим самим відбувається історична спадкоємність, коли нові покоління людей успадковують здатності до спілкування тією чи іншою мовою. Починаючи від створення знарядь праці, мови, вдосконалення соціальної організації, людина, пройшовши у своїй історії цілий ряд етапів, вийшла на рівень глобальної інформатизації, забезпечення доступу до інформаційних ресурсів, напрацьованих людством, для всіх соціально активних представників суспільства і створює все більш дієві умови для творчого розвитку. Творча праця якраз і є найбільш високопродуктивною в людській історії. Вийшовши на новий, якісно вищий рівень використання інформації в її електронному вигляді, суспільство, вдосконалюючи структурування інформації, технічні можливості для прискорення її циркуляції, кількісного аналізу, поступово підходить до вироблення відповідних технологій її змістового аналізу і підвищення ефективності використання в інтересах соціуму.

Таким чином, людська цивілізація в процесі власного розвитку здійснює сукупний із планетарним вплив на середовище та сприяє здійсненню еволюційних змін у характеристиках середовища, здійснює внесок у його розвиток. Історичний процес при цьому свідчить, що негативний вплив біологічної популяції на процес загальнопланетарного розвитку навіть при еволюції цієї популяції, але еволюції не сумісної з цим загальним розвитком, призводить до шкідливих для загального розвитку процесів, і, у кінцевому підсумку, до зворотної реакції – ліквідації цієї популяції. Цей висновок має бути усвідомленим сучасною цивілізацією при умові, якщо це ще не пізно, якщо наявні негативні процеси в її розвитку не набули незворотних характеристик.

Найбільш характерна риса розвитку сучасної цивілізації на енергетичному рівні полягає у зближенні випромінювань у спектрі біоенергетичних частот людських спільностей різних регіонів (об'єднання спільностей), поєднанні спектра цих частот у взаємному резонансі та резонансі з космічними енергіями. Результуючі частоти сприяють перенесенню енергій людської цивілізації в обсяги планетарного випромінювання, є внеском в якісне підвищення процесу енергетичних обмінів планети з космічним середовищем. Спектр сучасних біоенергетичних випромінювань входить також у резонанс з біоенергетикою кожної людини, кожного члена суспільства, підвищуючи якісні показники індивідуальних енергетичних процесів. Спектр найбільш характерних для сучасного людства частот, які можна називати базовими, найбільш суттєво впливає також на енергетику біологічних структур тваринного і рослинного світу насамперед з ареалу найближчого для нього співіснування. З розвитком суспільства такий ареал розширюється і, у свою чергу, використовується людьми його енергетика розвитку зростає.

Інформаційні характеристики соціальної матриці людських спільностей у своїй структурі відображають енергетичні складові, що насамперед

характеризуються провідними характеристиками людської діяльності [2]. Тому у відомій історії людської цивілізації її матриця визначається за основною рисою, що найбільш повно характеризує той чи інший період розвитку. Д. Белл у зв'язку з цим зауважував, що «... доіндустріальний сектор є, в основному, добуваючим. Індустріальний сектор несе в собі перш за все виробляючий характер, він використовує енергію і машинну технологію для виробництва товарів. Постіндустріальний є обробляючим, і тут обмін інформацією і знаннями здійснюється в основному за допомогою телекомунікації та комп'ютерів» [3].

З розвитком матриці неоіндустріального суспільства ставала зрозумілою вся складність революційного входження суспільства в новий етап його розвитку, у якому відбувається перехід від сировини і енергії як основних виробничих ресурсів до інформації і знання. Згідно з твердженнями Д. Белла, період розвитку матриці, у якому розумова діяльність як провідний виробничий ресурс проявляється в інформаційному та знаннєвому вигляді. Цей процес розвиватиметься в різноманітних структурних проявах.

Сказане вище стосується якісної відмінності процесу наповнення сучасних інформаційних баз, що еволюціонують в напрямі до формування структурних елементів інформаційної матриці нового суспільства і, що важливо, сприяють змінам у роботі їх внутрішніх механізмів. Однак це не значить, що відбувається послаблення уваги до відбору і продукування нової інформації. Навпаки, нова американська філософія управління основана на розгляді ділової організації як відкритої системи, основні передумови успіхів якої пов'язуються з тим, «наскільки вдало форма пристосовується до свого зовнішнього оточення – економічного, науково-технічного, соціально-політичного. Вся внутрішня структура управління є не що інше, як відповідь форми (її інформаційної бази. – Авт.) на різні за своєю природою впливи з боку зовнішнього середовища, включаючи технологію виробництва і якість людських ресурсів». Поряд із цим підкреслюється, що «форма, з ускладненням умов конкуренції, змушена перш за все турбуватися про гнучкість і адаптованість своїх внутрішніх структур» [4].

Паралельно з вдосконаленням інформаційного розвитку суспільства зростає його інформаційно-енергетичний потенціал. На етапі доіндустріального освоєння навколишнього середовища зростаючий інформаційний ресурс відображав об'єднану енергію зусиль людських спільностей у протистоянні впливам навколишнього середовища. Інформаційно-енергетичний потенціал колективної свідомості цього періоду складався з наявного ресурсу колективної пам'яті та нових надходжень цієї енергії через людську свідомість. При цьому в процесі освоєння матеріальної дійсності людина з навколишнього світу на нинішньому етапі успішно використовує світлову енергію, що характеризує предметну сферу її оточення, здійснює аналіз і відбір необхідних предметів та речовин і з них за допомогою засобів виробництва одержує потрібну їй для існування та розвитку нову енергію.

Енергоінформаційний ресурс соціальних об'єднань індустріального суспільства акумулював енергетику середовища опосередковано через засоби виробництва цього етапу розвитку суспільства. Пов'язаний з їх еволюцією науково-технічний потенціал сприяв протистоянню новим викликам, що потребували індустріального оснащення і суспільного згуртування на рівні націй та держав.

Науково-технічний рівень глобальних перетворень та інформатизації в неоіндустріальному суспільстві обумовлює перехід до третього етапу впливів сучасної цивілізації на середовище існування на базі інформаційно-енергетичних технологій. Для цього прояв організуючої енергії вищого порядку передбачає акумуляцію необхідної для існування і трансформації людства енергії, проявленої у видах матерії, що співіснують з людською цивілізацією. Ця енергія, забезпечуючи необхідні для існування обмінні процеси в біологічних організмах, забезпечує також стимулювання розвитку еволюції людини й суспільства, а також невідомих нам, але можливих видів біологічних і вищих енергетичних істот зі все більш ефективними засобами життєзабезпечення та перетворення навколишнього середовища. І що найголовніше, вже нині перетворення під впливом біологічних об'єктів, зокрема, під впливом людської діяльності, стають все більш відчутними в планетарному масштабі, все більш співзмірними з планетарними еволюційними процесами.

Зростаюча складність викликів середовища існування для людини і її цивілізації обумовлює необхідність своєчасного усвідомлення змісту цих викликів, знаходження рішень, необхідних для їх нейтралізації, організації відповідних для цього дій у масштабах структурних складових і суспільства в цілому. Адекватне реагування вимагає також постійного ускладнення структури суспільства («подібне діє на подібне»), його самоусвідомлення в розвитку і перспективах цього розвитку. Характерною особливістю саме нинішнього етапу еволюції є щораз більша швидкість перетворень, що відбуваються в природі. І це вимагає нових швидкостей процесу самої орієнтації спільності людей у ситуації, прийняття ефективних рішень і їх оперативної реалізації. Вище вже згадувалася фундаментальна складова процесу тонкоенергетичних впливів на людину енергій вищих рівнів розвитку матерії. Сукупний енергетичний потенціал людського суспільства, входячи в резонанс із космічними енергіями вищого порядку, підвищує частоту своїх пульсацій і водночас здійснює внесок у потужність космічного випромінювання. Постійно корегований космічними енергіями енергетичний потенціал людського суспільства передусім корегує частоти пульсацій людських організмів, сприяючи тим самим розширенню можливостей їх взаємодії з навколишнім світом.

Ззовні цей процес набуває вигляду програмування живого розвитку. Залишаючи за межами розгляду питання про авторство і цілі вищого програмувальника біологічних організмів, зауважимо лише те, що цей процес орієнтовано на забезпечення розвитку біологічної популяції в планетарному

середовищі. При цьому маємо на увазі, що лише розвиток обумовлює життєздатність. Існування без розвитку в умовах дійсності, що розвивається, означало б процес деградації і завершення процесу існування популяції.

Базові частоти біоенергетичного розвитку є основною енергетичною характеристикою матриці функціонування й розвитку людської цивілізації. Як зауважував П. Сорокін, «що б не робив індивід, ніяка з його дій не є ні соціальним явищем, ні його найпростішим утворенням. Роль може стати соціальною лише за наявності соціальної матриці. Тільки при таких умовах роль може стати елементом соціального явища, так же як хромосома є складовою частиною клітини або електро-складовою частиною атома...» [5].

Поняття соціальної матриці дуже образне і допомагає більш чітко уявити роль її складової – інформаційної матриці (з усією системою інформаційних баз відповідно до системи соціальних інститутів, каналів зв'язку, центрів накопичення й переробки інформації тощо) [6] в житті сучасної людини. З одного боку, матриця є умовою існування соціальної людини, а з іншого – її існування обумовлюється існуванням людської спільності в її типових ознаках. Інформаційні характеристики матриці якраз і є основною характеристикою зрілості енергетичної бази всякого суспільства.

Еволюція соціальної матриці відображає процес еволюції суспільства і, у кінцевому підсумку, пов'язана з реагуванням людської спільності на явища матеріального світу, пов'язані з відображенням взаємодії між явищами, предметами й системами як неживої, так і живої матерії. При цьому відображення є здатністю матеріальних явищ, предметів, систем у процесі взаємодії відтворювати частково або ж повністю у своїх структурах особливостей інших матеріальних об'єктів. Це відтворення пов'язане з проявом умов, при яких воно набуває якості інформації. У найбільш загальних сучасних уявленнях «... інформація – об'єктивна сторона процесу відображення як прояв властивості всієї матерії. Вона всезагальна. Тому будь-яка взаємодія включає в себе інформаційний процес, вона є інформаційною взаємодією в тому розумінні, що залишає про себе пам'ять в іншому» [7]. Всі матеріально-речові і матеріально-енергетичні системи одночасно є джерелами, носіями, а також споживачами інформації. На думку А. Берга, В. Бірюкова та ряду інших дослідників, «ні речовини, ні енергії, не пов'язаних з інформаційними процесами, не існує». Отже, неживий і живий світи розглядають сьогодні не тільки як світ речовини й енергії. З позиції людського сприйняття його можна розглядати також як світ інформації [8].

Як зазначає І. Валлерстайн, «...сьогоднішній вибір в одному відрізняється від попередніх. Це перший вибір, до якого залучений весь світ, оскільки історична система, в якій ми живемо, вперше охоплює всю планету» [9]. Однак розподіл історичного розвитку на три основні етапи за характеристикою виробничої діяльності: доіндустріальний – з розвитком добуваючих видів господарської діяльності, індустріальний – з розвитком технологій обробки і машинним виробництвом і неоіндустріальний – зі зростаючим значенням обробки даних, використання інформаційних

ресурсів, із вдосконаленням виробничої і соціальної організації суспільства – цей розподіл охоплює великі проміжки людської історії і є дуже загальним орієнтиром для практичного використання. І тому окремі етапи розвитку матриці нового неоіндустріального суспільства згідно з особливостями використання технологій нині можуть називатися інформаційними, програмованими, цифровими тощо. Слід лише зазначити, Д. Белл звертав увагу дослідників на чітке розділення ролі і значення знання від ролі та значення інформації: інформація може виступати основним виробничим ресурсом неоіндустріального суспільства, тоді як знання на всіх етапах розвитку залишається внутрішнім джерелом його прогресу.

Практика утвердження глобальної інформатизації стала характерною особливістю матриці людства на неоіндустріальному рівні розвитку. Впровадження електронних інформаційних технологій сформували умови для масової суспільної активізації для соціальної трансформації. Тому життєздатна соціальна структура є такою, що постійно розвивається, оскільки зовнішнє по відношенню до неї середовище знаходиться в постійному русі. Воно постійно взаємодіє з цією структурою, здійснює, як уже зазначалось вище, постійний інформаційний тиск на неї. При цьому «зовнішня інформація асимілюється, перетворюється у внутрішню, в результаті чого розширюється внутрішня різноманітність системи, що, в свою чергу, робить її придатною сприймати ще більшу зовнішню різноманітність» [10]. Тенденція постійного ускладнення соціальної структури суспільства означає постійне ускладнення системи інформаційних баз [11], що насамперед обумовлює постійну еволюцію (мова йде про життєздатні структури) інформаторського середовища. Враховуючи нинішній загальнотехнологічний рівень розвитку суспільства, прийнятною для нього, значущою може бути лише інформація відповідного рівня, такого, на якому вона може сприяти його розвитку.

Тенденція постійного ускладнення соціальної структури суспільства означає постійне ускладнення системи інформаційних комунікацій і центрів збереження інформації, передусім бібліотечних, що зумовлює постійну еволюцію (мова йде про життєздатні структури) інформаторського середовища. Етап переходу до інформаційного суспільства вніс до цього процесу свої характерні особливості. На них наклали додаткову своєрідність процеси розбудови української суверенної держави і переходу до ринкової економіки.

У зв'язку з цим, з одного боку, зазнають докорінної перебудови всі елементи інформаційної матриці, система наявної інформаційної інфраструктури, відбувалась адаптація до нових вимог всього наявного інформаційного матеріалу, пов'язаного із системою державних структур, а з іншого – в економіці, у політичній та інших сферах суспільного життя новий суспільний устрій від все більшої кількості людей потребував прийняття важливих самостійних рішень, що прямо впливали на життя людей, а значить – об'єктивної, точної інформації.

Характерною особливістю відповідного нинішнім потребам інфотворчого середовища в його людському вимірі є різке збільшення кількості спеціалістів для роботи з інформаційними ресурсами. Серед них все більше працівників, що спеціально займаються обробкою інформаційних потоків, збереженням інформації в оптимальній для швидкого використання формі, виконавців тематичних, спеціальних замовлень на інформацію, на підготовку інформації до використання замовником у найзручнішій для нього формі тощо, а також спеціалісти-аналітики, які займаються творенням інформації вищого ступеня аналітичності на базі наявних інформаційних запасів. Останнє якраз і є характерною ознакою нового, інформаційного етапу розвитку суспільства. Тому ж, якщо врахувати стрімке збільшення кількості інформаційних працівників-професіоналів, і зростаюче суспільне значення їх діяльності, можна прогнозувати вже у не дуже далекому майбутньому в суспільному поділі праці закономірну появу чітко визначеного місця саме для цієї категорії працівників.

Високотехнологічна природа інформаційного суспільства визначає необхідність розвитку науки як найважливішого джерела виробництва інформації. Ця характерна риса є дуже важливою при розгляді специфіки сучасної матриці. «Сучасний етап розвитку суспільства характеризується високою роллю інформаційних процесів, у яких товарним продуктом є не матеріальні об'єкти, а інформація; при цьому факт, що наука стала виробничою силою, вимагає якнайінтенсивніше вводити в оборот цей продукт. Потрібно мати на увазі і характерне для наших днів масове зрощення науки з виробництвом, коли нові наукові ідеї втілюють в найкоротші строки у здавалося б таких галузях, що далеко знаходяться від науки; – так характеризується інформаційне значення науки вже на старті нової, інформаційної ери» [12]. У соціальній сфері наука проявляється як джерело науково-технічної інформації, джерело нових методик для управління суспільством, і, нарешті, як база розробки технічних засобів опрацювання інформації для управління суспільством, для розвитку системи його соціальних інформаційних комунікацій.

Згідно з принципом доцільності творення нової інформації має відповідати оперативним і перспективним запитам суспільства. Наші перспективи в інформатизації суспільства пов'язані з творенням інформації на базі інформації, з організацією і розвитком фундаментальних досліджень. Розвиток теоретичних наук, організація фундаментальних досліджень в усіх сферах життя є однією з найважливіших складових історичної перспективи всякого суспільства. Проте суспільство не завжди буває і не завжди може бути далекоглядним, що знаходить підтвердження в реаліях нашого життя. Оскільки фундаментальні дослідження, теоретичні науки не дають негайного практичного ефекту, працівники цієї категорії виробників інформації не завжди знаходять відповідне розуміння своїх потреб, не відчують необхідного соціального запиту на свою діяльність.

Ще одна проблема, що безпосередньо впливає на процес творення аналітичної інформації, на розвиток теоретичних наук, полягає в тому, що ці науки спираються на результати прикладних наук, на нову інформацію, створену досвідним та іншими методами. Якщо ж генерація інформації на базі цих джерел здійснюється малоефективно, це істотно впливає також і на теоретичні дослідження. Остання обставина з розвитком глобального інформаційного простору певною мірою може втрачати свій вплив на генерування соціально значущої аналітичної інформації, оскільки при цьому розширюється можливість використання зарубіжної прикладної інформації. Проте лише певною мірою. Адже для організації наукової роботи з ефективним використанням глобального інформаційного простору знову ж таки потрібне фінансування на техніку, на оплату особливо цінної інформації в інтернеті, і на підготовку й оплату діяльності кваліфікованих інформаційних спеціалістів. Істотним негативним фактором при цьому може бути також і відрив від своєї наукової традиції, специфіки розвитку вітчизняних наукових шкіл.

Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу у XXI ст. обумовлює постійно зростаюче ускладнення внутрішньосупільних інформаційних обмінів. Особливо суперечливо це ускладнення проявляється на рівні загальнодержавному. Останнє є важливим, зважаючи на особливе значення держави в сучасному глобалізованому світі. І це стосується не лише економічних, політичних процесів. Адже лише держава нині має реальні інструменти для протистояння негативним проявам глобалізації, пов'язаним з насадженням в усіх регіонах світу тотальної уніфікації. Вона має або ж відстояти право нації на самобутній розвиток і таким чином забезпечити багатоваріантність реагування нашої цивілізації на виклики сучасності, зміцнюючи її стійкість і життєздатність, або ж зникнути, гарантувавши цим самим щораз більшу вразливість національного розвитку.

Ця альтернатива жодною мірою не є якоюсь абстрактною, умоглядною логічною побудовою. Однак із проникненням сучасної науки в глибини пізнання, ми одержуємо підстави для ліквідації останніх залишків геліоцентричного самозаспокоєння, для формування все більш складних уявлень про ті процеси, що відбуваються в ньому, про глибину їх впливу на наше життя, наш розвиток. Що дуже важливо, ми фіксуємо також постійні зміни в навколишньому світі, вплив яких на земну цивілізацію навіть із зростаючим проникненням людської свідомості в глибини Всесвіту не може бути повністю прогнозованим. Як справедливо зазначає з цього приводу І. Валлерстайн, «ньютонівська визначеність має місце лише в дуже обмежених і простих системах... Всесвіт демонструє еволюційне наростання складності і переважна більшість ситуацій не може бути пояснена, виходячи із тез про лінійну рівновагу і оборотність часу» [13].

У разі оптимістичного розвитку процесу самоорганізації нашої цивілізації, збереження в її внутрішній структурі інституту держави, як гаранта національного розвитку, здатність до адекватного реагування на

виклики сучасності для людства збільшується. Таким чином, саме трансформація державності в умовах розвитку сучасних інформаційних процесів має привертати особливу увагу дослідників як важлива складова сучасної матриці людського розвитку. Постановка цього питання є тим більш актуальною, що процес інформатизації в ході його реалізації приводить до наслідків не лише запрограмованих, а й несподіваних і неоднозначних. Він відображає сучасну еволюцію суспільства, а до цієї еволюції в середовищі дослідників ставлення якщо й не скептичне, то досить насторожене.

Так, М. Ходорковський стверджує, що «в розвинутих суспільствах спостерігається виникнення якісно нової нерівності – між здатними і нездатними до творчої праці людьми... – починає створюватись біологічний бар'єр, подолання якого, на відміну від соціального, майже неможливе» [14]. Він говорить про «...все сильніші ознаки наближення по крайній мірі практичної громадської думки до расистського, по суті справи, сприйняття представників різних цивілізацій як таких, що не можуть претендувати на загальний, єдиний для всіх обсяг прав» [15]. Як стверджує І. Валлерстайн, «...прогрес, всупереч всім настановам віку просвітництва, зовсім не неминучий, – і продовжує: Але я не вважаю, що, виходячи із цієї причини, він неможливий. За кілька тисячоліть світ не став більш моральним, але він міг стати таким. Ми здатні рухатися в напрямі того, що Макс Вебер називав “сутнісною раціональністю”, тобто до раціональних цінностей і раціональних цілей, що досягаються з допомогою колективних і розумних дій» [16].

Можна погодитись, що явище, визначене як «сутнісна раціональність», тобто опосередкований загальний вектор трансформаційних процесів, сьогодні все таки є ще позитивним. Свідченням цьому є вже хоча б те, що до цього часу внутрішньосуспільні інформаційні процеси не призвели до розвалу інституту державності, хоча й ослабили значною мірою її суверенні можливості, насамперед щодо контролю інформаційних потоків. Однак, створюючи сукупність, ці процеси проявляють у суспільному розвитку як позитивну, так і негативну роль, відображаючи реальний стан суспільної свідомості і рівня розвитку. Про це, зокрема, свідчать і найбільш рельєфно виражені особливості структури загальноцивілізаційних інформаційних ресурсів [17].

Тому держава як гарант відображення інтересів суспільного розвитку, що в перспективному вимірі не може бути відокремлений від розвитку національного, в інтересах суспільства має виконувати в контексті розвитку загальноцивілізаційних інформаційних процесів ряд внутрішніх і зовнішніх функцій. Серед зовнішніх функцій нині найбільш важливими є:

- організація використання в інтересах національного розвитку інформаційних ресурсів загальноцивілізаційного значення та здійснення національного вкладу у розвиток цих ресурсів;

- включення як на загальнодержавному рівні, так і на рівні організації підтримки суб'єктів національного інформаційного виробництва в активну діяльність на міжнародних ринках інформації;

– організація протистояння зовнішнім загрозам для національних інформаційних ресурсів, у тому числі інформаційним агресіям інформаційним війнам проти держави.

Серед функцій внутрішніх особливого значення набувають на нинішньому розвитку інформатизації:

– функція забезпечення доступу до інформації всім категоріям громадян, всім соціальним структурам у системі суспільної організації;

– налагодження ефективного інформаційного обміну для забезпечення суспільного розвитку, еволюції правової держави і громадянського суспільства;

– сприяння національному інформаційному виробництву, підвищенню ефективності використання інформаційних ресурсів, зростанню, таким чином, інформаційного потенціалу суспільства;

– організація безпеки національних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційної бази національного розвитку.

Глобалізаційні процеси при закономірному дотриманні спадкоємності в усіх аспектах суспільної діяльності обумовлюють суттєве зміщення акцентів у реалізації функцій сучасної держави в інформаційній сфері. У все більшій мірі у процесі розвитку інформаційного суспільства це стосується організації використання в інтересах національного розвитку інформаційних ресурсів загальноцивілізаційного значення. Це – найбільш значуща для нашої цивілізації складова матриці неоіндустріального суспільства. Вона створює можливості для творчого вибору закономірних способів змін в усіх сферах життя, у тому числі й у виробничій сфері, у прогностичному передбаченні напрямів розвитку, у дедалі глибшому проникненні в навколишню дійсність. Вона зумовлює появу механізмів само врівноважування різних форм соціального життя. При цьому «зростання єдності, цілісності людства, утвердження колективності, як його органічної властивості» є однією з основних тенденцій загальноцивілізаційного процесу» [18], важливою ознакою еволюції сучасної матриці.

Якщо ж говорити про майбутнє, то можна припустити, що коли науці нарешті вдасться створити єдину теорію поля, це допоможе людству бути більш ефективним у реаліях матеріального світу, тоді теорія трансформаційних процесів на польовому рівні стане магістральним напрямом творчого дослідження системи тонкоматеріальних впливів, у сутності яких і знаходиться інформаційна взаємодія.

Список бібліографічних посилань

1. Чижевский А. Лучистое человечество К. С. Циолковского. URL: <https://www.krasnostup.com/ru/2018/05/09/blog-ru/luchistoe-chelovechestvo-k-e-tsiolkovskogo/>

2. Кастельс М. Информационная эпоха. Кастельс М. Экономика, общество и культура. М. : ГУ «Высшая школа экономики», 2000. С. 37.

3. Bell D. The Coming of Post-industrial Society: A Venture in Social Forecasting. New York: Basic Books, 1976. P. C. L.
4. Абдеев Р. Философия информационной цивилизации. С. 54.
5. Сорокін П. Человек. Цивілізація. Общество / общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов (пер. с англ.). М. : Политиздат, 1992. С. 191.
6. Горовий В. Соціальні інформаційні бази в інфраструктурі функціонування сучасних інформаційних комунікацій. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2010. С. 129–179.
7. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13260/>
8. Берг А., Бірюков В. Свідомість сучасної людини як продукт всесвітньої історії. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13260/>
9. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века (пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева). М. : Логос, 2003. С. 183.
10. Афанасьев В. Социальная информация и управление обществом. М. : Политиздат. 1975. С. 117.
11. Горовий В. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : [монографія]. Київ : НБУВ, 2005.
12. Милитарев В., Ягло И. Информационная культура эпохи НТР. Информатика и культура. Новосибирск : Наука, 1990. С. 96.
13. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века (пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева). М. : Логос, 2003. С. 8.
14. Постчеловечество / науч. ред. М. Б. Ходорковский. М. : Алгоритм, 2006. С. 7.
15. Там же. С. 6–7.
16. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века. С. 6–7.
17. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2013. С. 31–32.
18. Кремень В. Г., Бінько І. Ф., Головащенко С. І. Політична безпека України: концептуальні засоби та система забезпечення. Київ : МАУП, 1998. 92 с.

Н. Тарасенко,

науковий співробітник,

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Екологічна реабілітація земель як елемент подолання наслідків російсько-української війни

Війна Російської Федерації проти України з 2014 р. завдає значної шкоди довкіллю, наслідки якої, за оцінками експертів, будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний, а й глобальний характер. Негативного впливу воєнних дій зазнали тваринний і рослинний світ, вода, повітря, ґрунт та інші компоненти природного середовища. Державна екологічна інспекція з початку повномасштабної війни і до лютого 2023 р. [зафіксувала](#) понад 2,3 тис. випадків шкоди довкіллю на суму близько 1,9 трлн грн. Зокрема, сума збитків через забруднення та засмічення земель складає понад 845 млрд грн, атмосферного повітря – 998 млрд грн, водних об'єктів – 56 млрд грн. При цьому оцінити масштаби реальних збитків екосистемі країни можна буде лише після закінчення війни [1].

Як повідомив заступник начальника управління Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів О. Ставнійчук під час брифінгу у «Медіацентрі Україна – Укрінформ», «на сьогодні збитки, завдані атмосферному повітрю, воді та землі, становлять вже майже 2 трлн грн. Збитки по надрах – вже близько 6 трлн грн. Проте робота триває, ми всі розуміємо, що основна мета – отримати репарації за ці збитки. Але, звісно, ми хочемо уніфікувати всі підходи на міжнародному рівні», – сказав О. Ставнійчук.

Він нагадав, що для підрахунку використовуються сім методик, розроблених Державною екологічною інспекцією та Державною службою геології та надр. Для вдосконалення цих методик Міндовкілля збирає інформацію та аналізує всі напрацювання міжнародних експертів, працює над директивами ЄС [2].

Родючі ґрунти – природне багатство України, котре разом з усією екосистемою країни страждає внаслідок розв'язаної російськими загарбниками війни. Повномасштабне вторгнення з 24 лютого 2022 р. ще більше загострило проблему деградації ґрунтів, а висока інтенсивність бойових дій на окремих ділянках поставила під сумнів безпечність використання земель, що безпосередньо постраждали від військового впливу.

Вирви від авіабомб та артилерійських обстрілів, заміновані території, знищена важка військова техніка, витік нафтопродуктів, випалені ділянки від пожеж, зсуви ґрунту тощо чинять потужний вплив на продуктивність ґрунтів, безпечність господарювання на них та якість урожаю, призводять до важких соціально-економічних наслідків, загрожують здоров'ю населення країни. Тому проблема реабілітації українських земель, що зазнали негативного впливу війни, потребує негайного та комплексного дослідження з подальшою розробкою політики управління забрудненими територіями, їх очищення і рекультивативації.

Воєнні дії спричиняють низку механічних, фізичних та хімічних впливів на ґрунтовий покрив. Ці впливи призводять до руйнування структури та функцій ґрунтової екосистеми, ведуть до погіршення фізико-геохімічних властивостей. Знищення рослинності, порушення ґрунтового покриву, дефіцит природного зволоження, опустелювання є поширеними наслідками

воєнно-техногенного навантаження. Внаслідок цього різко скорочуються рівень біорізноманіття, а це зі свого боку впливає на біологічні популяції та види, а втрата біорізноманіття посилюється зміною структури та функцій ландшафтів.

Механічний вплив під час воєнно-техногенного навантаження полягає у механічній деформації ґрунтового покриву під час пересування колісної та гусеничної військової техніки, безпосереднього руху військ, будівництва оборонної інфраструктури. Основним механічним впливом на ґрунт є ущільнення з пошкодженням гумусового шару, що має прямі негативні наслідки, як-от порушення водного балансу ґрунту та спричинює розвиток вітрової і водної ерозії. Руйнування структури ґрунту відбувається в результаті зсуву частинок одного шару щодо іншого під дією воєнно-техногенного навантаження. Тож ущільнення ґрунтів погіршується адаптація рослин до змін клімату, посушливих умов і нестачі вологи [3].

Механічних ушкоджень ґрунт зазнає також через утворення кратерів внаслідок розривів важких боеприпасів. Наслідком вибухової дії є швидке вивільнення енергії, яке утворює кругову ударну хвилю, що оточує точку удару – воронку. Після вибуху ґрунт частково видаляється, формуючи котлован. Цей тип порушення ґрунту визначено як бомбтурбація. Під час цього процесу вибухова хвиля провокує руйнування послідовності ґрунтових горизонтів, що призводить до порушення повітряно-водного режиму.

Наприклад, на супутникових знімках Ізюмського району Харківської області на ділянці 1 км² знайшли 480 вирв від снарядів калібру 82 мм, 547 вирв від снарядів 120 мм і 1025 – калібру 152 мм. Вибухами на цій ділянці фронту вивернуто близько 90 тис. т ґрунту. Зокрема, 250-кілограмова авіабомба, детонуючи, може залишити по собі вирву діаметром до 8 м і глибиною до 4 м і вивертає близько 375 м³ ґрунту.

Поля, усіяні сотнями артилерійських вирв

Фото: Maxar Technologies

Джерело: hmarochos.kiev.ua/2022/06/13/dovgostrokove-samovidnovlennya-pryrodyskho-robyty-z-poshkodzhenymy-bojovymy-diyamy-zemlyamy/

Журнал Forbes підрахував у листопаді 2022 р., що за добу РФ витрачає від 10 до 50 тис. снарядів (5,5 млрд дол. за весь час). Протягом дев'яти місяців росіяни випустили по Україні близько 4 тис. ракет [4]. Внаслідок вибухів ракет, артилерійських снарядів різних типів, фугасних авіабомб, безпілотників, снарядів різних типів РСЗО, «вакуумних» бомб тощо відбувається зміна фізичних, хімічних та фізико-хімічних властивостей ґрунтів. Основним проявом фізичного впливу на ґрунти є вібрація. Вібраційний вплив пов'язаний з генерацією енергетичних імпульсів під час ведення бойових дій. Разові імпульси виникають від вибухів боєприпасів та від стрільби з різних систем зброї, а періодично повторювані – це шум і вібрація від роботи військової техніки. Вібрація, що передається у ґрунті, здатна призводити до його ущільнення, витискання води, просідання поверхні, утворення порожнин, зміни мікрорельєфу.

Радіоактивний вплив, наступний прояв фізичної дії на ґрунти, зумовлений підвищенням вмісту радіоактивних речовин через застосування боєприпасів із збідненим ураном, засобів та приладів із джерелами іонізуючого випромінювання.

Тепловий вплив зумовлює локальне підвищення температури внаслідок викидів нагрітого повітря, порохових газів, газоподібних продуктів та вихлопних газів. Тепловий вплив негативно впливає на ґрунтовий покрив, викликаючи порушення термічного та водного режиму, зміни гранулометричного та агрегатного складу. Зміна термічного режиму ґрунту впливає на ґрунтові організми, змінюючи їхній рівень насиченості киснем та призводить до зниження біорізноманіття.

Надзвичайно шкідливим для ґрунтів є хімічний вплив воєнних дій, який спричиняє утворення локальних воєнно-техногенних геохімічних аномалій з різним спектром вибухових та інших токсичних речовин, що може на невизначений термін накласти заборону на використання земель.

За даними фахівців ГО «Екодія», під час детонації ракет та артилерійських снарядів утворюються чадний газ, вуглекислий газ, водяна пара, закис азоту, діоксид азоту, формальдегід, пари ціанистої кислоти, азот, а також велика кількість токсичної органіки. Ґрунтознавці відзначають систематичне перевищення в 6–8 разів показників ртуті, цинку та кадмію. За словами фахівця в галузі геохімії ландшафтів А. Сплодитель, на місцях обстрілів фіксують високий вміст міді, нікелю, свинцю, фосфору та барію.

Ці тенденції помічають ще з початку війни на Сході України у 2014 р. Аналітик правозахисної організації TruthHounds М. Слободяник констатує, що в місцях бойових дій в районі Слов'янська в сотні разів перевищені гранично допустимі концентрації свинцю, наявні також стронцій та титан, які нехарактерні для ґрунтів у значних кількостях. Зрозуміло, що вирощувати будь-що на таких ґрунтах буде неможливо протягом тривалого часу. Після Першої світової війни посівні площі в Європі скоротилися на 22,6 %. Яке скорочення чекає Україну після завершення воєнних дій, зараз ще важко прогнозувати.

Токсичні сполуки можуть проникати в ґрунт разом з опадами. Наприклад, сірка – компонент значної частини боєприпасів. Змішуючись з опадами вона перетворюється в ґрунті на небезпечну сірчану кислоту. В атмосфері оксиди сірки та азоту спричиняють кислотні дощі, які змінюють рН ґрунту та викликають опіки рослин.

Інший аспект – важкі метали. Так, під час вибуху одного 115 мм осколково-фугасного боєприпасу, спорядженого гексогеном, утворюється близько 4000 л газу, який містить продукти згоряння цієї вибухової речовини. До 30 % газів розсіюється в повітрі, а більша їхня частина (важкі фракції та важкі метали) осідають на ґрунт. У місцях бойових дій вміст важких металів подекуди перевищує фонові значення у 30 разів. Небезпеку несуть і уламки боєприпасів. Артилерійські снаряди калібру 120 мм і 152 мм дають відповідно 1600–2350 та 2700–3500 уламків масою від 1 г. Чавун з домішками сталі є найбільш поширеним матеріалом для виробництва оболонки боєприпасів та містить у своєму складі не тільки залізо та вуглець, а й сірку, мідь та інші компоненти. Ці речовини потрапляють до ґрунту, мігрують до ґрунтових вод і в результаті потрапляють до харчових ланцюгів, впливаючи і на тварин, і на людей.

У Держекоінспекції [підрахували](#), що лише за перші 10 місяців повномасштабної війни небезпечними речовинами росіяни забруднили понад 280 тис. м² ґрунту. Це, до порівняння, більше за площу Великої Британії. Загалом, за [підрахунками](#) Української природоохоронної організації, боєприпасами та шкідливими речовинами в Україні можуть бути забруднені майже третина площ. Уже зараз на деяких ділянках фронту вміст важких металів у ґрунтах подекуди у 25 разів перевищує норму. Про це під час [брифінгу](#) у Медіацентрі «Україна–Одеса» повідомила Л. Федорова, експерт зі сталого сільського господарства ГО «Екодія» [5].

«Найбільш забруднені землі на лінії фронту – економічна зона Донбасу, де війна триває з 2014 р. Та й до війни вона була “навантажена” з екологічної точки зору. Вміст шкідливих металів, таких як мідь, свинець, кадмій, хром, стабільно перевищує норму в 3–4 рази, а на деяких ділянках норма перевищена в 25 разів», – зазначила експерт.

Забруднення ґрунтів не лише знизить родючість посівних площ, а й матиме вплив на людей. Екологи зазначають, що шкідливі речовини з ґрунту надалі потраплятимуть і у підземні води та безпосередньо у врожай. Що, безперечно, позначатиметься на здоров’ї споживачів таких продуктів.

Внаслідок руху та пошкоджень сухопутної військової техніки відбувається забруднення ґрунтів паливно-мастильними матеріалами та іншими нафтопродуктами. Найчастіше в місцях значних проливів нафтопродуктів внаслідок зміни хімічного складу ґрунту порушується важлива властивість ґрунту – здатність до самовідновлення та відбувається зниження біологічної активності ґрунту. Ґрунти, забруднені вуглеводнями, є джерелом токсичних газів і пилу, що переносяться повітрям та мають гострий токсичний вплив на ґрунтове біорізноманіття. Бензол, толуол,

етилбензол і ксилол, що виділяються зі свіжозабруднених ґрунтів, можуть спричинити хронічний вплив на стан здоров'я населення. Після потрапляння в ґрунт вуглеводні можуть повністю або частково займати поровий простір ґрунту, що блокує потік повітря та води. Це впливає на дихання коренів рослин, на ґрунтові мікроорганізми, а також на забезпечення цих біот вологою

Небезпеку несе і знищена військова техніка. Вона перетворюється на тонни металобрухту. А це канцерогенне сміття. «Коли війна завершиться, утилізація такої кількості металобрухту стане ще одним викликом. Переробка військового брухту є більш складним і трудомістким процесом», – зазначає Є. Засядько з ГО «Екодія».

Ще одна проблема ґрунтів – поховання вбитих. У листопаді 2022 р. голова Луганської ОВА С. Гайдай повідомив, що через стихійні поховання вбитих окупантів Луганщина «перетворюється на один великий могильник». Очевидно, що вирощувати сільськогосподарські культури на такій землі буде в подальшому суворо заборонено.

Та найбільш критичним наслідком війни є мінування сільськогосподарських земель та лісових насаджень. За даними ПРООН, в Україні площа замінованої території у 4,5 рази перевищує розміри Швейцарії. Станом на сьогодні приблизно 174 тис. км² включно з морськими акваторіями вважаються забрудненими вибухонебезпечними предметами, а це 30 % території України, з яких близько 470 тис. га сільгоспугідь.

Мапа України з територіями, які потенційно можуть бути забруднені
Інфографіка: Delo.ua / О. Левченко

Основні забруднені регіони – Донецька, Миколаївська, Харківська та Херсонська області. Схід України є одним з найбільш забруднених регіонів у

світі, де наразі неможливо провести інспектування та розмінування територій через окупацію, у тому числі невідомо наскільки складна ситуація у Криму.

Є різні оцінки, скільки потрібно часу та грошей для того, щоб очистити всі забруднені вибухонебезпечними предметами території, де велись або ведуться бойові дії. За прогнозами ООН, на розмінування українських територій знадобиться, у кращому випадку, від п'яти до семи років за умови використання новітніх супутникових систем ідентифікації мін. Наприклад, Польщі після Другої світової війни знадобилося близько 12 років, щоб розмінувати території країни. Понад 80 тис. км² території України потребують очистки від мін та вибухонебезпечних залишків. Згідно даних ООН, Україна – одна з найбільш замінованих країн світу поруч з Афганістаном, Сирією та Боснією.

За [словами](#) начальника управління екологічної безпеки та протимінної діяльності Міноборони Р. Берегулі, існує необхідність у залученні п'яти тис. саперів для розмінування деокупованих територій. У разі, якщо вони будуть повністю укомплектовані сучасними засобами для розмінування, Україні потрібно орієнтовно до 30 років, щоб вивільнити державу від вибухонебезпечних предметів [6].

Віцепрем'єр-міністр України І. Верещук констатує, що Україні знадобиться 40 млрд дол. і близько 70 років, якщо розмінування продовжуватиметься в такому темпі, як зараз. При цьому варто враховувати, що військові дії тривають, рівень забруднення продовжує зростати і до більшості забруднених територій на сьогодні немає доступу. Щоб визначити обсяги ресурсів для розмінування цих областей, необхідно завершити обстеження вказаних територій.

Менеджер ГО «Асоціація саперів України» І. Кустовська вважає, що для повного очищення території України від вибухонебезпечних предметів потрібно понад 60 років. «Зараз оператори з гуманітарного розмінування докладають чималих зусиль для того, щоб очистити нашу територію від снарядів. Цей процес дуже складний і важкий. Однак, якщо ми не будемо зупинятись, то через 60 років ми маємо шанс повністю очистити нашу територію від вибухонебезпечних предметів. Це стосується снарядів Другої світової війни та російсько-української війни», – відзначає вона [7].

За підрахунками [Київської школи економіки](#), вартість обстеження та розмінування постраждалих від війни земель оцінюється в 436 млн дол. Вартість подальшої рекультивациі земель із пошкодженим родючим шаром ґрунту – у майже 40 млн дол. На цей процес можуть знадобитись десятиліття [5].

Нині для підвищення ефективності протимінної діяльності в Україні створена система управління якістю розмінування, яка включає сертифікацію операторів протимінної діяльності та контроль якості розмінування.

До виконання заходів з розмінування в Україні залучаються:

- Підрозділи від Збройних сил України.
- Державна спеціальна служба транспорту.

- Державна служба України з надзвичайних ситуацій.
- Національна поліція України.
- Національна гвардія України.
- Державна прикордонна служба, загальною чисельністю близько 500 осіб.

Крім того, до виконання заходів протимінної діяльності залучені міжнародні неурядові організації з розмінування:

- The Halo Trust.
 - Данська Рада у справах біженців (DRC).
 - Швейцарський фонд протимінної діяльності (FSD).
 - Національні неурядові оператори: «Демінінг Солюшнс», «ГК груп», Дочірнє підприємство Державної компанії «Укрспецекспорт».

– Державне підприємство «Укроборонсервіс» та «Асоціація саперів України».

На сьогодні є 12 організацій, з яких вісім сертифіковано, а сім з них уже проводять гуманітарні заходи з розмінування. Це близько 150 груп з 700 спеціалістів. Серед них п'ять іноземних неурядових організацій, які надають допомогу Україні з розмінування.

Начальник управління екологічної безпеки та протимінної діяльності Міноборони України Р. Берегуля відзначає, що на сьогодні підрозділи для розмінування та оператори протимінної діяльності використовують сучасні засоби пошуку вибухонебезпечних предметів, а саме:

- георадари;
 - сучасні шукачі;
 - засоби механізованого розмінування з дистанційним керуванням.
 - безпілотні літальні апарати для обстеження території.

Усі ці засоби отримані в рамках матеріально-технічної допомоги, але через великі масштаби забруднення наявних ресурсів не вистачає, тому уряд України продовжує працювати над залученням міжнародної підтримки та потужностей сучасних виробників. При цьому в Україні сподіваються, що у світі з'являться технології, завдяки яким вдасться прискорити розмінування земель.

Держава поки не виділяє гроші на гуманітарне розмінування, тому його проводять за кошти іноземних донорів. Наприклад, Швейцарія [виділяє близько](#) 16–18 млн швейцарських франків (17,3–19,5 млн дол.) на рік на підтримку міжнародних гуманітарних зусиль з розмінування. Це ставить її до 15 найбільших країн-донорів протимінної діяльності у світі.

Нещодавно уряд Швейцарії оприлюднив новий план дій на 2023–2026 рр., який розширить гуманітарну діяльність з розмінування в Україні протягом наступних кількох років. Серед іншого уряд Швейцарії підтримує співпрацю між тими, хто займається розробкою нових технологій для

підвищення якості, ефективності, точності та безпеки при пошуку мін та інших вибухонебезпечних предметів.

Данія направить Україні пакет військової допомоги на суму 1,7 млрд датських крон (близько 250 млн дол.), який є найбільшим серед усіх, що раніше країна надавала українським силам. До нього увійдуть, у тому числі, засоби для розмінування.

Неурядові компанії також активно використовують сучасні технології для розмінування. Наприклад, «ХАЛО Траст» застосовує дрони для обстеження поверхні територій та розмінування. Дрони допомагають встановити та підтвердити тип загрози, виявити міни/вибухонебезпечні залишки війни. Їхнє використання пришвидшує обстеження та підвищує безпеку команд.

Для ідентифікації мін і боєприпасів під землею або в густій рослинності дрони не використовуються, для такого обстеження задіяні команди спеціалістів. За результатами комплексного обстеження за допомогою різних засобів отримуються чіткі дані, які на етапі планування надають можливість сфокусувати подальші зусилля та забезпечити більш ефективно розмінування. Залежно від типу вибухонебезпечної загрози, на ділянках розмінування можуть використовуватися фронтальні навантажувачі, екскаватори, засоби видалення рослинності та підготовки ділянки. І в деяких випадках такі механічні засоби можуть бути єдиним способом усунення загрози вибухонебезпечних предметів.

З квітня організація «ХАЛО Траст» розпочала співпрацю зі світовою аграрною науково-виробничою компанією FMC, яка спрямує 3 % доходів від продажів в Україні, щоб збільшити можливості з розмінування українських агрогосподарств.

Водночас, за словами експертів в аграрній сфері, після розмінування землі потребуватимуть подальших дій з відновлення родючості. Як зазначив Я. Бойко, Co-owner and Director LLC AgriLab, офіційний представник Міжнародної організації з точного землеробства (ISPA) в Україні, щоб подолати виклик забруднення ґрунтів, необхідно розпочати з моніторингу земель. Цей процес має бути максимально охоплюючим, з використанням сучасних технологій, таких як високоточні супутникові дані та дрони. Ці інструменти дозволять зафіксувати та відцифрувати ділянки, що зазнали впливу воєнних дій, встановити рівень шкоди, визначити необхідні заходи з відновлення і вартість кожного з них. Після виявлення та відцифрування пошкоджених ділянок потрібно проводити моніторинг і детальний аналіз ґрунтів та посівів до того часу, поки не буде впевненості, що вплив забруднення на рослини та продукцію відсутній [6].

Хоч ґрунти мають природну властивість відновлюватися, все ж самостійне відтворення родючості відбувається впродовж тисячі років. Для пришвидшення відновлення родючого шару ґрунту та зупинки його деградації зазвичай застосовують два підходи: практики рекультивації чи консервації.

Згідно зі [ст. 166 Земельного кодексу України](#), рекультивация порушених земель – це комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву і поліпшення продуктивності земель. Вона здійснюється шляхом пошарового нанесення знятої в іншому місці ґрунтової маси на малопродуктивні земельні ділянки або ділянки без ґрунтового покриву, після чого за необхідності ґрунти збагачуються корисними мінералами для поліпшення продуктивних якостей [1].

Таким чином, у законодавчому розумінні цього терміну рекультивация – це роботи із зняття, складування, збереження та нанесення ґрунтової маси на порушені земельні ділянки, що здійснюються примусово під державним контролем і за рахунок осіб, які пошкодили ґрунтовий покрив. На малопродуктивні землі внесення ґрунтової маси здійснюється за бажанням і за рахунок власників або землекористувачів цих земельних ділянок.

Автори дослідження «Вплив війни росії проти України на стан українських ґрунтів» ГО «Центр екологічних ініціатив “Екодія”» визначають рекультивацию земель як процес перетворення забруднених земель у придатну для використання площу через нормалізацію ґрунтових умов та зменшення хімічного впливу на рослини. Вибір технології рекультивации значною мірою залежить від характеру та ступеня забруднення, цільового призначення або використання ділянки, що відновлюється, а також від наявності результативних та економічно ефективних технологій. Фізико-хімічні характеристики ґрунту та кліматичні умови також є важливими питаннями під час вибору методів рекультивации [3].

Вибір технології очищення, що дає змогу оптимально компенсувати вплив забруднювачів на ґрунти, потребує комплексного розгляду сукупності різних чинників. Головними з цих чинників є потенційні можливості технології вирішити основне завдання – зниження вмісту забруднювальних речовин. Серед іншого враховуються витрати на здійснення процесу, доступність і готовність до застосування технології, вплив на навколишнє середовище, тривалість процесу, громадська думка, оцінка масштабності та вартості.

Консервация земель – це практика часткового або повного обмеження використання земельної ділянки в господарських цілях на визначений період часу. До консервації вдаються у випадку, коли використання землі не є ані екологічно, ані економічно доцільним, а також коли земельні ділянки отримали техногенне забруднення, яке унеможливорює отримання екологічно чистої продукції, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я. Консервация таких земель передбачає залуження, заліснення або ренатуралізацію з метою відновлення родючих властивостей ґрунту. У землевпорядній науці розрізняють консервацію-реабілітацію – після визначеного терміну перерви земля повертається назад в обробіток, та консервацію-трансформацію, яка означає, що деградовані землі безповоротно вилучаються з ріллі.

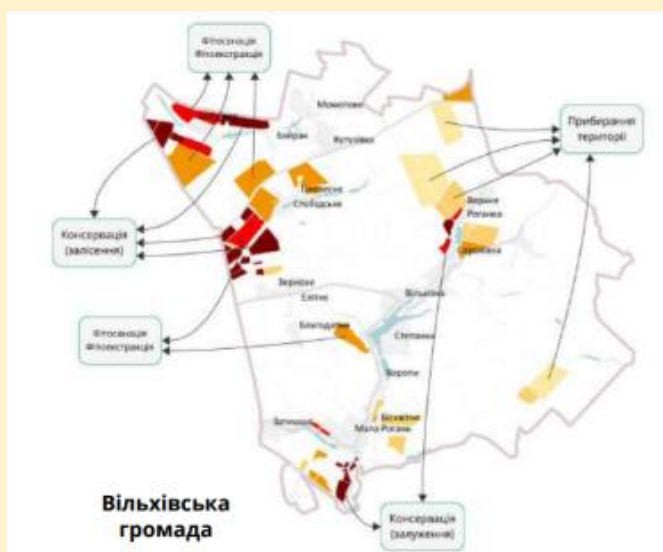
Окрім природніх характеристик ґрунту та кліматичних умов, для вибору методики відновлення важливою також є кумулятивна оцінка рівня пошкоджених земель. Комплексне оцінювання за усіма типами забруднень дасть змогу окреслити перелік необхідних заходів для відновлення та позначити категорії придатності до використання земельної ділянки.

Якщо говорити про вартість комплексу заходів, то залежно від рівня забруднення і складності, ціна може коливатися від сотень доларів до сотень тисяч доларів на 1 га. Громадська організація «[Екодія](#)» у своєму дослідженні «Вплив війни Росії проти України на стан українських ґрунтів» [наводить](#) розрахунки вартості рекультивації та супутніх робіт і послуг. Залежно від необхідної для відновлення родючого шару ґрунту технології, її вартість може коливатись від 150 дол. за га до 1 млн дол. за м³, якщо мова йде про захоронення ґрунтів, що містять особливо небезпечні речовини [3].

Так, для відновлення родючого шару ґрунту застосовуються наступні технології:

- Термічна десорбція – 10–70 дол. за 1 м³.
- Хімічне вилуговування (промивання) – 30–300 дол. за 1 м³.
- Стабілізація – 50–120 дол. за 1 м³.
- Технології землеробства – від 100 дол. за 1 м³.
- Хімічна екстракція – 150–500 дол. за 1 м³.
- Компостування – близько 200 дол. за 1 м³.
- Хімічне окислення/відновлення – 200–500 дол. за 1 т ґрунту.

При цьому в дослідженні вказується, що технологія відновлення ґрунтів вибирається окремо в кожному конкретному випадку. Для прикладу дослідження наводить аналіз забруднення угідь Вільхівської громади Харківської області, де в залежності від характеру пошкоджень надаються рекомендації по оптимальній технології відновлення ґрунтів.

Рекомендації до відновлення угідь Вільхівської громади
Джерело: <https://ecoaction.org.ua/zabrudnennia-zemel-vnaslidok-rosii.html>

У свою чергу член-кореспондент Академії економічних наук України А. Кучер наводить попередні оцінки Інституту ґрунтознавства та агрохімії, згідно з якими [витрати](#) на рекультивацію порушених внаслідок бойових дій ґрунтів складають близько 4,7 млрд дол. При цьому без залучення міжнародної технічної та фінансової підтримки відновлення ґрунтового покриву буде тривалим. У найближчій перспективі очікувати на поліпшення ситуації не доводиться, особливо якщо враховувати факт майже повної відсутності фінансування ґрунтоохоронних заходів з державного бюджету протягом останніх років. Тобто на можливість прискореної реабілітації пошкоджених ґрунтів для України напряму впливає чи відбудуться стягнення коштів з країни-агресора РФ за завдані збитки.

Як зазначають експерти, вирішити проблему відновлення українських земель після закінчення війни можливо лише в тісній співпраці з державними інституціями. Так, перший заступник міністра агрополітики Т. Висоцький на профільній конференції [оцінив](#) площу пошкоджених ґрунтів в Україні у понад 1 млн га. За словами посадовця, на державному рівні вже зараз впроваджується низка ініціатив: моніторинг ріллі з детальним аналізом рівня забрудненості, а також покроковий план відновлювальних заходів. Він також повідомив, що в 2023 р. планується законодавче затвердження проекту комплексної стратегії захисту ґрунтів.

Навесні нинішнього року при Державній екологічній інспекції створили робочу групу, яка розробляє методики визначення шкоди та збитків, завданих природним ресурсам та довкіллю внаслідок збройної агресії Російської Федерації. До її складу увійшли понад 60 фахівців, науковців, експертів, у тому числі співробітники Національної академії аграрних наук України. На цьому етапі члени робочої групи досліджують міжнародний досвід зі збору доказової бази та практики розгляду міжнародними інстанціями злочинів з екологічною складовою. Для кожного з випадків екоциду збирають необхідні вихідні дані та розраховують остаточні суми збитків. Зокрема, відібрано понад 50 проб ґрунтів та проведено інструментально-лабораторні дослідження. Члени робочої групи, співробітники ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» А. Кучер та М. Солоха найближчим часом розроблятимуть методичні документи і порядок визначення завданої шкоди ґрунтам внаслідок бойових дій.

Одним з варіантів відродження постраждалих ґрунтів може бути створення «червоних зон» на територіях, де велися інтенсивні бойові дії. Таку ініціативу пропонують спеціалісти з Української Природоохоронної Групи (UNCG). За їхніми словами, це дозволить виконати вимоги законодавства України з консервації земель та запобігання опустелюванню, а також Європейської стратегії захисту біорізноманіття до 2030 р. (виведення з обробітку 30 % усіх сільськогосподарських земель).

Фахівці UNCG наводять приклад Франції, де після Першої світової війни були створені «червоні зони», а люди звідти переселені. Площа понад

1200 км родючої землі в районі Верденської битви (1916 р.) була визнана французькою владою як «повністю розгромлена»: було введено сувору заборону доступу та ведення сільськогосподарських робіт там. Згодом шляхом очищення площу критично ураженої зони вдалося зменшити до 100 км. Протягом тривалих років без антропогенного впливу територія відновлюється, а воронки від вибухів стають частиною ландшафту. В'єтнамці після виводу американських військ створили у кратерах від авіаційних бомб водойми для розведення риби. Аналогічним шляхом пішли в Південній Кореї після війни 1950–1953 рр.

Серед практичних підходів до відновлення ґрунту гендиректор компанії БТУ-ЦЕНТР В. Болоховський [називає](#) використання агросектором органічних відходів, мікробіологічних інструментів та технології «нульової» обробки ґрунтів (No-till), що дозволяють зменшити пестицидне навантаження на ріллю та витрату хімічних добрив. Впровадження цих підходів є особистою відповідальністю аграріїв за їх власні кошти, але комплексне вирішення проблеми деградації ґрунтів можливе лише за умови об'єднання зусиль всіх зацікавлених сторін – держави, бізнесу, науковців, освітян і громадськості.

Варто відзначити, що нині, під час активної фази бойових дій проти російських загарбників, рекультивация сільгоспземель майже не відбувається. За даними компанії «Украгрореґіон», що займається юридичним супроводом земельних питань, галузь юридичної допомоги аграріям сьогодні майже не займається супроводом в оформленні спеціального дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву. Це викликано тим, що з початком війни більшість державних програм допомоги в АПК [були призупинені](#) для економії бюджетних коштів, а залишились лише декілька базових для галузі. Профільні відомства під час війни майже не займаються питанням рекультивации ґрунтів, і, відповідно, юридичний супровід таких дозволів не користується попитом.

Очевидно також, що рекультивация пошкоджених ґрунтів поставлена на паузу як з боку держави, так і бізнесу ще й тому, що обидві сторони чекають перемоги у війні і виплату репарацій з боку РФ, допомоги від міжнародних партнерів, або будь якої конкретики, як можна відновити порушені ґрунти за допомогою зовнішнього фінансування.

Однак відсутність «офіційної», регламентованої державою рекультивации, зовсім не означає повної відсутності активності по відновленню ґрунтів з боку бізнесу, особливо великих агрокомпаній. Бізнес зацікавлений в отриманні сталого прибутку з гектару орендованої землі на довгостроковій основі, тому самостійно виконує необхідні роботи по відновленню своєї ріллі, в першу чергу, за допомогою біотехнологічних заходів і внесення мінеральних речовин. Для відновлення локацій, пошкоджених внаслідок військових дій, бізнес найчастіше просто «закидає» пошкоджені місця родючим шаром ґрунту із вцілілих ділянок свого

зембанку. Це не заборонено [законом](#), оскільки державою не регламентується переміщення родючого шару ґрунту в межах однієї земельної ділянки.

Наприклад, за даними пресслужби холдингу Agricom Group, він ще в минулому році розмінував свої угіддя і провів в 2022 р. повноцінну весняну посівну. Після вигнання російських загарбників агрохолдингу довелось розмінувати і очистити від залишків снарядів і вирв 90 % угідь свого 8,5-тисячного зембанку в Чернігівській області. Розмінування тривало до серпня 2022 р. Спочатку спеціалісти Agricom Group самостійно розчищали поля придбаними металодетекторами, потім до цього вдалося залучити військових, а на завершальному етапі перевірку полів провели професійні сапери.

Представники холдингу пояснюють, що для покращення врожайності і підтримки родючості вносять мінеральні добрива з розрахунку на заплановану врожайність. Крім того, деякі поля потребують розкислення, тому щорічно на 500–600 га полів вноситься крейда і дефекат, що дозволяє економити кошти з врахуванням нинішніх цін на добрива. Також група планує поновити посів сидератів для накопичення органіки і покращення структури ґрунту.

Як зазначають представники «Астарти», угіддя холдингу постраждали від російської агресії відносно менше в порівнянні з деякими компаніями. До квітня-2022 в окупації перебували 4 тис. га зембанку компанії в Чернігівській області, які вдалося розмінувати ще в минулому році. Оскільки земля не зазнала істотних ушкоджень і не потребувала рекультивації, «Астарта» відновила на ній ведення сільського господарства в звичайному режимі.

Також «Астарта» називає одним із ключових підходів до відновлення ріллі технологію скороченого обробітку ґрунту Strip-till на 106 тис. га свого зембанку, оскільки глибина обробітку напряму пов'язана з деградацією ґрунтів та зміною біорізноманіття. Іншим важливим елементом регенеративного землеробства нині є використання покривних культур і скорочення використання синтетичних добрив шляхом внесення інгібіторів нітрифікації та органічних добрив, що захищають ґрунт від ерозії.

Холдинг HarvEast пояснює, що не коментує тему рекультивації через її нинішню неактуальність – з 127 тис. га зембанку холдинг [втратив](#) більше 90 тис. га через окупацію росіянами Донецької області в 2022 р., а не менше 12 тис. га потребує розмінування. Зараз компанія налагоджує господарську діяльність своїх вцілілих сільгоспкластерів в Київській та Житомирській областях.

Аграрна компанія «Нібулон» 28 квітня отримала сертифікат для проведення робіт з гуманітарного розмінування, а саме сертифікат від Центру протимінної діяльності Міністерства оборони на нетехнічне обстеження територій. «Тепер наші сапери мають право проводити розвідку територій компанії, які є потенційно забрудненими, та оцінювати ступінь їх забруднення вибухонебезпечними предметами, максимально звужуючи коло

пошуку ВВП. Це перший крок до розмінування українських земель», – ідеться у повідомленні компанії [8].

«Нібулон» також подав документи і на отримання інших сертифікатів з протимінної діяльності – на технічне обстеження територій, на проведення розмінування вручну (де це можливо) та обстеження району ведення бойових дій. Зокрема, сертифікат на техобстеження дозволяє здійснювати роботу з пошуку ВВП на потенційно забруднених ділянках, які були зазначені при нетехнічному обстеженні, та підтвердити чи спростувати наявність ВВП. Наприкінці квітня в «Нібулоні» повідомляли, що загальна площа території, яку йому потрібно буде розмінувати, становить близько 25,5 тис. га, що складає майже 30 % земельного банку компанії.

Отже, війна Російської Федерації проти України завдала надзвичайно тяжкої шкоди навколишньому середовищу, зокрема ґрунтам. З кожним днем воєнних дій ця шкода суттєво зростає, набуваючи транскордонного, а подекуди і глобального характеру. Наявність потужної військової техніки і застосування величезних обсягів боєприпасів призвели до механічного, фізичного та хімічного пошкодження ґрунтів на значних площах. Наслідком комплексного поєднання різних негативних чинників, що діють на ґрунти в зоні бойових дій, стало унеможливлення обробітку земель через замінування, забруднених хімічними речовинами, засмічення уламками боєприпасів та знищеної техніки, зниження або втрата родючості ґрунту, втрата здатності ґрунтів до самоочищення, буферності ґрунтів щодо забруднювачів, здатності до накопичення вологи, активація водної і вітрової ерозії, підтоплення і заболочування, опустелювання; втрата біорізноманіття тощо. Вплив воєнної діяльності є настільки нищівним, що його наслідки провокують ряд процесів, які призводять до повної деградації ґрунтових ресурсів. Така загроза потребує розроблення програмних заходів з рекультивації або консервації земель, пошкоджених внаслідок воєнних дій. Беручи до уваги всю серйозність та небезпеку ситуації, що склалася, провідні фахівці вже зараз шукають варіанти відновлення постраждалих ґрунтів, намагаються об'єднати можливості й експертизу науковців, освітян, аграріїв, представників агробізнесу та громадських організацій для подолання екологічних наслідків російської агресії. Розробка й впровадження науково обґрунтованого інструментарію та механізмів повоєнної реабілітації навколишнього природного середовища дасть змогу мінімізувати наслідки воєнних дій у подальші роки.

Список бібліографічних посилань

1. Козаченко О. Рекультивація деокупованих сільгоспземель: чи є сенс проводити її під час війни? URL: <https://delo.ua/business/rekultivaciya-deokupovanih-silgospzemel-ci-je-sens-provoditi-yiyi-pid-cas-viini-416485//>
2. Росія завдала збитків довікілью України на 8 трильйонів. URL: <https://biz.censor.net/n3420414/>

3. Вплив війни Росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii-summary1.pdf>

4. Війна в Україні знищує ґрунти – як врятувати мертві землі. URL: <https://superagronom.com/blog/925-viyna-v-ukrayini-znischuye-grunti--yak-vryatuvati-mertvi-zemli>

5. В 25 разів більше шкідливих металів у ґрунтах: як війна забруднює родючі чорноземи та чи можна їх відновити. URL: naglyad.org/uk/2023/03/13/v-25-raziv-bilshe-shkidlivih-metaliv-u-gruntah-yak-vijna-zabrudnyuye-rodyuchi-chornozemi-ta-chi-mozhna-yih-vidnoviti/

6. Таранова Є. Розмінування та відновлення землі. Як Україна очищує декуповані території та скільки для цього потрібно грошей та часу. URL: <https://delo.ua/agro/rozminuvannya-ta-vidnovlennya-zemli-yak-ukrayina-ocishhuje-deokupovani-teritoriyi-ta-skilki-dlya-cyogo-potribno-grosei-ta-casu-416191/>

7. Потрібно 60 років, щоб очистити всю територію України від вибухонебезпечних предметів, – менеджер ГО «Асоціація саперів України» Кустовська. URL: <https://espresso.tv/potribno-60-rokiv-shchob-ochistiti-vsyu-teritoriyu-ukraini-vid-vibukhonebezpechnikh-predmetiv-menedzher-go-asotsiatsiya-saperiv-ukraini-kustovska>

8. «Нібулон» самостійно займатиметься розмінуванням полів. URL: <https://delo.ua/agro/nibulon-samostiino-zaimatimetsya-rozminuvannyam-poliv-416694/>

Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти

19.05.2023

 про роботу установ Академії під час війни (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

 внесок науковців у зміцнення обороноздатності та безпеки держави

 втрати, яких зазнала наукова спільнота від повномасштабного вторгнення рф в Україну

 міжнародну допомогу

 заохочення для молоді

 міфи російської пропаганди

Дивіться в інтерв'ю Президента Національної академії наук України академіка Анатолія Загороднього телеканалу [Ми - Україна](#)

Відео: <https://www.youtube.com/watch?v=06O7B2-C8Rc>

Президія НАН України прийняла [Постанову «Про організацію виконання постанови Загальних зборів НАН України від 27 квітня 2023 року»](#)

З метою організації виконання постанови Загальних зборів НАН України від 27 квітня 2023 року «Щодо Звіту про діяльність НАН України у 2022 році та завдань на наступний період» Президія Національної академії наук України постановляє:

1. Координаційній раді з питань реформування НАН України з урахуванням рекомендацій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій забезпечити подальшу організацію діяльності з реформування Національної академії наук України...

[Детальніше](#)

Яцків Я., академік НАН України, головний редактор науково-популярного журналу «Світогляд»

«...прошу членів редколегії журналу та керівників вищої ланки керівництва НАН України відгукнутися на сторінках «Світогляду», запропонувавши своє бачення оновлення системи науки та перспектив її виходу на світовий рівень з найбільш перспективних та актуальних для держави напрямів досліджень та розробок» ([Світогляд](#)).

[Повний текст \(PDF\)](#)

Загородній А., доктор фіз.-мат. наук, академік НАН України, президент НАН України

«Академік Я. Яцків запропонував керівництву Академії долучитися до обговорення проблем оновлення системи науки і освіти України на сторінках журналу «Світогляд». Нижче наводжу мої відповіді на запропоновані запитання» ([Світогляд](#)).

[Повний текст \(PDF\)](#)

Кордюм В., доктор біол. наук, член-кореспондент НАН України, академік НАМН України, завідувач відділу Інституту молекулярної біології і генетики НАН України член редколегії журналу «Світогляд»

«...для того, щоб можливість, досягнення, знання, ідеї науки реалізувалися у виробництво, необхідні механізми такої реалізації» ([Світогляд](#)).

[Повний текст \(PDF\)](#)

Локтев В., доктор фіз.-мат. наук, академік НАН України, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України

«З моєї точки зору, Національна академія, попри численні розмови щодо правомірності її існування, має бути збережена в системі державних інституцій як найвища наукова самоврядна організація...» ([Світогляд](#)).

[Повний текст \(PDF\)](#)

04.05.2023

Галата С.

Математика, енергетика, астрономія

Україна, чимало районів якої нині лежать у руїнах, після перемоги має стати сучасною, ефективною країною. Як найефективніше відбудувати країну? Як і звідки залучити кошти для відновлення? ([Світ](#)).

Під час Загальних зборів НАН України заступник міністра освіти і науки Денис Курбатов висловив переконання, що подолати наслідки війни можна лише на основі інноваційної наукової діяльності.

[Докладніше див. додаток 3](#)

17.05.2023

Сьогодні існує нагальна потреба аналізу чинного законодавства, що стосується наукової, науково-технічної та інноваційної сфер, а також підготовки комплексних законодавчих пропозицій щодо внесення змін до нього

Саме для цього в Академії було створено робочу групу з моніторингу законодавства України у науковій, науково-технічній та інноваційній сферах (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

Результатами чергового засідання робочої групи поділився народний депутат України академік НАН України Олександр Копиленко.

[Докладніше див. додаток 4](#)

15.05.2023

П'ять наукових установ НАН України та один ЗВО увійшли до рейтингу «Global 2000»

[\(Офіційний вебпортал Верховної Ради України\).](#)

15 травня 2023 року Центр світових рейтингів університетів (The Center for World University Rankings) оприлюднив рейтинг «Global 2000» станом на

2023 рік – перелік із 2 тисяч інституцій, відібраних із понад 20,5 тисяч. До рейтингу потрапили й шість українських інституцій. П'ять із них – наукові установи Національної академії наук України:

Інститут математики НАН України, Київ (1170-те місце);

Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», Харків (1190-те місце);

Інститут ядерних досліджень НАН України, Київ (1779-те місце);

Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, Київ (1802-те місце);

Інститут сцинтиляційних матеріалів НАН України, Харків (1908-те місце).

Ще один український учасник рейтингу – Київський національний університет імені Тараса Шевченка (1467-ме місце).

А найкращим ЗВО світу визнали Гарвардський університет. Повний список [опублікував](#) Центр світових рейтингів університетів (CWUR).

24.05.2023

Про науку, як невід’ємну складову підготовки сучасного спеціаліста

Інтерв’ю з виконавчим директором НФДУ Ольгою Полоцькою...

[\(Національний фонд досліджень України\).](#)

- З якими проблемами стикаються університети, коли включають дослідницьку складову в свої освітні програми?
- Чи можливо за рахунок грантів компенсувати дослідницьку роботу на рівні ринку праці?
- Перешкоди розвитку української науки та їх подолання, та ще багато іншого

[Інтерв’ю для ГО «Прогресивні» на YouTube.](#)

02.05.2023

Українська наука готова до змін!

Як студентам, викладачам та дослідникам стати рушієм цих змін?

[\(Інститут високих технологій КНУТШ\).](#)

Запрошуємо на зустріч з Олексієм Колежуком та Юлією Безвершенко – авторами розділу «Трансформація українських наукових досліджень та розробок у рушійну силу відновлення України» Паризького звіту «Відбудова України: принципи та політика» – для обговорення ймовірних шляхів цього комплексного процесу.

Пряма трансляція відбулася 2 трав. 2023 р.:

<https://www.youtube.com/watch?v=H2f-AuUpHrE>

05.05.2023

Павлишин О., Телікова Н.

Олексій Болдирєв: «Вчені існували, доводячи свою необхідність величиною в бомбу»

Фізіолог і популяризатор науки – про те, як підтримувати українську науку ([The Ukrainians](#)).

[Читати](#)

24.05.2023

Скиба М., експерт напрямку «Освіта» аналітичного центру «Український інститут майбутнього»

Які реформи найближчим часом відбудуться у вищій освіті України
[Михайло Винницький, новопризначений заступник міністра освіти](#), має стати каталізатором змін та розвитку вищої освіти в Україні. Днями він поділився своїм баченням реформ ([nv.ua](#)).

...Наразі він наполягає на трьох ключових ініціативах, які за його словами бажано було б впровадити впродовж найближчих місяців – поки є можливість.

[Докладніше див. додаток 5](#)

01.05.2023

РЕЙТИНГ ЗВО УКРАЇНИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ УЧАСТІ У КОНКУРСАХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ

Центр міжнародних проєктів «Євроосвіта» оприлюднив рейтинг ефективності участі закладів вищої освіти у конкурсах науково-дослідних робіт за 2022 рік ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 6](#)

Наука – для обороноздатності країни

26.05.2023

Мінцифра розширює співробітництво з НАТО у сфері технологій подвійного призначення

Україна виходить на новий рівень співпраці з НАТО у сфері інновацій. Під час зустрічі у Брюсселі Віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – Міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров та заступник генерального секретаря НАТО з нових викликів безпеки Девід ван Віл започаткували Діалог з інновацій високого рівня між

Україною та НАТО, а також обговорили подальшу співпрацю у сфері технологій та оборонних інновацій ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Джерело: <https://thedigital.gov.ua/> (скріншот)

[Докладніше див. додаток 7](#)

12.05.2023

Залужний: Основою перемоги стане не лише героїзм українців, а й передові технології

Україні до перемоги над окупантами треба ще пройти довгий і складний шлях. Про це Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний сказав в інтерв'ю спецпроекту Дмитра Комарова «[Рік. За кадром](#)», передає Укрінформ (ukrinform.ua).

Залужний зауважив, що основою перемоги стане не лише героїзм українців, а й використання передових технологій, більш ефективної техніки. Ми прийдемо до цього обов'язково і обов'язково переможемо. «Але поки що все тримається на плечах простих людей. Всі перемоги, які були вони були здобуті життями наших українців, які поклали своє життя звільнивши Херсон, звільняючи Чернігівщину, Сумщину і Київ та Київщину», наголосив Головнокомандувач.

[Повний текст](#)

20.05.2023

Понад 20 українських військових розробок можуть посилити оборону країни – Федоров

Понад 20 українських військових розробок, поданих до defense-tech кластера Brave1, мають потенціал посилити оборону України (ukrinform.ua).

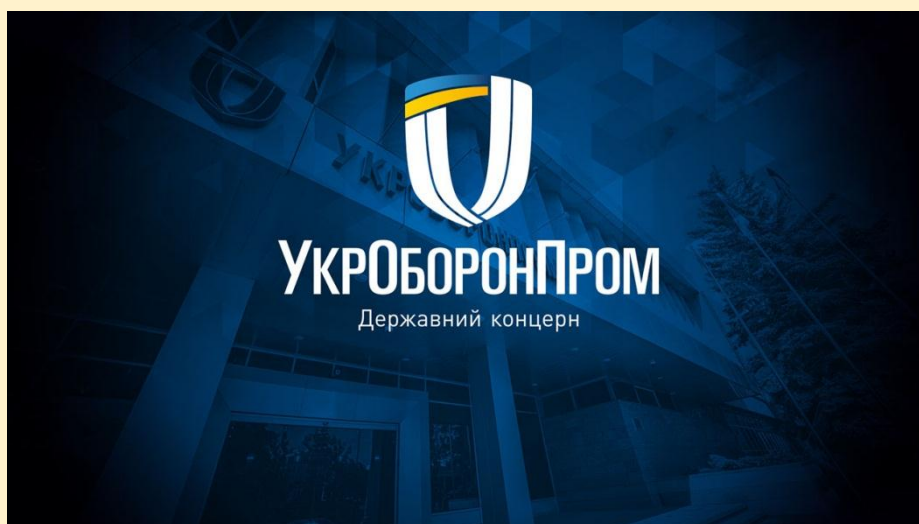
Як передає Укрінформ, про це віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – міністр цифрової трансформації Михайло Федоров повідомив у [Фейсбуці](#), говорячи про перші результати роботи Brave1.

[Докладніше див. додаток 8](#)

04.05.2023

Державний концерн «Укроборонпром» йде у минуле. Оприлюднено Постанову Кабміну

На місці Концерну постане сучасна високотехнологічна оборонна компанія ([ДК «Укроборонпром»](#)).

Джерело: <https://ukroboronprom.com.ua/>

[Докладніше див. додаток 9](#)

19 травня 2023 року в [Інституті електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України](#) відбулася виставка-презентація наукових досягнень установ Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України, приурочена до Дня науки в Україні

Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона, Фізико-технологічний інститут металів та сплавів, Інститут надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля та Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича представили

розробки науковців для зміцнення обороноздатності і безпеки держави, а також для військової медицини.

[Інформація на сайті НАН України](#)

19.05.2023

☀️ **Безпека** буде пріоритетом і держави, і бізнесу в Україні ще багато років. 🎯 Потрібні виважені довгострокові рішення. Проблеми сьогодення та післявоєнні виклики в галузі безпеки обговорювались на [Форум «Безпека критичної інфраструктури та гуманітарна протимінна діяльність»](#), що з успіхом пройшов у Києві... ([Виставка Безпека/Security 2.0](#)).

[Свої розробки на форумі представили Науковці НАН України](#)

Джерело: <https://www.facebook.com/events/3297643740496703>

[Докладніше див. додаток 10](#)

08.05.2023

Українська ідентичність формується знизу, як реакція на жах війни – Елла Лібанова

Про цінності, ідентичність та речі, які останнім часом яскравіше викристалізуються у нас, говорили з директоркою Інституту демографії та соціальних досліджень імені Птухи НАН України Еллою Лібановою ([Громадське радіо](#)).

[Докладніше див. додаток 11](#)

03.05.2023

Sirko: безпілотник із козацькою хитрістю

Маленький, радіопрозорий, простий в управлінні і просто красивий – так розробники коротко описують безпілотний апарат Sirko, над яким працювали у Харкові під час постійних обстрілів з боку російських військ. Наразі БПЛА вже пройшов випробування, і скоро його можуть узяти на озброєння (ukrinform.ua).

Про характеристики безпілотника та історію його створення – в матеріалі Укрінформу.

[Детальніше](#)

Наука і влада

07.05.2023

Платформа UNITED24 запустила новий напрям фандрейзингу «Освіта і наука»

5 травня 2023 року Президент України Володимир Зеленський оголосив про новий напрям роботи платформи UNITED24 [«Освіта і наука»](https://u24.gov.ua/donate/education) <https://u24.gov.ua/donate/education>. Його амбасадорами стали лауреати Нобелівської премії Пол Нерс, Едвард Мозер та Мей-Бритт Мозер, а також Іванна Сахно, виконавиця головної ролі у серіалі «Зоряні війни: Асока». Презентація відбулася під час саміту «The Power of Unity», присвяченому річниці діяльності UNITED24 ([Офіційний вебпортал Верховної Ради України](#)).

[Детальніше](#)

09.05.2023

Рішення уряду: оновлено перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок

9 травня 2023 року на засіданні Кабінету Міністрів України прийнято зміни до постанов Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942 і від 22 серпня 2018 р. № 641, відповідно до яких оновлюється перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок з урахуванням потреб періоду воєнного стану та відновлення України від наслідків війни ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 12](#)

22.05.2023

В Україні відтепер можна відмовитися від наукового ступеня

В Україні створений юридичний механізм відмови від отриманого наукового ступеня (Osvita.ua).

Відповідні [зміни](#) у частині підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів схвалені Кабінетом Міністрів.

Згідно з рішенням уряду, особа, яка має науковий ступінь, може добровільно відмовитися від відповідного наукового ступеня, подавши до МОН заяву в довільній формі (*засвідчену нотаріально – Ред.*).

Скасування рішення відповідної ради та визнання диплому недійсним має бути здійснено Міністерством освіти і науки протягом десяти робочих днів з дня надходження заяви.

Наказ МОН про добровільне скасування наукового ступеня має бути оприлюднений офіційному сайті міністерства.

[Постанова КМУ від 19 травня 2023 р. № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів»](#)

30.05.2023

Механізм відмови від наукового ступеня. Першопроходець – міністр

19 травня 2023 року Кабмін ухвалив постанову № 502, якою вніс зміни до порядків присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук та ступеня доктора філософії. Зокрема, було затверджено механізм добровільної відмови від наукового ступеня. Першим на собі механізм відмови випробував міністр освіти і науки України Оксен Лісовий. Про це він повідомив на своїй сторінці у Facebook ([Світ](#)).

«В академічному світі науковий ступінь – це про цінність та довіру, а ще про здобуття, а не отримання, – зауважив міністр. – Постсовецька культура це дещо викривила, тож маємо це виправити і сформувати нову культуру академічної доброчесності, де буде місце лише для справжньої послідовної науки. Як військову форму мають право носити лише військові, так і мати наукові ступені, на мою думку, повинні лише науковці».

Як розповів Оксен Лісовий, він написав відповідну заяву і від учора вже не є кандидатом наук. «Триматися за формальні для себе статуси не збираюся, – додав він. – Набагато важливіші реальні справи та дії. Наступним кроком у становленні нової культури академічної доброчесності має стати відповідний закон, який наразі ще допрацьовується».

30.05.2023

Сергій Бабак відмовився від ступеня доктора наук

Голова Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій Сергій Бабак офіційно відмовився від ступеня доктора технічних наук. Про це він повідомив у своєму Telegram-каналі ([Світ](#)).

«Науковця, в першу чергу, визначають якість, цитованість наукових праць та впроваджені наукові розробки, а не формалізований диплом, – зауважив голова комітету. – Формування нової культури в суспільстві варто починати з відмови від старої. Це стосується і питань академічної доброчесності».

Сергій Бабак нагадав, що десь місяць тому віддав на перевірку текст своєї докторської дисертації, і декілька експертиз показали, що там є часткові збіги тексту з іншими роботами. «Хоча їх всі можна пояснити, формально це є порушенням», – констатував він.

«А через те, що наша задача – сформувати нову культуру академічної доброчесності, будемо відмовлятися від старої. І потрібно починати з себе. Тому вчора я офіційно відмовився від наукового ступеню доктора технічних наук. Наша країна зараз бореться за своє майбутнє, відмовляючись від усього старого, що тягнуло її назад, так би мовити, самоочищається. Ми робимо те саме», – резюмував Сергій Бабак.

22.05.2023

Лісовий анонсував зміни вимог до дисертацій і розповів, чому став кандидатом наук

Міністр освіти та науки Оксен Лісовий анонсував зміни у впровадженні культури доброчесності (ukrinform.ua).

Про це він розповів в інтерв'ю виданню [Лівий берег](#), передає Укрінформ.
[Докладніше див. додаток 13](#)

29.05.2023

МОН пропонує для громадського обговорення проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»

Міністерство освіти і науки пропонує для громадського обговорення [проєкт](#) Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо встановлення цільових показників діяльності керівників наукових установ, визначення стратегій і перспективних напрямів діяльності наукових установ» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Пояснювальна записка](#)

[Порівняльна таблиця](#)

[Докладніше див. додаток 14](#)

03.05.2023

ВР ухвалила закон, що сприятиме діяльності НАЗЯВО

Верховна Рада ухвалила закон, що спрямований на створення умов для функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти ([Світ](#)).

За інформацією Міністерства освіти і науки, закон має сприяти функціонуванню Нацагентства згідно зі стандартами і рекомендаціями Європейського простору вищої освіти.

Також закон передбачає створення Апеляційної палати, проведення постакредитаційного моніторингу, вдосконалює систему інституційної акредитації, уточнює статус Національного агентства та вимоги до його членів.

Окрім того, зазначений закон вносить зміни до закону «Про запобігання корупції», завдяки чому експерти Національного агентства з-поміж науково-педагогічних працівників та студентів, які навчаються у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зможуть брати участь в експертизах на оплатній основі.

12.05.2023

Відбувся урочистий захід з вручення дипломів та відзнак лауреатам Премії Верховної Ради України молодим ученим за 2021 рік

Урочистий захід відбувся 12 травня 2023 року ([Офіційний вебпортал Верховної Ради України](#)).

На початку заходу відбулася зустріч лауреатів Премії Верховної Ради України молодим ученим із заступником Голови Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій Сергієм Колебошиним, на якій молоді учені поставили низку актуальних питань та висловлювали пропозиції щодо розвитку науки в Україні.

Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук привітав молодих учених та урочисто вручив дипломи та відзнаки лауреатам Премії Верховної Ради України молодим ученим за 2021 рік. Молоді вчені також змогли провести діалог з нагальних проблем в галузі науки з Головою Верховної Ради України.

Детальніше читайте у матеріалі: [Премія молодим ученим: з перервою на війну](#)

22.05.2023

ПРО КОНКУРС НА ІМЕННІ СТИПЕНДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ДЛЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ – ДОКТОРІВ НАУК НА 2024 РІК

Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій інформує, що відповідно до [Постанови Верховної Ради України](#) від 05.02.2019 № 2676-VIII «Про іменні стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук» розпочався етап формування, висунення та подання робіт на конкурс на іменні стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук на 2024 рік ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

[Детальніше](#)

22.05.2023

УВАГА МОЛОДИХ УЧЕНИХ! Додаткова інформація про конкурси Верховної Ради України для молодих учених

Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій оголошує додаткову інформацію про конкурси Верховної Ради України для молодих учених ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Доповнення до конкурсу на іменні стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук на 2024 рік, інформація про який висвітлена Комітетом за посиланням https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/76039.html.

[Детальніше](#)

24.05.2023

До уваги учасників конкурсу «Кембридж – НФДУ 2022. Індивідуальні гранти на проведення досліджень (розробок) для українських вчених (за підтримки Кембриджського університету, Велика Британія)»

На підставі звернення комісії конкурсу та рішення наукової ради Національного фонду досліджень України (від 23.05.2023 року, протокол № 8) проведення наукової і науково-технічної експертизи та підбиття підсумків конкурсу «Кембридж – НФДУ 2022. Індивідуальні гранти на проведення досліджень (розробок) для українських вчених (за підтримки Кембриджського університету, Велика Британія)» продовжено на два місяці – до **25.07.2023 року** ([Національний фонд досліджень України](#)).

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

Дякуємо за розуміння. Разом чекаємо на якісну і об'єктивну оцінку проектів українськими та іноземними експертами.

05.05.2023

Науковий підхід до відновлення постраждалих територій Київщини

Бучанська рада та РДА підписали меморандум про співпрацю з Інститутом економіко-правових досліджень імені В. Макутова НАН України та Державним торговельно-економічним університетом. Крім того Вишгородська РДА віднині співпрацюватиме з ДТЕУ. Науковці розроблятимуть нормативно-правові акти та економіко-правові режими господарювання, що покращуватимуть інвестиційний клімат у регіоні [\(ТСН\)](#).

[Детальніше](#)

Міжнародне наукове співробітництво

03.05.2023

Країни Східного партнерства заохочуються до участі в програмі «Горизонт Європа»

Європейська Комісія реалізує проект в рамках Глобального фонду підтримки з метою сприяння більш активній участі 5 країн Східного партнерства – Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдови та України – у програмі «Горизонт Європа», Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій [\(Національний фонд досліджень України\)](#).

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

З метою підтримки та підвищення обізнаності країн Східного Партнерства Європейська комісія підготувала навчальні матеріали щодо написання проектних пропозицій, які будуть корисні усім, хто провадить науково-дослідну діяльність та цікавиться можливостями програми «Горизонт Європа».

Крім того, з метою надання допомоги дослідникам та інноваторам з державного та приватного секторів у підготовці проектних заявок до програми «Горизонт Європа» в цих країнах організуються цільові табори, а також спеціальні тренінги у співпраці з місцевими партнерськими установами та Національними Контактними Пунктами програми.

Навчальні матеріали та додаткова інформація за посиланням: <https://cutt.ly/05BENUg>

04.05.2023

Національний фонд досліджень України розпочав договірні процедури до підписання Грантової угоди з Європейською Комісією щодо створення Офісу «Горизонт Європа» в Україні на базі НФДУ

Європейська Комісія впевнена, що створення Офісу стане каталізатором для посилення участі України в програмі «Горизонт Європа » та допоможе зберегти науковий та інноваційний потенціал України ([Національний фонд досліджень України](#)).

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 15](#)

04.05.2023

Оголошено прийом заявок на другий раунд конкурсів програми НАТО «Наука заради миру та безпеки» (SPS)

Програма НАТО «Наука заради миру та безпеки» (SPS) посилює цивільну науку і технології для розв'язання нових викликів у сфері безпеки та їхнього впливу на міжнародну безпеку ([Національний університет «Львівська політехніка»](#)).

Джерело: <https://lrpi.ua/>

[Докладніше див. додаток 16](#)

17.05.2023

Участь НФДУ в Генеральній Асамблеї Science Europe

Science Europe підтримує НФДУ як нового члена Асоціації та долучає Фонд до ініціатив та можливостей, що передбачає членство, включаючи тісну співпрацю з іншими членами Асоціації ([Національний фонд досліджень України](#)).

[Докладніше див. додаток 17](#)

04.05.2023

На засіданні Комітету Верховної Ради обговорили план дій у 2023 році щодо інтеграції України до Європейського Союзу у сферах освіти і науки

До 2027 року запланована робота з розроблення Дорожньої карти гармонізації секторальних політик та законодавства у сферах освіти і науки з acquis ЄС ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 18](#)

05.05.2023

Чорне море об'єднує дослідників та інноваторів з європейських країн

4 травня 2023 року у місті Брюссель (Королівство Бельгія) відбулося чергове засідання Оперативної мережі спонсорів, під час якого проведено захід «Запуск Плану реалізації Стратегічної програми досліджень та інновацій для Чорного моря в межах 2 проекту Black Sea CONNECT (СМА-SRIA) – Що чекає на Чорноморську дослідницьку та інноваційну співпрацю?» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 19](#)

09.05.2023

Асоціація транс'європейських політичних досліджень (TEPSA) пропонує стипендію для українських дослідників

Стипендія має на меті дозволити українцям проводити дослідження, пов'язані з ЄС, які будуть актуальними для національної політики та політики ЄС ([Національний фонд досліджень України](#)).

Call For Applications VISITING FELLOWSHIP FOR UKRAINIAN RESEARCHERS

With the support of the Citizens, Equality, Rights and Values (CERV) Programme of the European Union (EU), the Trans European Policy Studies Association (TEPSA) is offering a visiting fellowship position for Ukrainian researchers affected directly or indirectly by Russia's war of aggression in Ukraine. This two-week fellowship will take place in September 2023 (a later period in the year can also be determined if needed).

THE OFFER

The visiting fellow will receive a EUR 1,500 allowance to cover travel, accommodation, living expenses, and any incidentals related to their stay in Brussels. In addition, TEPSA provides the fellow with office space as well as in-house research and administrative facilities. The objective is to provide a privileged access to the Brussels political environment and to be in contact with EU policy-makers. One of the desired outcomes of the position is the publication of a **TEPSA Brief** (3/4-page short policy-oriented paper) building on the research conducted during the fellowship.

MA, PhD, experienced researchers

Allowance: EUR 1,500

Deadline: 4 June 2023

EU-related research

Results Announced: 18 June

Enjoy the Brussels political environment

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 20](#)

Другий відбірковий тур **Cologne/Bonn Academy in Exile** відкрито

Кельнсько-Боннська академія у вигнанні (СВА), заснована у червні 2022 року Кельнським та Боннським університетами, запрошує науковців з України, які перебувають у зоні ризику, приєднатися до Академії у другому відбірковому турі ([DAAD Україна](#)).

Вчені, які бажають продовжити свої дослідження в Кельнському або Боннському університетах, можуть подавати свої проекти. На додаток до адміністративної підтримки, СВА пропонує робочі простори та академічне керівництво через наставництво у відповідних дисциплінах, щоб сприяти інтеграції дослідників у місцевий, національний та європейський університетський контекст. На додаток до інтеграції стипендіатів в існуючі мережі окремих інститутів, дослідники СВА отримують всебічні консультації та підтримку від відділів Refugee Scholar Support Кельнського та Боннського університетів, а також можливість брати участь у супутніх семінарах та інших академічних форматах.

[Заявка | Cologne Bonn Academy \(cologne-bonn-academy-in-exile.de\)](#)

VUIAS: Конкурс на шість стипендій в Україні 23/24

Стипендії VUIAS в Україні надаються на десять місяців (з вересня 2023 по червень 2024) науковцям, які проживають в Україні та працюють в українських університетах і науково-дослідних інститутах ([DAAD Україна](#)).

Запрошуються провідні науковці-інноватори з України з усіх академічних дисциплін до участі у конкурсі на отримання стипендій VUIAS в Україні – заявки з природничих, гуманітарних та соціальних наук розглядаються однаково вітаються. Стипендії VUIAS в Україні підтримують науковців у реалізації самостійно обраного дослідницького проекту. На стипендію можуть претендувати науковці на всіх етапах своєї кар'єри, якщо вони мають ступінь PhD і ще не вийшли на пенсію.

Кінцевий термін подачі заявок – 25 червня 2023 року.

Для отримання додаткової інформації, будь ласка, пишіть на адресу admissions@vuias.org

www.vuias.org/call

08.05.2023

Австралійська академія наук запустила програму підтримки українських науковців, які постраждали від війни

Австралійська академія наук у партнерстві з Фондом Breakthrough Prize запустила програму підтримки українських дослідників, які постраждали від війни з Росією. Допомога включає два напрями, кожен з яких сприяє наданню практичної підтримки, що дозволяє українським науковцям продовжувати науково-технічну діяльність ([Офіційний вебпортал Верховної Ради України](#)).

[ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЦЮ ПРОГРАМУ](#)

10.09.2023

Оголошується прийом заявок до Віртуального Інституту перспективних досліджень в Україні

У тісній співпраці з партнерськими інституціями з України, Європи та США Інститут перспективних досліджень у Берліні (Wissenschaftskolleg) започаткував ініціативу, спрямовану на підтримку українських науковців у їхніх зусиллях щодо заснування Інституту перспективних досліджень у Києві ([Національний фонд досліджень України](#)).

Call for Applications

www.vuias.org

VUIAS VIRTUAL
UKRAINE INSTITUTE
FOR ADVANCED STUDY

Deadline for applications is
June 25th, 2023

in cooperation with
Ukrainian Catholic University, Lviv – National University of Kyiv-Mohyla Academy – Center for Urban History, Lviv – Kyiv Centre for Advanced Studies – Institute for Advanced Study, Princeton – Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences at Stanford University – Ukrainian Research Institute at Harvard University – Swedish Collegium for Advanced Study, Uppsala – Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences, Amsterdam – New Europe College, Bucharest – Centre for Advanced Study Sofia

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 21](#)

Реймонд Орбах фізик-теоретик і експериментатор, професор фізики та машинобудування Техаського університету, заступник секретаря з питань науки Міністерства енергетики у 2006–2009 рр., м. Остін, США

«Показово, що під час війни дослідження в Україні тривають, що свідчить про завзяття її вчених. Подібно тому, як військова допомога від Сполучених Штатів і Європейського Союзу сприяє стримуванню агресії Росії, так і іноземна підтримка допомагає українським вченим вистояти. Американське фізичне товариство, зі свого боку, має програми та фінансування для допомоги науковцям і студентам в Україні» ([Світогляд](#)).

[Повний текст \(PDF\)](#)

17.05.2023

Підписано меморандум про співпрацю з некомерційною організацією «Humanitarian Innovation Group» щодо розвитку наукових просторів у молодіжних центрах України

...інформує Міністерство молоді та спорту України ([Офіційний вебпортал Верховної Ради України](#)).

[Докладніше див. додаток 22](#)

Наукові дослідження коронавірусу COVID-19

05.05.2023

Пандемія COVID-19 більше не є надзвичайною ситуацією у сфері охорони здоров'я

Відповідна заява була проголошена ВООЗ за підсумками п'ятнадцятого засідання Комітету з надзвичайних ситуацій Міжнародних медико-санітарних правил ([Міністерство охорони здоров'я України](#)).

[Докладніше див. додаток 23](#)

09.05.2023

Що означає завершення глобальної надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я, спричиненої COVID-19?

Фаховий погляд на це питання від епідеміолога *Кейтлін ДЖЕТЕЛІНИ* – доктора філософії, дослідниці даних, яка працює в незалежному дослідницькому центрі з політики охорони здоров'я та є старшим науковим консультантом низки організацій, у тому числі Центрів з контролю та профілактики захворювань США – CDC ([Центр громадського здоров'я МОЗ України](#)).

[Докладніше див. додаток 24](#)

09.05.2023

Що для України означає скасування статусу надзвичайної ситуації пов'язаної з пандемією COVID-19: відповідають експерти ЦГЗ

На запитання відповідає Оксана Кошалко, керівниця відділу епіднадзора Центру громадського здоров'я ([Центр громадського здоров'я МОЗ України](#)).

[Докладніше див. додаток 25](#)

02.05.2023

ЧИ ПОТРІБЕН ВАМ ВЕСНЯНИЙ БУСТЕР?

Фаховий погляд на це питання від епідеміолога *Кейтлін ДЖЕТЕЛІНИ* – доктора філософії, дослідниці даних, яка працює в незалежному дослідницькому центрі з політики охорони здоров'я та є старшим науковим консультантом низки організацій, у тому числі Центрів з контролю та профілактики захворювань США – CDC ([Центр громадського здоров'я МОЗ України](#)).

[Докладніше див. додаток 26](#)

02.05.2023

Рекомендації щодо вакцинації на весну 2023 року

Норвезький інститут громадського здоров'я (NIPH) рекомендує людям вікової групи 75 років і старшим та мешканцям будинків престарілих, у яких після останньої дози минуло більше як 6 місяців, вакцинуватися бустерною дозою навесні 2023 року ([Центр громадського здоров'я МОЗ України](#)).

Бустерна доза буде особливо доцільною, якщо ви ще не хворіли на COVID-19 і якщо, окрім похилого віку (75 років або старше), у вас є хвороба або стан, що обумовлює підвищений ризик важкого перебігу COVID-19.

Перенесений COVID-19 та проведена вакцинація забезпечує кращий та більш тривалий захист. Тому потреба в новій дозі цієї весни менша, якщо пацієнт хворів на COVID-19 на додаток до проведеного щеплення...

04.05.2023

Covid-19 research volume 'dwarfs' that of other pandemics

Відповідно до звіту Інституту наукової інформації, опублікованого спільно з Research Professional News, обсяг досліджень Covid-19 перевищив обсяги інших досліджень спалахів вірусних захворювань 21-го століття ([Research Professional News](#)).

[Детальніше](#)

26.05.2023

Library of Congress Launches COVID-19 American History Project

Бібліотека Конгресу США запускає проект американської історії COVID-19 ([Library of Congress](#)).

У партнерстві зі некомерційною організацією StoryCorps Американський фольклорний центр почне збирати історії медичних працівників та інших осіб, які постраждали від пандемії.

[Детальніше](#)

12.05.2023

Marek Matacz

Terapia poznawczo-behawioralna pomaga w długim Covid

Команда з Університетського медичного центру в Амстердамі повідомляє, що участь у когнітивно-поведінковій терапії часто призводить до

зменшення втоми та проблем із концентрацією, пов'язаних із т. зв. довгим ковідом ([Nauka w Polsce](#)).

[Детальніше](#)

02.05.2023

Gabriela Bogaczyk

Wirusolog: COVID-19 może zaostrzać objawy choroby Parkinsona

Вірусолог: COVID-19 може посилити симптоми хвороби Паркінсона ([Nauka w Polsce](#)).

[Детальніше](#)

02.05.2025

Пояснює кардіолог. Чим небезпечний COVID-19 для людей із серцево-судинними захворюваннями і чому їм потрібно вакцинуватись

Серцево-судинна система є однією з головних мішеней для COVID-19. Люди з хворобами серця та судин вразливіші до важкого перебігу захворювання і можуть померти від нього ([nv.ua](#)).

[Докладніше див. додаток 27](#)

Новини наукового розвитку

28.05.2023

Розробки буковинських вчених використовують для освоєння Місяця

Наукові розробки Інституту термоелектрики НАН та Міністерства освіти і науки України використовують для освоєння Місяця, а також в інших міжнародних програмах та космічних технологіях ([ukrinform.ua](#)).

Про це у [Фейсбуці](#) повідомила Чернівецька ОВА, передає Укрінформ.

[Докладніше див. додаток 28](#)

21.05.2023

Фахівці розташованого в Одесі Інституту морської біології НАН України | [Institute of Marine Biology of the NAS of Ukraine](#) | не припиняли польових спостережень від початку повномасштабної агресії рф

Про роботу наших одеських колег читайте у статті директорки Інституту члена-кореспондента Галини Мінічевої для парламентської газети «Голос України» (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>):

[Морська варта одеських біологів](#)

08.05.2023

Відновлення екосистем після пожеж

Про те, чи можливо відновити українські екосистеми після пожеж і як це зробити, розповіла в [інтерв'ю науково-популярному журналові «Куншт»](#) старший науковий співробітник відділу алелопатії Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України кандидат біологічних наук Оксана Дзюба ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 29](#)

15.05.2023

Наука для життя: розробка харківських учених потрібна в медицині, екології, енергозбереженні #НАУКАВДІІ

Команда вчених з Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна працює сьогодні над реалізацією проєкту «Індикатори на основі похідних хромону для флуоресцентного визначення активності β-глюкозидаз». Ця тема має величезне значення й для науки, й для економіки. Розробка флуоресцентних індикаторів для визначення активності ферменту β-глюкозидази дозволить швидше і точніше діагностувати злоякісні утворення без гістологічних досліджень, контролювати якість річкової води, оцінювати відновлення родючих ґрунтів та утворення органічного палива з відходів виробництв ([Національний фонд досліджень України](#)).

[Дізнатись детальніше про проєкт](#)

Відео: <https://youtu.be/FtAOuDMWyZ4>

15.05.2023

Винахід переможців Sikorsky Challenge рятує життя

На XI Фестивалі Sikorsky Challenge перемогу в номінації «Практична готовність до серійного виробництва» здобув проєкт «Армагель+ універсальна гідрогелева пов'язка» ([Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»](#)).

Команда презентувала універсальну матрицю-носій, яку можна насичувати лікарськими розчинами, травами, масляними емульсіями тощо.

«Пов'язка може застосовуватися під час первинної медичної допомоги, має для цього відповідні якості. На неї нанесено дуже потужний біоцид, який не дає рані нагноїтись, доки боєць не потрапить на другу-третю лінію для надання подальшої медичної допомоги. Використання наших пов'язок пришвидшує загоєння ран у 1,5–2 рази», – розповів керівник проєкту Володимир Тавокін.

Розробники активно співпрацюють з багатьма кафедрами КПІ. Були значно поліпшені характеристики виробу й досягнуті показники, як у світових аналогів. Більше – за посиланням.

<https://bigkyiv.com.ua/peremozhecz-sikorsky-challenge-potreba-v-universalnyh-gidrogelevyh-povyazkah-desyatky-miljoniv-na-rik-vyroblyayut-20-tys-na-misyacz/>

20.05.2023

Покатілова В.

Мікроорганізми в реакторі ЧАЕС та Антарктида: що досліджують українські жінки-науковиці

До Дня науки, який в Україні відзначають 20 травня, Факти ICTV підготували історії жінок, які попри повномасштабну війну продовжують приголомшувати відкриттями не тільки українську, а й світову науку (Fakty.com.ua).

[Детальніше](#)

25.05.2023

Для захисту безпілотників та апгрейду кавового апарата: проєкти українських підлітків перемогли на виставці винаходів у Женеві

У квітні пройшла [Женевська міжнародна виставка винаходів \(GIEI\)](#) – щорічне змагання, на якому юні дослідники презентують свої проєкти світовій спільноті науковців та фахівцям з інновацій і технологій. У 2023-му до виставки долучилися майже 800 учасників із 46 країн, серед них – учні нашої Малої академії наук... розповідаємо історії українських переможців і переможниць! ([Світ](#)).

[Детальніше](#)

03.05.2023

«Розумні» полімерні системи для харчової промисловості – унікальна розробка науковців кафедри органічної хімії Львівського політеху

Останніми роками працівники кафедри органічної хімії Інституту хімії та хімічних технологій Львівської політехніки [присвятили](#) багато часу розробкам полімерних «розумних» систем для застосування у біомедичних дослідженнях, зокрема створенню розумних систем для контрольованої орієнтації білків, тканинної інженерії, біомедичних сенсорів ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 30](#)

25.05.2023

Using AI in peer review

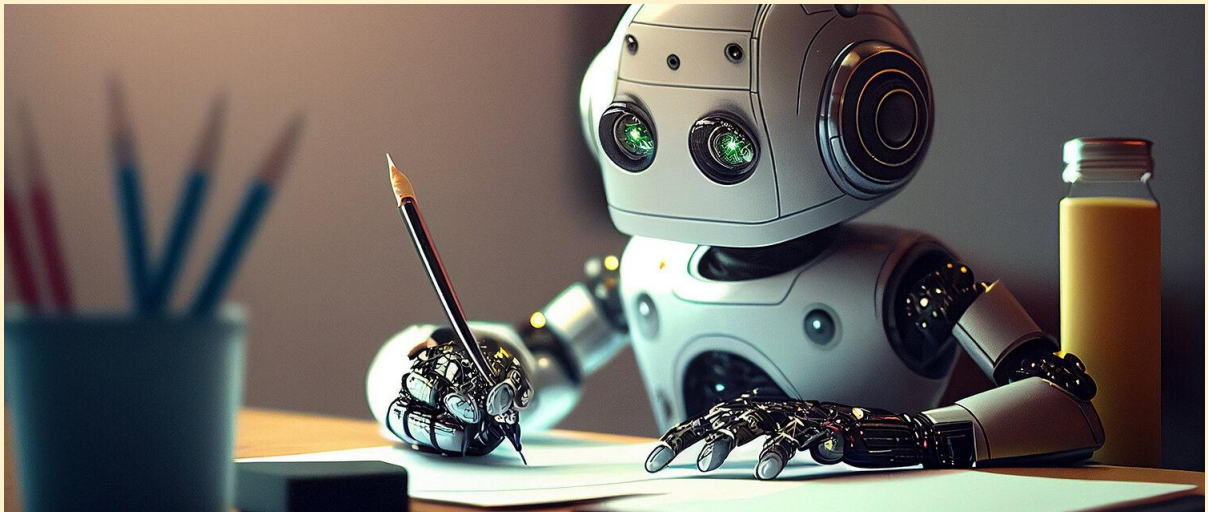
Інструменти штучного інтелекту, такі як ChatGPT, можуть допомогти редакторам і рецензентам у наукових публікаціях ([Research Europe](#)).

[Детальніше](#)

23.05.2023

CHATGPT KANN NICHT GESCHICHTE SCHREIBEN

ChatGPT та інші штучні інтелекти можуть бути корисним інструментом для істориків. Однак вони не є конкурентом для написання історії людьми, каже історик Австрійської академії наук Йоганнес Прейзер-Капеллер ([Österreichische Akademie der Wissenschaften](#)).

Джерело: <https://www.oeaw.ac.at/>

[Детальніше](#)

04.05.2023

МАТЕРІАЛИ ФОРУМУ СОРЕ ЩОДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ПУБЛІКАЦІЙНОЇ ЕТИКИ

Масштабне використання штучного інтелекту під час написання наукових робіт останнім часом суттєво вплинуло на видавничу сферу: цей чинник стає проблемою для цілісності досліджень й вимагає застосування ефективних інструментів виявлення шахрайських дій ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 31](#)

02.05.2023

CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS ТА ПОЛІТИКА ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

14 березня 2023 року видавництво Кембриджського університету (Cambridge University Press / CUP), яке має визнану репутацію в академічному світі та щороку публікує близько 400 журналів та 1500 монографій, оприлюднило власні керівні принципи щодо використання штучного інтелекту та великих мовних моделей у наукових публікаціях ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Фото: скріншот

[Докладніше див. додаток 32](#)

26.05.2023

ВИКОРИСТАННЯ СНАТGPT У ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЖЕ МАТИ ДУЖЕ НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Дірка Ліндебаума «Дослідники, які використовують ChatGPT, схожі на індиків, які голосують на Різдво» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Автори звертають увагу на те, що технологія генеративного штучного інтелекту загрожує збіднити дослідження та зруйнувати здатність людей розуміти соціальний світ. З моменту запуску ChatGPT наприкінці листопада минулого року документів та статей про можливості й небезпеки ШІ для навчання та педагогіки стало багато. Але про вплив на дослідження дискусія

майже не ведеться, тоді як в окремих дисциплінах суспільних наук ChatGPT вже діє як співавтор.

[Детальніше](#)

22.05.2023

Штучний інтелект у військових цілях: Ізраїль прагне стати «наддержавою»

Ізраїль прагне використати свої технологічні досягнення, щоб стати «наддержавою» у застосуванні штучного інтелекту (ШІ), у т.ч. і у військових цілях. Про це заявив генеральний директор Міністерства оборони Ізраїлю, передає Укрінформ із посиланням на [Reuters](#) ([ukrinform.ua](#)).

[Докладніше див. додаток 33](#)

12.05.2023

Борисіхіна К.

Набагато більше, ніж ми думали. Німецькі вчені розповіли про справжню кількість підроблених медичних досліджень

Група дослідників з Університету Маса Планка та Університету імені Отто фон Геріке з'ясувала, що 24% наукових статей на тему медицини мають ознаки плагіату або підробки.

Після перевірки приблизно 5000 статей учені оцінили, що до 34% статей із неврології, опублікованих 2020 року, імовірно, були вигадкою або плагіатом; на медичну тематику загалом цей показник становив 24%. Обидві цифри значно перевищують кількість плагіату і підробки в статтях за 2010 рік, і набагато перевищують допустимий рекомендований рівень у 2%.

«Спочатку в це занадто важко повірити, – [пишуть](#) дослідники. – Це як якби хтось сказав вам, що 30% того, що ви їсте, токсичне». Боротися з такою кількістю фейків науковці пропонують за допомогою консолідації зусиль з перевірки матеріалів, що публікуються.

18.05.2023

Latvijas spēcīgākie zinātniskie institūti apvieno spēkus lielākā Baltijas dzīvības zinātņu centra izveidošanai

Найсильніші наукові інститути Латвії об'єднують зусилля, щоб створити найбільший у Балтії центр наук про життя ([Latvijas Zinātņu akadēmija](#)).

[Детальніше](#)

16.05.2023

Вауліна Ф.

У США почалися випробування «таблетки від брудної бомби»

Препарат зможе нейтралізувати деякі небезпечні елементи, які застосовують під час створення «брудних бомб» ([ZN.UA](#)).

[Докладніше див. додаток 34](#)

Науково-організаційні заходи

17.05.2023

Конференція «Відкрита наука – від політики до практики»

16-17 травня в рамках головування Швеції в Раді ЄС проходила онлайн конференція «Відкрита наука – від політики до практики», що мала на меті показати різні погляди на формування та впровадження політики відкритої науки. Учасниками конференції стали провідні вчені у різних галузях та топові політики ЄС та Швеції ([NAUKA](#)).

Джерело: <https://nauka.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 35](#)

30.05.2023

Європейське фізичне товариство підтримує Україну

Як повідомляє Секретаріат Українського фізичного товариства, у португальському місті Порту 26-27 травня відбулася чергова сесія Ради Європейського фізичного товариства, яке об'єднує нині 42 національні товариства країн континенту (серед них – і засноване в 1990 р. Українське

фізичне товариство), та близько 3200 визначних індивідуальних членів ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 36](#)

31.05.2023

Наслідки військової агресії рф для української антарктичної програми: розпочалася Консультативна нарада з Договору про Антарктику

Напередодні засідання за підтримки фінської сторони була організована фотовиставка «Україна в Антарктиці: дослідження та незламність» для висвітлення роботи Національного антарктичного наукового центру в умовах російської агресії ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 37](#)

25.05.2023

EUROPOS KLIMATO KONFERENCIJA

15–16 травня ц. р. У Варшаві відбулася Європейська кліматична конференція, в якій взяли участь науковці, які представляли наукові академії 45 країн Європи ([Lietuvos mokslų akademija](#)).

Джерело: <https://www.lma.lt/>

[Детальніше](#)

25.05.2023

Стратегічна сесія щодо напрацювання Дорожньої карти європейської інтеграції освіти і науки

24 травня 2023 року за участю заступника міністра освіти і науки України з питань європейської інтеграції Євгена Кудрявця відбулася стратегічна сесія щодо напрацювання Дорожньої карти європейської інтеграції ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 38](#)

22.05.2023

Вручено нагороди лауреатам Національної премії України імені Бориса Патона 2022 року

19 травня 2023 року у Великому конференц-залі НАН України відбулась урочиста церемонія вручення державних нагород лауреатам Національної премії України імені Бориса Патона ([Офіційний вебпортал Верховної Ради України](#)).

[Докладніше див. додаток 39](#)

21.05.2023

МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ РОКУ_ Урочиста церемонія нагородження

20 травня 2023 року в Будинку вченого НАН України відбулася урочиста церемонія нагородження лауреатів щорічного всеукраїнського конкурсу Ради молодих учених при Міністерстві освіти та науки України «Молодий вчений року» за підсумками діяльності у 2022 році ([Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України](#)).

Святковий захід пройшов у дружній та невимушеній атмосфері. Протягом заходу лунали привітання від почесних гостей, видатних науковців та громадських діячів України.

Всі гості отримали подарунки та приємні емоції, а лауреати «науковий Оскар» та визнання своєї наукової діяльності.

Символічним є об'єднання та відзначення кращих з кращих молодих науковців України в День науки.

Щиро радіємо успіхам молодих вчених України та разом тримаємо науковий фронт!

Пишаємося та надихаємося Вашими здобутками та перемогами!

Відео: <https://m.youtube.com/watch?v=Y4swoXYxJRQ>

25.05.2023

Хто є хто в минулому і сьогодні, і як це бачать вчені

В Українському кризовому медіа-центрі відбулась презентація видання «Українська біографіка ХХІ століття: мозаїка контекстів і форм». Це колективне дослідження науковців Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки імені В.І.Вернадського, присвячене розвитку біографічних студій в Україні в період незалежності ([ГО «УКРАЇНСЬКИЙ МЕДІА-ЦЕНТР»](#)).

Джерело: <https://uacrisis.org/uk/> (скріншот)

[Докладніше див. додаток 40](#)

20.05.2023

«УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ: ЗАВДАННЯ НАУКИ І ОСВІТИ В ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ»

Під такою назвою 17–19 травня 2023 року пройшла Всеукраїнська міжгалузева науково-практична онлайн-конференція, в межах Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти». Мета конференції: обговорення актуальних теоретичних і практичних проблем інноваційного розвитку українського суспільства, зокрема освіти і науки; післявоєнного відновлення на європейських цінностях демократії, прав людини, свободи, рівності, поваги до людської гідності та верховенства права; розвитку обдарованих дітей і юні в умовах боротьби за незалежність і цілісність (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100087942874331>).

[Інформаційне повідомлення](#)

Відео: [ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ «УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ВІДНОВЛЕННЯ: ЗАВДАННЯ НАУКИ І ОСВІТИ В ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ»](#)

18.05.2023

Загальні збори НАМН України

16 травня 2023 року відбулися Загальні збори Національної академії медичних наук України ([Національна академія медичних наук України](#)).

Читайте також: [Підсумки діяльності НАМН України за 2022 рік та основні завдання наступного періоду](#)

[Докладніше див. додаток 41](#)

24.05.2023

Сокур О.

Відкрита наука та репозитарій наукових текстів Національної академії наук України

23 травня 2023 року відбувся тематичний семінар для бібліотекарів «Відкрита наука та репозитарій наукових текстів Національної академії наук України», організований відділом науково-методичної роботи Інституту бібліотекознавства спільно з Інститутом інформаційних технологій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Джерело: <http://www.nbu.gov.ua/>

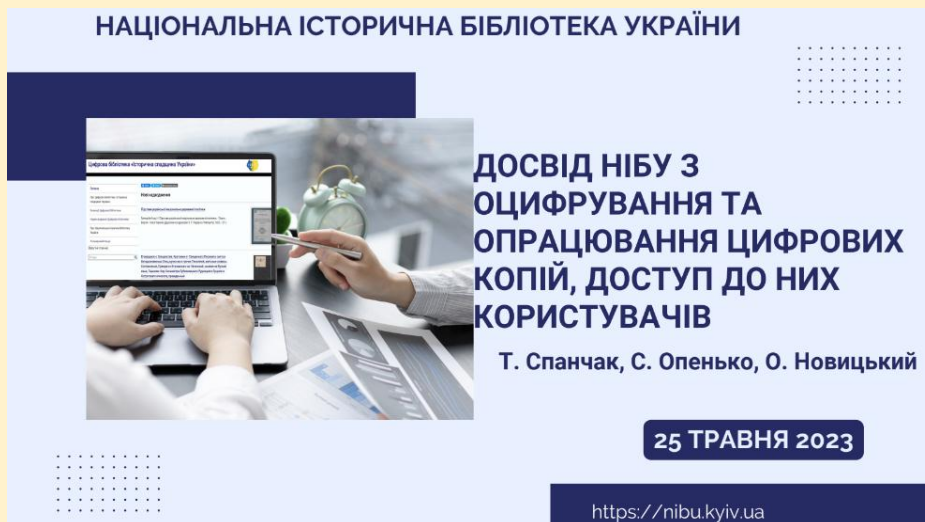
[Презентація доповіді «Відкрита наука та репозитарій наукових текстів Національної академії наук України»](#)

[Докладніше див. додаток 42](#)

30.05.2023

Круглий стіл «Досвід українських бібліотек зі збереження документальної спадщини шляхом створення цифрових колекцій»

Фахівці провідних бібліотек України поділилися своїм досвідом збереження фондів та оцифрування цінних і рідкісних видань ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

ДОСВІД НІБУ З
ОЦИФРУВАННЯ ТА
ОПРАЦЮВАННЯ ЦИФРОВИХ
КОПІЙ, ДОСТУП ДО НИХ
КОРИСТУВАЧІВ

Т. Спанчак, С. Опенько, О. Новицький

25 ТРАВНЯ 2023

<https://nibu.kyiv.ua>

Джерело: <https://ula.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 43](#)

24.05.2023

Як підготувати й презентувати дослідницький проєкт

23 травня відбувся вебінар «Підготовка дослідницького проєкту та презентація результатів наукових досліджень». Організатор заходу – [відділ теорії та історії бібліотечної справи Інституту бібліотекознавства НБУВ \(Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського\)](#).

[Докладніше див. додаток 44](#)

16.05.2023

Панельна дискусія щодо Відкритої науки

У рамках проведення «Тижня відкритого уряду» 12 травня в режимі он-лайн відбулася панельна дискусія на тему «Відкрита наука: прозорість та доступність інформації щодо наукових досліджень», яку організовано Міністерством освіти і науки України у співпраці з громадською організацією «Інноваційний університет», Офісом підтримки вченого, Радою молодих учених при МОН та Європейською радою аспірантів та молодих

дослідників (Eurodoc) ([Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича](#)).

Відео: <https://www.youtube.com/watch?v=Jh8PbtmtmlQ>

[Докладніше див. додаток 45](#)

Підсумки семінару «Міжнародні наукометричні бази даних: показники ефективності та «хижацькі» конференції в Україні: проблема та шляхи вирішення»

19 травня 2023 р. у Державній науково-технічній бібліотеці України відбувся семінар «Міжнародні наукометричні бази даних: показники ефективності та «хижацькі» конференції в Україні: проблема та шляхи вирішення», присвячений Дню науки в Україні ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

[Докладніше див. додаток 46](#)

16.05.202

Здобутки вітчизняної біографіки – суспільству

У сучасних умовах українська біографіка посідає чільне місце в інтелектуальному та духовному житті суспільства ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Задля ширшої популяризації здобутків біографістів та біографічного читання в Україні [Інститут біографічних досліджень](#) НБУВ кілька років поспіль активізує в інформаційному полі країни ідею святкування всесвітнього Дня біографа (16 травня).

Джерело: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Цьогоріч, попри усі складнощі війни, дослідники-біографісти, видавці, працівники бібліотечно-інформаційної сфери, усі, хто докладають свої зусилля до справи інтеграції та поширення біографічних знань, вкотре організують низку наукових і культурно-інформаційних заходів, метою яких є ознайомлення громадського загалу з їхніми творчими здобутками, новими науковими виданнями та проектами.

[Детальніше](#)

29.05.2023

Як бібліотекар може допомогти науковцю

Вебінар «Як бібліотекар може допомогти науковцю?» з Іриною Тихонковою, фахівчиною з інформаційно-аналітичних ресурсів та навчання, Customer Success Consultant Clarivate. Організований в Національній науковій медичній бібліотеці України в межах науково-інформаційного проекту «Разом до європейської науки» у співпраці з компанією Clarivate і ВГО «Українська бібліотечна асоціація» ([Медична Бібліотека](#)).

Джерело: <http://surl.li/hlrkb>

Відео: <https://www.youtube.com/watch?v=ul5d20JEI7U>

[Докладніше див. додаток 47](#)

26.05.2023

19 травня у [Інститут молекулярної біології і генетики](#) відбулись [будні науки 2023](#)

Подія складалась з двох частин і ми зупинимось на кожній з них по черзі ([Unia Scientifica](#)).

У програмі:
науково-популярні лекції,
*з 14:00

науки
Весна
п'ятниця, 19 травня

крутий стіл
про актуальні проблеми
науки в Україні
і її популяризацію
*з 18:00

будні Науки - 2023

ЦІКАВО ПРО НАУКУ НАМ РОЗКАЖУТЬ:

Ольга Малюта,
ембріологиня

Сергій Пальчевський,
молекулярний біолог

Ігор Кравчук,
молекулярний біолог

Юрій Степаненко,
фізик-ядерник

Джерело: <https://www.facebook.com/UniaScientifica/>

[Докладніше див. додаток 48](#)

27.05.2023

Відбулося відкриття виставки «Братство. Богоявлення. Собор»

25-го травня в Національній академії мистецтв України пройшли урочистості з нагоди відкриття виставки «Братство. Богоявлення. Собор» ([Національна академія мистецтв України](#)).

[Докладніше див. додаток 49](#)

11.05.2023

Всеукраїнська наукова конференція «Термінологія і сучасність»

Захід, незмінним організатором якої від 1996 року є Інститут української мови НАН України, відбувся 11 травня 2023 року.

Голова Національної комісії зі стандартів державної мови В. Мозгунов привітав учасників конференції, наголосивши на актуальності та значущості наукових розвідок у галузі української термінології.

Директор Інституту української мови НАН України професор П. Гриценко, вітаючи присутніх, звернув увагу на проблеми функціонування українських термінів на рівні не лише словника, а насамперед тексту – наукового, галузевого, суспільно-політичного, законодавчого.

Науково обґрунтоване розв'язання цих проблем є одним зі стратегічних завдань Комісії. З цією метою створена колегія, яка має стати майданчиком фахового діалогу лінгвістів з юристами, лікарями, інженерами, ІТ-фахівцями тощо. Комісія дякує Інституту української мови НАН України за співпрацю, зокрема за участь у складі колегії заступника директора Н. Горголюк та старшого наукового співробітника І. Казимирової.

(За інформацією [Національна комісія зі стандартів державної мови](#))

20.05.2023

Українська команда здобула бронзу на Європейській олімпіаді з експериментальної науки EOES 2023

Цьогорічна олімпіада з експериментальної науки EOES 2023 відбулася в Ризькому університеті імені Страдіня (Rīga Stradiņš University), під час якої учасники мали доступ до новітніх лабораторій Фармацевтичного навчально-наукового комплексу для виконання завдань ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 50](#)

18.05.2023

Лисичкіна Л.

У столиці пройшов Фестиваль інновацій «ІТ рішення, що змінять Україну»

На Фестивалі було презентовано понад 50 проєктів ІТ-рішень, які змінять Україну і які ведуть Україну до Перемоги ([Великий Київ](#)).

Як повідомили в [Київському національному університеті імені Тараса Шевченка](#), кількість учасників перевершила всі сподівання. Частина з них долучилися до роботи з усіх куточків світу, а понад 30 – висловили бажання презентувати свої стартапи в режимі офлайн.

[Детальніше](#)

20.05.2023

Круглий стіл Інституту вищої освіти НАПН України «Лідерство університетів України у контексті критеріїв міжнародних рейтингів»

12 травня 2023 р. в Інституті вищої освіти НАПН України відбувся круглий стіл «Лідерство університетів України у контексті критеріїв міжнародних рейтингів». Спільний захід організовано Інститутом вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Національним Еразмус+ офісом в Україні, Національними експертами з реформування

вищої освіти Програми ЄС Еразмус+ (HERE), Сумським державним університетом і Національною академією педагогічних наук України ([Національна академія педагогічних наук України](#)).

До заходу долучилися близько 130 учасників.

Відеозапис та презентації спікерів – за [посиланням](#).

[Детальніше](#)

11.05.2023

Стартувала конференція, присвячена розвитку сучасної бібліотечної справи

11 травня 2023 року у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка розпочала роботу Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотечна справа і зовнішні виклики початку 2020-х років: нові пріоритети в роботі бібліотек та бібліотечній освіті» ([Львівський національний університет імені Івана Франка](#)).

Джерело: <https://lnu.edu.ua/>

[Докладніше див. додаток 51](#)

04.05.2023

У Полтаві провели «День науки в бібліотеці»

В обласній бібліотеці для юнацтва імені Олеся Гончара відбувся пізнавальний захід «День науки в бібліотеці». Проводили його для дітей віком від 5 до 16 років. Для учасників підготували сім локацій ([Новини Полтавщини](#)).

Участь у відкритті заходу взяли заступник начальника Полтавської ОВА Ігор Панченко, директор Департаменту культури і туризму ОВА Ірина Удовиченко. Серед запрошених – авторка науково-популярної літератури Аліна Штефан.

За словами Ігоря Панченка, проведення таких заходів – чудова можливість донести підростаючому поколінню важливість науки та впровадження цифрової трансформації в сучасне життя.

«Розвиток науки дає нам можливості реалізовуватися. Всі новітні технології – це насамперед про економіку нашої держави. Адже їх впровадження стимулює розвиток цієї галузі, поліпшується якість надання різних послуг», – зауважив Ігор Панченко.

12.05.2023

Таємний код перемоги

Закритий показ фільму «Перший код» відбувся 11 травня у кінотеатрі «Жовтень» в Києві ([IT Ukraine Association](#)).

Представники EPAM, 3D Look, Eleks, Lookser, Techii, Sigma Software Group, SoftServe, НІКС, Uklon, Infopulse Ukraine, а також Інститут кібернетики імені Глушкова НАН України та Міністерство цифрової трансформації розповіли про розвиток ІТ в Україні від аутсорс-команд до кібер-війська.

«Перший код» також планують перекласти на різні мови і представити для стримінгу на платформах Netflix, Amazon і Apple TV. Бюджет стрічки складає близько 150 тисяч євро.

19.05.2023

Розпочала роботу Українсько-польська наукова конференція «Психологія перед лицем російсько-української війни»

19 травня 2023 року у дистанційному форматі розпочала роботу Українсько-польська наукова конференція «Психологія перед лицем російсько-української війни», яка об'єднала вчених-психологів України та Польщі, а також колег зі Швейцарії, Данії та США з метою дослідження психологічних проблем та викликів у контексті війни в Україні ([Львівський національний університет імені Івана Франка](#)).

Основними завданнями конференції є: обговорення результатів досліджень, проведених у зв'язку з війною; обмін професійним досвідом із надання допомоги учасникам і жертвам війни; обмін міркуваннями про стан людини і психологію перед лицем війни.

[Детальніше](#)

29.05.2023

Стартувала XIX Наукова конференція «Львівські хімічні читання – 2023»

29 травня 2023 року розпочала роботу XIX Наукова конференція «Львівські хімічні читання – 2023». Цьогорічний науковий форум присвячений 150-річчю Наукового товариства імені Шевченка. Організаторами конференції є хімічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, Наукове товариство імені Шевченка та Львівське конференц-бюро ([Львівський національний університет імені Івана Франка](#)).

[Детальніше](#)

26.05.2023

Видатні вчені світу зібралися на конференції MicroCAD-2023 у НТУ «Харківський політехнічний інститут»

З 17 до 20 травня Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» організував в онлайн- форматі XXXI Міжнародну науково-практичну конференцію «[Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я \(MicroCAD-2023\)](#)» ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 52](#)

Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки

20.05.2023

G7 закликає прийняти міжнародні технічні стандарти для штучного інтелекту

Хоча лідери «Групи семи» визнали, що підходи до досягнення «спільного бачення і мети надійного штучного інтелекту можуть відрізнитися», вони заявили, що «управління цифровою економікою повинно й надалі оновлюватися відповідно до спільних демократичних цінностей» ([ukrinform.ua](#)).

Як передає Укрінформ, про це повідомляє [Reuters](#).

[Докладніше див. додаток 53](#)

01.05.2023

Мінцифра взяла участь у засіданні міністрів цифровізації G7

29–30 квітня в Японії відбулося засідання міністрів цифровізації – G7 Digital and Tech Ministers’ Meeting 2023. Українську делегацію представила Валерія Іонан, заступник Міністра цифрової трансформації з питань євроінтеграції ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

[Докладніше див. додаток 54](#)

10.05.2023

Seeds of Bravery: Європейська інноваційна рада надасть 20 млн євро на розвиток інновацій в Україні

Особливу увагу ініціатива Seeds of Bravery приділяє інноваційним рішенням, що спрямовані на відбудову України. Зокрема, на гранти можуть претендувати проекти, спрямовані на комерціалізацію наукових досліджень ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

[Докладніше див. додаток 55](#)

30.05.2023

КОНКУРСИ «ЦИФРОВА ЄВРОПА»

Програма «Цифрова Європа» оголосила 14 нових конкурсів для державного та приватного секторів, громадських організацій, закладів вищої освіти, наукових установ, ІТ-компаній ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 56](#)

25.05.2023

Мінцифра і Palantir співпрацюватимуть у сферах оборони та відбудови України – підписано меморандум

Міністерство цифрової трансформації та Palantir підписали меморандум про співпрацю у сферах оборони й відбудови України після російського вторгнення ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Співпраця передбачає використання технологій Palantir, зокрема при оцінці пошкоджень будівель та інфраструктури, а також використання програмного забезпечення для оптимізації відбудови.

[Докладніше див. додаток 57](#)

19.05.2023

Посилюємо кіберзахист: Уряд ухвалив механізм проведення Bug Bounty

Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, розроблену Держспецзв'язку, яка визначає порядок пошуку та виявлення потенційних вразливостей в електронних системах. Це дасть змогу запуснути повноцінну програму національних Bug Bounty, щоб тестувати інформаційні системи на вразливості, вчасно виявляти ризики і підвищувати захищеність систем ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Bug Bounty – це тестування електронних сервісів із залученням зовнішніх фахівців, яке дає можливість виявити вразливі місця і недоліки в програмних продуктах. Процедура широко застосовується у всьому світі. Проте в Україні проведення Bug Bounty для державних систем було неприйнятним. Наразі ми запроваджуємо застосування сучасних інструментів для перевірки та захисту.

Запуск програм Bug Bounty дозволить:

- підвищити рівень кіберзахисту інформаційних систем;
- протидіяти несанкціонованому доступу до інформаційних систем;
- підвищити кіберстійкість інформаційних систем до інцидентів.

31.05.2023

З 1 червня 2023 року МОН оголошує проведення конкурсу на здобуття щорічної Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій у 2024 році

На здобуття Премії можуть висуватися роботи з розроблення і впровадження інноваційних технологій, результатом яких є реалізовані інноваційні проекти ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 58](#)

04.05.2023

Відбулося засідання Комітету із присудження Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій

4 травня 2023 року за дорученням Віце-прем'єр-міністра з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – Міністра цифрової трансформації України Михайла Федорова під головуванням Міністра освіти і науки Оксена Лісового відбулося засідання Комітету із присудження Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій ([Урядовий портал](#)).

[Докладніше див. додаток 59](#)

08.05.2023

Цифровізація України продовжується – Хаби цифрової освіти в Дії

Активно проходить другий етап проекту «Розвиток спроможності бібліотек-Хабів цифрової освіти», який реалізується ВГО Українська бібліотечна асоціація за підтримки Програми розвитку ООН («[Проект підтримки Дія](#)») та [Міністерства цифрової трансформації України \(Українська бібліотечна асоціація\)](#).

[Докладніше див. додаток 60](#)

17.05.2023

Роль академічних інститутів в інноваційній екосистемі

Ольга Воропай, координатор проекту **Academ.City** взяла участь у семінарі «Проекти в рамках робочої програми європейських інноваційних екосистем на підтримку нової європейської інноваційної програми», який відбувся у Брюсселі на початку 2023 року ([Київський академічний університет](#)).

Джерело: <https://kau.org.ua/>

44 проекти з інноваційної екосистеми [Horizon Europe](#) та програм масштабування представили своє бачення та плани щодо перетворення Нової європейської інноваційної програми (NEIA) у реальність.

[Докладніше див. додаток 61](#)

29.05.2023

Смертенко П., старший науковий співробітник Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України

Чи достатньо кластеризації для успішного просування української науки?

Почнемо із запитання: чи потрібна кластеризація українській науці? Категорично: потрібна, і вже давно назріла. А чи достатньо кластеризації для успішного просування української науки по ланцюгу: наука – техніка – інновації – бізнес? Безумовно, ні. Адже кластеризація – лише один з механізмів інноваційного розвитку... [\(Світ\)](#).

[Докладніше див. додаток 62](#)

Бібліотека в науковому процесі

04.05.2023

Стратегія розвитку в умовах викликів воєнного часу

На черговому засіданні Вченої ради НБУВ схвалено проєкт Стратегії розвитку Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського в 2022–2025 роках [\(Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського\)](#).

[Докладніше див. додаток 63](#)

03.05.2023

Буктрейлери в нашій реальності

[Відділ комплексного бібліотечного обслуговування](#) (ВКБО) розпочав організацію нового електронного інформаційного продукту власної генерації – буктрейлерів електронних бібліотечних виставок з метою розкриття їх змісту і сутності в образній, аудіо-візуальній формі, оптимального заохочення широкого загалу до їх перегляду та формування читацького інтересу до бібліотечних фондів [\(Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського\)](#).

Джерело: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Запрошуємо вас ознайомитися з двома роботами: буктрейлером електронної бібліотечної тематичної книжкової виставки «Україна: етнокультурна мозаїка», який організовано сектором універсального підсобного фонду і каталогів ВКБО, та буктрейлером електронної бібліотечної виставки «Воєнна наука. Військова справа», організованим сектором обслуговування читачів періодичними виданнями ВКБО.

Обидва буктрейлери розміщені на сторінці ВКБО в соціальній мережі Facebook за посиланням:

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100090960507720>

та на сторінці ВКБО на відеохостингу You Tube за посиланням:

https://www.youtube.com/@vkbo_library

18.05.2023

Досвід Латвії для створення Національної електронної бібліотеки України

В рамках проєкту створення Національної електронної бібліотеки України 2-3 травня 2023 року відбувся робочий візит членів робочої групи Проєкту до Національної бібліотеки Латвії ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

[Докладніше див. додаток 64](#)

12.05.2023

Ходарєва Ю.

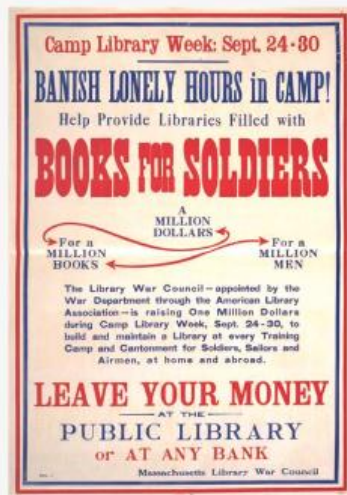
Бібліотеки в умовах війни. Досвід Американської бібліотечної асоціації

Бібліотеки на війні – тема не нова, до неї час від часу звертаються журналісти, науковці та бібліотекознавці. Не стала винятком і Любов Борисівна Хавкіна (1871–1949) — видатна бібліотекознавиця, бібліографиня, педагогиня-просвітителька, письменниця та публіцистка. Неодноразово підкреслюючи важливість вивчення кращих міжнародних напрацювань у сфері бібліотекознавства та їх впровадження у вітчизняну практику, саме вона стала піонером «американізації» вітчизняних книгозбірень... ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Рекламна кампанія зі збору книг і коштів

Плакат Об'єднаної військово-робочої кампанії

Плакат воєнної пори

Нью-Йоркська кампанія зі збору книг. З Бюлетеня військової бібліотеки (Т. 1, № 6). Квітень 1918 року

Джерело: <https://ula.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 65](#)

08.05.2023

Now available: IFLA Principles for Responding to Conflict

Принципи Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) щодо реагування на конфлікт ([IFLA](#)).

Принципи реагування на конфлікти ІФЛА мають на меті встановити основу для визначення того, як ІФЛА має реагувати на ситуації громадянського чи військового конфлікту в будь-якій частині світу...

[Детальніше](#)

10.05.2023

FEDLINK Awards Recognize Federal Library Community Achievement

Федеральна бібліотечно-інформаційна мережа (FEDLINK (США – Fed.)) оголосила переможців своїх національних премій у сфері бібліотечної справи ([Library of Congress](#)).

[Детальніше](#)

25.05.2023

Announcing our new vision

Британська бібліотека публікує стратегію на наступні сім років ([The British Library](#)).

[Детальніше](#)

11.05.2023

La BNE publica su Estrategia Digital 2023-2025

Національна бібліотека Іспанії (Biblioteca Nacional de España, BNE) публікує свою цифрову стратегію на 2023–2025 роки. У документі детально описано принципи та проекти нового етапу цифрової трансформації BNE ([la Biblioteca Nacional de España](#)).

[Детальніше](#)

23.05.2023

La BNE y la UNE renuevan su convenio de colaboración para la entrega de libros electrónicos de universidades y centros de investigación

Національна бібліотека Іспанії та [Спілка іспанських університетських видавців](#) (Unión de Editoriales Universitarias Españolas, UNE) поновили свою угоду щодо координації та гарантування введення обов'язкових копій електронних публікацій, редагованих членами UNE, а також метаданих, необхідних для їх опису та доступу ([la Biblioteca Nacional de España](#)).

[Детальніше](#)

11.05.2023

Nacionalinėje bibliotekoje atidaryta Amerikos skaitykla

У Національній бібліотеці Литви імені Мартінаса Мажвідаса відкрили Американську читальню ([Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo biblioteka](#)).

Amerikos
skaitykla

Джерело: <https://www.lnb.lt/>

Читальний зал створено за домовленістю між Національною бібліотекою та Посольством США в Литві. Мета цього простору – познайомити відвідувачів із літературою, культурою, економікою та історією Сполучених Штатів і сприяти культурній співпраці між двома країнами.

[Детальніше](#)

05.05.2023

Pozityvios žinios apie kultūros paveldą

Національна бібліотека Литви імені Мартінаса Мажвідаса спільно з Литовським національним культурним центром реалізує проект «Позитивні знання про культурну спадщину», що фінансується Міністерством культури (вартість – 78 000 євро). Його мета – розвинути маркетингові та соціальні комунікаційні компетенції спільнот, які плекають цінності нематеріальної культурної спадщини, і підвищити суспільний інтерес до культурної спадщини ([Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo biblioteka](#)).

Цимбали. Фото з архіву Литовського національного культурного центру, 2018 р.
Джерело: <https://www.lnb.lt/>

[Детальніше](#)

24.05.2023

Raport o polskim rynku wydawniczym książek w 2022 roku

У 2022 році видавці надіслали до Національної бібліотеки Польщі 32 408 найменувань книг. Це трохи менше, ніж у 2021 році, але вище, ніж у 2020 році, з якого почалася пандемія ([Biblioteka Narodowa](#)).

...Важливим для картини книжкового ринку у 2022 році є збільшення кількості книг, пов'язаних з Україною.

[Детальніше](#)

13.05.2023

Nagroda Roku SARP w kategorii architektura wnętrz dla nowych czytelní BN

12 травня Асоціація польських архітекторів присудила нагороду року в номінації дизайн інтер'єру новим читальним залам Національної бібліотеки Польщі ([Biblioteka Narodowa](#)).

...У двоетапному конкурсі на проект реконструкції будівлі Національної бібліотеки, оголошеному у 2015 році, концепцію-переможець розробила студія «Коніор» (Konior Studio). В результаті аналізів, припущень і роботи цієї лабораторії будівля Національної бібліотеки стала унікальним місцем – більш освітленим, ідеально адаптованим акустично, вишуканим у деталях, підкреслюючи структуру та ранг місця – скарбницю Республіка Польща.

Нові читальні зали Національної бібліотеки отримали нагороду Property Design Award. Фото. Якуб Чертович
Джерело: <https://www.bn.org.pl/>

[Детальніше](#)

24.05.2023

Kansalliskirjastosta koko Suomen yhteisen e-kirjaston emo-organisaatio

Національна бібліотека Фінляндії створить власну електронну бібліотеку ([Kansalliskirjasto](#)).

...У новий підрозділ будуть залучені фахівці з різних галузей.

Джерело: <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi> (скріншот)

[Детальніше](#)

17.05.2023

Czech Libraries Assist Ukrainian Refugees

Чеська Республіка з населенням понад 10,5 мільйонів і понад 5000 бібліотек часто вважається країною з найгустішою мережею бібліотек у світі. Незабаром після того, як Росія вторглася в Україну в лютому 2022 року, країна стала тимчасовим домом для майже півмільйона біженців... [\(IFLA\)](#).

Чеські бібліотеки дуже швидко відреагували на вплив і почали надавати підтримку прибулим біженцям.

[Детальніше](#)

Наукова комунікація

23.05.2023

Stakeholders Welcome European Efforts Towards Publicly Owned and Not-For-Profit Scholarly Communication

Зацікавлені сторони вітають європейські зусилля щодо державних і некомерційних наукових комунікацій. Дослідження, що фінансуються державою, та їх результати мають бути негайно та відкрито доступними для всіх без перешкод [\(ALLEA\)](#).

Джерело: <https://allea.org/>

[Детальніше](#)

23.05.2023

LIBER and other stakeholders welcome European advancements towards an equitable scholarly communication ecosystem

Європейська асоціація дослідних бібліотек (LIBER) та інші зацікавлені сторони вітають європейський прогрес у напрямку справедливої екосистеми наукової комунікації [\(LIBER\)](#).

[Детальніше](#)

23.05.2023

By Goda Naujokaitytė

EU research ministers make fresh call for a full transition to free open access publishing

Міністри науки ЄС закликають до повного переходу на публікації у відкритому доступі ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

05.05.2023

ДОБІРКА ВІДЕОЗАПИСІВ КВІТНЕВИХ ВЕБІНАРІВ

Державна науково-технічна бібліотека України підготувала добірку записів квітневих вебінарів для науковців ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 66](#)

11.05.2023

Матеріали вебінарів для науковців від Elsevier та Clarivate

[\(NAUKA\)](#).

До Вашої уваги пропонуємо матеріали вебінару від Elsevier «Як аналізувати наукові результати з допомогою Scopus і SciVal. Керування організаційною структурою», який відбувся 11 травня 2023 року:

<https://elsevier.zoom.us/rec/share/H710iCJafprxeLl4JCsq6IOkYB5AKD8A4a35SSLVZcxsULn3JzZwOtSRbwJojTv0.-dR0GFSphSIYGRo5>

Пароль: =sjT6RGb

[Завантажити презентацію](#)

Джерело: <https://nauka.gov.ua/>

Презентацію вебінару «Цитування та наслідки» від компанії Clarivate, який відбувся 11 травня 2023 року, можна завантажити за посиланням: [завантажити презентацію](#)

Консультації членам Національного консорціуму ORCID

З боку ORCID з червня поточного року припиняється підтримка інституційних репозитаріїв на платформі DSpace нижче сьомої версії ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

[Докладніше див. додаток 67](#)

10.05.2023

ZENODO ВІДЗНАЧАЄ 10-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ

10 років тому компаніями CERN та OpenAIRE було запущено репозитарій відкритих даних, місія якого – дозволити будь-якому досліднику з будь-якої точки світу брати участь у практиці відкритої науки ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Фото: zenodo.org

[Докладніше див. додаток 68](#)

02.05.2023

Цифрові ідентифікатори автора як важлива частина наукового іміджу

У наукометричному світі, зважаючи на велику кількість авторів та їх наукових праць, з'явилася проблема ідентифікації вчених. Особливо це властиво випадкам збігу прізвищ, ініціалів та наукових установ, де афілійовані дослідники. Також гостроти проблемі додає складність транслітерації імен окремих авторів. Для розв'язання цього питання кожному вченому в рамках найбільших наукометричних платформ присвоюють унікальний цифровий ідентифікатор. Найвідоміші: Scopus ID, Researcher ID, ORCID ID, Google Scholar ID ([Наука та метрика](#)).

[Детальніше](#)

Зарубіжний досвід наукової діяльності

23.05.2023

СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ – БАЧЕННЯ G7

Лідери G7 у Хіросімі 20 травня 2023 р. підписали ком'юніке, де представлені узгоджені погляди на політику, економіку, гуманітарну сферу. Окремо визначені перспективи розвитку науки і технологій ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 69](#)

19.05.2023

Академії наук країн G7 заздалегідь підготували три заяви щодо вирішення численних криз ([Nationale Akademie der Wissenschaften Leopoldina](#)).

[Детальніше](#)

23.05.2023

ТЕНДЕНЦІЇ В УПРАВЛІННІ НАУКОЮ ТА НАУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

На сайті Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури опубліковано звіт «Гонка з часом: за розумніший розвиток» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Джерело: <https://nrat.ukrintei.ua/>

[Докладніше див. додаток 70](#)

25.05.2023

The Horizon Europe Strategic Plan 2025–2027 analysis is now public

Оприлюднено аналіз Стратегічного плану Horizon Europe на 2025–2027 роки ([Research and innovation](#)).

Джерело: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/index_en (скріншот)

Аналіз слугуватиме аналітичною основою для розробки наступного Стратегічного плану Horizon Europe.

[Детальніше](#)

23.05.2023

By Florin Zubaşcu

European Commission sets up new European Innovation Council unit in the research directorate

Європейська Комісія реорганізувала свій генеральний директорат з досліджень та інновацій ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

16.05.2023

By Thomas Brent and Goda Naujokaitytė

Mixed reception for Vestager as temporary stand in at research

Новина про те, що віцепрезидент Європейської Комісії Маргрете Вестагер тимчасово візьме на себе управління інноваціями та дослідженнями після відставки члена Комісії Марії Габріель, була сприйнята зі змішаними почуттями ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

Читайте також: [Gabriel resigns as EU research commissioner to try forming Bulgarian government](#)

11.05.2023

Defence industry renews call for R&D spending boost

Європейська оборонна промисловість закликає політиків у Брюсселі та столицях ЄС зберегти імпульс, створений війною в Україні та продовжувати інвестувати в оборонні дослідження та розробки ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

05.05.2023

TechEthos Publishes Policy Briefs on Enhancing EU Law on Emerging Technologies

TechEthos публікує аналітичні доповіді щодо покращення законодавства ЄС стосовно нових технологій ([ALLEA](#)).

[Детальніше](#)

09.05.2023

GEGEN WISSENSCHAFTSSKEPSIS: ÖAW VERGIBT SECHS NEUE JOURNALISMUS-STIPENDIEN

Проти наукового скептицизму: Австрійська академія наук присуджує шість нових грантів на журналістику ([Österreichische Akademie der Wissenschaften](#)).

[Детальніше](#)

02.05.2023

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ СТАЄ МЕНШ ПРИВАБЛИВОЮ ДЛЯ ДОСЛІДНИКІВ

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Патріка Джека «Згідно з візовими даними, Велика Британія стає менш привабливою для дослідників» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній наголошується, що за інформацією Міністерства внутрішніх справ, кількість заявок, які надійшли після Brexit від іноземних дослідників для отримання британської візи для кваліфікованих працівників, – знижується. Одним з основних чинників цього є виключення Великої Британії з дослідницької Програми ЄС «Горизонт Європа». «Хоча британський уряд погодився покрити заявки на відповідні гранти, це не призвело до збільшення кількості дослідників, призначених до університетів... Кількість продовжень грантового фінансування також скоротилась, оскільки багато європейських

грантів добігають кінця. Отже, візи спонсорованих дослідників не продовжуються». Про це повідомила фахівець з імміграції в освітньому секторі компанії «Eversheds Sutherland». Тепер дослідники віддають перевагу іншим країнам, а не Великобританії. Дослідження, проведене Education Insight, також виявило тренд на скорочення академічних співробітників з Європейського Союзу, найбільша кількість яких була зафіксована у 2018-19 роках й відтоді зменшується.

Детальніше: <https://bit.ly/3AI4sLv>, <https://bit.ly/3njIlme>

25.05.2023

LSW Reveals New Five-Year Strategy

Наукове товариство Уельсу оприлюднило нову п'ятирічну стратегію ([Learned Society of Wales](#)).

Джерело: <https://www.learnedsociety.wales/> (скріншот)

[Детальніше](#)

04.05.2023

By Goda Naujokaitytė

Spain adopts national open access strategy

Іспанія [схвалила](#) чотирирічну національну стратегію відкритої науки, згідно з якою всі результати досліджень, що фінансуються державою, будуть доступні безкоштовно після публікації ([ScienceBusiness](#)).

[Детальніше](#)

09.05.2023

NWO invests about 22.7 million euros in scientific infrastructure

Нідерландська дослідницька рада інвестує близько 22,7 мільйонів євро в наукову інфраструктуру ([Dutch Research Council](#)).

[Детальніше](#)

25.05.2023

Roman Skiba, Iwona Żurek

Szef MEiN: misją Akademii Kopernikańskiej jest tworzenie elit naukowych dla Polski, Europy i świata

Очільник МОН Польщі: місія Академії Коперника – створювати наукові еліти для Польщі, Європи та світу ([Nauka w Polsce](#)).

[Детальніше](#)

23.05.2023

Over 70 Polish academics have returned from abroad under government funding programme

Понад 70 польських науковців повернулися з-за кордону за програмою державного фінансування ([Notes From Poland](#)).

[Детальніше](#)

10.05.2023

Thomas Brent

Slovakia sets out strategy to turn around stagnating R&D system

Словаччина прагне подолати серію минулих невдалих спроб омолодити свій застійний ландшафт досліджень та інновацій за допомогою нової стратегії, яка підтримується безпрецедентним рівнем державного фінансування ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

01.05.2023

Massive jump in R&D off back of Government investment – NZ Government

Постійні інвестиції в дослідження та розробки сприяють розвитку економіки Нової Зеландії (TheDailyBlog.co.nz).

[Детальніше](#)

02.05.2023

In frenzied vote, Mexico's lawmakers pass controversial science reform bill

Під час голосування законодавці Мексики ухвалили суперечливий законопроект про реформу науки (ScienceInsider).

[Детальніше](#)

У критичному фокусі

02.05.2023

Вергунов В., академік НААН, директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН

Бути чи не бути спеціальним бібліотекам в Україні

Мінкультури вже не вперше намагається «знівелювати» діяльність бібліотек, віднесених чинним законодавством до категорії спеціальних. Або зробити їх у кращому разі ніби другорядними для держави, або поставити на один шабель із публічними (чи масовими) бібліотеками, які мають інші функції (ZN.UA).

Читайте також:

[Віктор Вергунов СПЕЦІАЛЬНІ БІБЛІОТЕКИ: СТРАТИТИ НЕ МОЖНА ПОМИЛУВАТИ...?! \(PDF\)](#)

[Докладніше див. додаток 71](#)

Коментарі

[Oksana Brui](#)

Я напевно чогось не розумію...

Чому "під загрозою"?

Цитата з публікації "Так, відповідно до §2 статті 7 щодо суспільного поділу бібліотек чергової редакції Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», що вже прийнятий в першому читанні, всі бібліотеки в Україні постали перед небезпекою стати публічними, втратити спеціалізацію, яка сьогодні є вимогою роботи з науковими джерелами. Причому завдяки пунктуації (крапці з комою) під загрозою опинились як спеціалізовані, так і спеціальні бібліотеки. Таким чином, ми вкотре входимо в суперечність із чинним законодавством не тільки стосовно законів про науку і освіту, а навіть в елементарному — стосовно наукової спеціалізації, вузько обмеженої бібліотекознавством, книгознавством та бібліографознавством. До речі,

входимо в невідповідність ще й зі статтею 12 «Спеціальні бібліотеки» вже «нової редакції» закону."

Цитата із законопроекту:

Стаття 12. Спеціальні бібліотеки

1. Спеціальні бібліотеки (бібліотеки Національної академії наук України, галузевих академій наук, науково-дослідних інститутів, закладів освіти, інших підприємств, установ та організацій) здійснюють свою діяльність відповідно до завдань, визначених їх засновниками.

2. Спеціальні бібліотеки можуть здійснювати методичний вплив на інші бібліотеки у своїй галузі, мережі.

3. Спеціальні бібліотеки функціонують відповідно до законодавства у відповідній сфері із урахуванням норм цього Закону.

<http://surl.li/hhhml>

[Інна Лобановська](#)

[Oksana Brui](#) Цей допис варто було б розмістити на сторінці автора публікації – пана Віктора Вергунова. Але я багато в чому з ним погоджуюся. Зокрема у ставленні до спеціальних бібліотек – наче їх не існує в країні. Найяскравіший приклад – жалюгідне становище шкільних бібліотек. І ганебний приклад Миколаївської науково-педагогічної бібліотеки

<http://surl.li/hhhml>

[Алла Усач](#)

[Інна Лобановська](#) А ще є бібліотеки закладів професійної (професійно-технічної освіти), за яких взагалі ніхто не згадує

<http://surl.li/hhhml>

[Alla Kotlyar](#)

В результаті чергової редакції Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», що вже прийнята в першому читанні, всі бібліотеки в Україні мають небезпеку стати публічними, втратити спеціалізацію, яка сьогодні є вимогою роботи з науковими джерелами.

<http://surl.li/hhhml>

[Віктор Вергунов](#)

Бути...!!!

<http://surl.li/hhhml>

09.05.2023

Анісімов І., доктор фізико-математичних наук, професор; Стріха М., доктор фізико-математичних наук, професор

Академічна (не)добросовісність: що з нею не так?

У друкованих та електронних ЗМІ рясніють заклики до «хірургічного втручання» щодо усіх проявів недоброчесності. З'являються щоразу нові антиплагіатні ініціативи... Водночас у тих-таки медіа фатально бракує тверезої й спокійної розмови на тему: що так і що не так з нашою боротьбою з академічною недоброчесністю ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 72](#)

14.05.2023

Мацала М.

У питанні плагиату сірого кольору не буває

Нещодавно доктори наук, професори І. Анісімов та М. Стріха опублікували свою статтю «Академічна (не)доброчесність: що з нею не так?». Вважаю цю статтю відверто маніпулятивною. Так, академічний плагиат не був і не є єдиним індикатором академічної недоброчесності, і не є ключовою проблемою функціонування науки в Україні. Однак, це – маркер ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 73](#)

18.05.2023

ЯК ПРОТИСТОЯТИ ЖАХЛИВИМ СКУПИМ «СИСТЕМАМ» УНІВЕРСИТЕТІВ

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Енді Фарнелл «Давайте протистояти жахливим скупим системам університетів». Автор висловлює обурення тим, як адміністрації університетів відносяться до співробітників та запрошених лекторів, а також висловлює здивування покірністю науковців і освітян, які багато часу працюють безоплатно ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 74](#)

08.05.2023

Зазираємо за паркани Відкритого доступу

Редакційна колегія провідного наукового журналу з досліджень зображень мозку *Neuroimage* [пішла у відставку](#) після того, як Elsevier відмовився знизити збір за публікацію статті у журналі. Колишній головний редактор заявив, що ексредактори *Neuroimage* планують створити новий журнал і «забирають з собою репутацію» ([Пан Бібліотекар](#)).

[Докладніше див. додаток 75](#)

08.05.2023

ЯК ЗРОБИТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕРЕЛ БІЛЬШ ІНКЛЮЗИВНИМ

На сайті Times Higher Education опублікована стаття Кеті Джордан «Щоб зробити дослідження більш інклюзивними, ми повинні переосмислити «релевантність» цитування».

У ній наголошується, що бібліографічні бази даних за замовчуванням «сортують за релевантністю» й тим самим увічнюють упереджене ставлення до джерел з огляду на специфіку алгоритмів та пануючі суспільні правила або тимчасові вимоги ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 76](#)

02.05.2023

R&D organisations hit out at proposed new EU patent rules

Науково-дослідні та дослідно-конструкторські організації виступають проти запропонованих нових патентних правил ЄС ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

ДОДАТКИ

Додаток 1

22.05.2023

Наука в Україні: настав час «моди розвитку»

До розмови – офлайн і онлайн – долучилися голова НФДУ Станіслав Вільчинський, заступник Міністра освіти і науки України Денис Курбатов, Голова парламентського Комітету з питань освіти, науки та інновацій Сергій Бабак, заступниця генерального директорату з досліджень та інновацій Європейської Комісії Сігне Ратсо, Голова Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій Олексій Колежук. У дискусії «Шляхи підтримки науки та досліджень в Україні під час війни» взяли участь радник-уповноважена Президента України з питань Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту Ольга Будник, Генеральний директор директорату науки та інновацій Міністерства освіти і науки України Ігор Таранов та співзасновниця ініціатив UAScience.reload та Science at Risk Юлія Безвершенко. Модератором сесії виступив доцент Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, співзасновник ініціатив UAScience.reload та Science at Risk Юлій Халавка ([Національний фонд досліджень України](#)).

Станіслав Вільчинський у вступному слові зазначив, що, попри війну, руйнації і брак фінансування, у 2022 році більшість наукових команд

грантоотримувачів Фонду продовжили роботу. «Я пишаюся нашою спільнотою!», – наголосив голова Фонду.

Станіслав Вільчинський розповів, що НФДУ докладає великих зусиль, щоб залучити міжнародні кошти. «Ми вдячні Кембриджському університету, за кошти якого буде здійснено фінансування переможців конкурсу індивідуальних грантів. Вдячні Швейцарському національному науковому фонду (SNSF), який виділяє для фінансування спільних наукових досліджень близько десяти мільйонів швейцарських франків. Сподіваємося, що новий конкурс вдасться оголосити найближчим часом. Ведемо переговори і близькі до підписання угод з науковими фондами США, Нідерландів, Естонії, Латвії, Польщі та Литви. Ці угоди дозволять оголосити нові конкурси для українських учених», – повідомив Станіслав Йосипович.

Своїми міркуваннями про науку в Україні під час війни, про те, яка мода сьогодні доречна – «мода виживання чи мода розвитку», поділився голова Наукового комітету Нацради з питань розвитку науки і технологій Олексій Колежук.

Олексій Костянтинівич переконаний: твердження, що війна – час для виживання, і що реформи треба відкласти на після війни – хибне. «Ми мусимо думати про реформи вже сьогодні», – наголосив він.

Доповідач нагадав, що проблеми, які нині переживає наукова сфера в Україні, лише частково пов'язані з війною (пошкодження дослідницької інфраструктури, скорочення бюджетного фінансування, виїзд науковців за кордон та в інші регіони тощо). Йдеться про великий «кущ» пов'язаних між собою проблем, основною з яких є слабкий зв'язок науки з економікою.

«Потрібно сформулювати засади, на яких ґрунтуватиметься повоєнне відновлення науки, чесно визнати, що потрібні зміни у державній політиці і фундаментальна реформа наукової сфери. І починати уже сьогодні», – зазначив доповідач.

Післявоєнне відновлення ставить перед Україною серйозні задачі щодо глибинної модернізації економіки. І саме наука має стати основною, рушійною силою цих змін. «Україна з слабкою наукою – це слабка країна. Не в наших інтересах залишатися слабкими. Слабка Україна також не в інтересах союзників та міжнародних донорів. Ми повинні стати сильними», – наголосив Олексій Колежук.

Третій блок програми був присвячений інтеграції до світового наукового простору та міжнародній співпраці. У сесії взяли участь Генеральний секретар Science Europe Лідія Боррель-Даміан, Директор Представництва Польської академії наук у Києві Матеуш Бялас, Виконавчий директор з питань політики та глобальних відносин Національних академій наук, інженерії та медицини США Вон Турекян, Виконуючий обов'язки директора, керівник відділу міжнародної політики Нідерландської дослідницької ради Себастьян ден Бак, Член Колегії міжнародних радників НФДУ Герсон С. Шер та Перший секретар Представництва України при ЄС Михайло Гребенюк.

Міжнародні партнери Фонду розповіли про програми підтримки науки та досліджень України, що були запуснені під час війни, зокрема у колаборації з НФДУ, а також поділились планами щодо майбутніх ініціатив. Особлива увага була зосереджена на створенні Офісу програми «Горизонт Європа» на базі Фонду. Очікується, що Офіс почне функціонувати вже у середині 2023 року. Його діяльність стане каталізатором для посилення участі України в програмі «Горизонт Європа» та допоможе зберегти науковий та інноваційний потенціал України у складні для науки часи, створить сталі зв'язки між дослідницькими та інноваційними спільнотами України та ЄС, сприятиме інтеграції України до Європейського дослідницького простору.

Із заключним словом виступила виконавча директорка НФДУ Ольга Полоцька. «Так, сьогодні чимало галузей та регіонів нашої країни в руїнах» – зазначила Ольга Олександрівна. «Але завдяки спільній праці, міжнародній підтримці і впровадженню кращих наукових результатів ці руїни обов'язково перетворяться на нову, сучасну Україну!».

- Трансляція українською мовою ([Facebook](#))
- Трансляція англійською мовою ([YouTube](#)) ([вгору](#))

Додаток 2

20.05.2023

День науки: Як перейти на наступний щабель, перетворити свою наукову роботу в бізнес проєкт?

Це об'єднання освіти, науки і бізнесу, синергитичний ефект якого є базою інноваційного розвитку. Сьогодні українське суспільство не лише виборює перемогу на полі бої, а й творить нову економічну модель країни на основі розвитку екосистеми інновацій ([Київський академічний університет](#)).

Саме про це у вітальному слові говорили Олександра Антонюк, докторка фізико-математичних наук, заступник директора КАУ з розвитку та інновацій, та Ірина Поліщук, директорка Київської Малої академії наук учнівської молоді. Вони наголосили, що наука є фундамент для інноваційного розвитку. Держава має вкладатися у професійну та інноваційну освіту, надавати молоді можливість розвивати і реалізовувати свої природні нахили та таланти з урахуванням потреб держави.

Креативні ідеї молоді, підкріплені науковим досвідом та підприємницькою спільнотою є найціннішим ресурсом суспільства. Дуже важливим є залучення молоді до вирішення реальних проблем, прив'язка їх наукових досліджень до розвитку нових актуальних напрямків в різних економічних секторах. Вячеслав Дьомін, власник бізнесу з виробництва ендопротезів та Президент кластеру «Cluster of manufacturers of medical products», у своїй презентації «Від кокона до бабочки» на прикладі реального

бізнес-кейсу окреслив шлях наукового проєкту, які кроки треба пройти, щоб наука перетворилась в бізнес-проєкт.

Київська МАН робить фокус на доцільності досліджень своїх вихованців, їх актуальності та можливості монетизації. На шляху до успіху науково-дослідницький проєкт – це лише перший щабель. Як підготувати діючу бізнес-модель для власного проєкту, навчитися презентувати та продавати свої розробки/продукти навчають в “Бізнес-школі КМАН-Graffiti” під керівництвом Наталії Дзюби, методиста Київської МАН, бізнес-тренера CEO в Консалтинговій агенції “Booster&Development”, авторки та розробниці програми “Бізнес мислення”. Саме тут, в бізнес-школі, юні винахідники мають можливість отримати теоретичні та практичні знання про підприємництво, дізнатися як перетворити свою ідею в реальний стартап.

Модератор:

- Наталія Дзюба, керівник Бізнес-школи «GRAFFIT-КМАН», методист Київської МАН

Учасники:

- Вячеслав Дьомін, власник бізнесу з виробництва ендопротезів та Президент кластеру «Cluster of manufacturers of medical products»
- Ірина Поліщук, директорка Київської Малої академії наук учнівської молоді
- Олександра Антонюк, д.ф.-м.н., заступник директора КАУ з розвитку та інновацій

<...> Вихованці Київської МАН ознайомили бізнес-партнерів із своїми дослідженням дотичними напрямкам їх діяльності. Тож перший крок до колаборації зроблено. Освіта – наука – бізнес: триєдина складова успіху!

([вгору](#))

Додаток 3

04.05.2023

Математика, енергетика, астрономія

Враховуючи обмеженість державних ресурсів, варто створити максимально сприятливі умови для залучення позабюджетних коштів для проведення досліджень і розроблень та впровадження інновацій. Це можуть бути кошти бізнесу, закордонних організацій, міжнародних грантів ([Світ](#)).

Що можна зробити, щоб ці кошти «зайшли» в Україну? На думку заступника міністра, найперше — спростити закупівлю матеріалів, компонентів, обладнання для потреб науки, зменшити фіскальний тиск на проєкти з позабюджетним фінансуванням. А також — змінити систему оплати праці науковців, відійти від тарифної сітки, дозволити оплату праці через договори цивільноправового характеру.

Ще — збільшити фінансування прикладних досліджень та розроблень, спрямованих на розв’язання конкретних проблем оборони, безпеки, економіки та суспільства, дати змогу замовникам (державним установам,

підприємствам, організаціям, органам влади) формувати частину тематик і досліджень.

Створити нарешті агенцію державного замовлення у сфері оборони та безпеки (Агенцію оборонних технологій).

На думку Дениса Курбатова, слід підвищити ефективність роботи академічного сектору, збільшити його інституційну спроможність, автономію та гнучкість управління. А фінансування розподіляти згідно з результатами роботи. Доповідач запевнив, що МОН уже опрацьовує питання спрощення державного регулювання наукової сфери. Ці зміни будуть відображені в нормативних та законодавчих актах.

І для ракетних двигунів, і для вирощування риби

Про досягнення, актуальні виклики та перспективи математичних досліджень в установах Відділення математики розповів в.о. академіка-секретаря Відділення математики НАН України, директор Інституту математики, академік Олександр Тимоха.

Олександр Миколайович розповів, що в Інституті прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача розроблено методологію дослідження процесів деформування конструкцій складної форми й структури за інтенсивного силового навантаження. Ця методологія дає змогу оцінити міцність конструкції, визначити навантаження та місце, з якого може початися руйнування.

В Інститутах математики та прикладної математики і механіки виконуються дослідження динаміки рідини в баках інженерних конструкцій. Результати цих досліджень потрібні для створення залізничних і автомобільних цистерн, танкерів для перевезення нафтопродуктів і зріджених газів, фармацевтичних і хімічних технологій, вирощування риби у садках тощо. А також — для створення ракет-носіїв.

В Інституті математики НАН України розроблено методи машинного навчання для поліпшення ситуаційної обізнаності на полі бою. Методи машинного навчання допоможуть поліпшити умови ведення бойових дій (і результати воєнних операцій), зорієнтуватися щодо позицій власних сил і позицій супротивника, зберегти час та людські життя.

Окрім прикладних, Олександр Тимоха представив і результати фундаментальних досліджень, зокрема, два видатних результати з алгебри. «Саме це і є математика, з якої «виростають» інші науки. Її розвиток — це питання національної безпеки!», — наголосив доповідач.

Інститути, що входять до Відділення, попри труднощі воєнного часу продовжують роботу, але деякі все-таки потребують особливої підтримки. Уже двічі, наприклад, переїжджав Інститут прикладної математики та механіки НАН України (у 2014 році, з Донецька в Слов'янськ, і у 2022 році — до Черкас). «Потрібно створити фонд, з якого можна буде надавати переміщеним установам додаткову фінансову підтримку», — наголосив Олександр Тимоха.

Відчутними є кадрові втрати наукових установ. У перші тижні та місяці війни за кордон виїхало чимало науковців. Нині, за словами доповідача, за кордоном, за програмами академічної мобільності й за кошти міжнародних грантів працюють 45 науковців (33 з них з Інституту математики, це 22% від наукового складу установи).

«Є велика ймовірність, що після війни наукова молодь виїде за кордон. Дрібні гранти НАН України для молодих науковців ситуацію не рятують, молодим ученим простіше і вигідніше підробляти в ІТ компаніях, приватних школах чи прийняти пропозиції з-за кордону», — зауважив Олександр Миколайович.

Енергетичний Євросоюз

Які виклики стоять сьогодні перед українською енергетикою та як змінилася галузь за час війни, розповів голова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Костянтин Ущатовський. Він нагадав, що підготовка до синхронізації енергосистеми України з європейською енергетичною системою ENTSO-E почалася у 2017 році. (Синхронізацію планувалося провести наприкінці 2023 року).

23 лютого енергосистема України відділилася від енергосистеми росії та білорусі й почала працювати автономно. 16 березня, використовуючи доробок наукових організацій, українська енергосистема перейшла на синхронну систему роботи з Європейським континентом. Україна приєдналася до європейської енергетичної системи ENTSO-E і стала членом «енергетичного Євросоюзу». Саме науковці розробили інструментарій, який дає змогу якісно моніторити стан енергосистеми та обмінюватися даними у форматах, які існують у ЄС.

Завданням науки, енергетичних компаній та Нацкомісії Костянтин Ущатовський вважає розроблення комплексу заходів, які уможливають розширення пропускну здатності між Україною і континентальною Європою.

Проблеми відновлення і перспектива стійкого розвитку

Заступник академіка-секретаря Відділення фізико-технічних проблем енергетики НАН України, академік Андрій Жаркін у своєму виступі зазначив, що безперебійне функціонування енергетичної системи України таке ж важливе, як і наявність новітньої зброї та успіхи ЗСУ на полі бою.

Минулої осені та зими ворог цілеспрямовано цілив ракетами саме по об'єктах української енергетики. Чималих руйнувань зазнали теплові, вітрові та сонячні електростанції та електромережі. Енергетики доклали всіх зусиль, щоб електроенергія (нехай і по годинно) все-таки потрапляла в будинки українців, установи, організації та на підприємства.

Розв'язати проблеми відновлення і стійкого розвитку енергетичної галузі допомагають і науковці. Наприклад, в Інституті технічної теплофізики на основі результатів фундаментальних досліджень створено та впроваджено широку «лінійку» енергоефективного обладнання (котли, теплоаккумулятори,

теплоутилізатори, пальникові пристрої) та теплофізичні прилади для воєнного та післявоєнного відновлення комунальної теплоенергетики країни.

Науковці Інституту проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного і Запорізького машинобудівного конструкторського бюро «Прогрес» імені академіка О.Г. Івченка розробили методологію проєктування просторової форми проточних частин доцентрових турбін для авіаційних газотурбінних двигунів, призначених, зокрема, для військової техніки. Порівняно з класичними осьовими, доцентрові турбіни компактніші, енергоефективніші та мають меншу собівартість.

В Інституті електродинаміки створено нову розрахункову модель енергосистеми України, сумісну з моделями енергетичних систем європейських країн, скориговано план її відновлення у разі виникнення системної аварії. Отримані результати передано Національній енергетичній компанії «Укренерго».

Фахівці Інституту теплоенергетичних технологій виконали науковий супровід технологій спалювання імпортованого з Південно-Африканської Республіки, Австралії, Колумбії, Польщі, Казахстану вугілля з непроєктними характеристиками. Завдяки цьому вітчизняні електростанції працювали безаварійно.

В Інституті газу виконано комплекс фундаментальних досліджень процесів газифікації біосировини, вилучення вуглекислоти з біогазу, стиснення та зрідження метану. Результати досліджень впроваджено у промислових комплексах виробництва альтернативних газових палив. Виробничники сподіваються в найближчому майбутньому отримати значні обсяги власного автомобільного палива.

В Інституті проблем безпеки атомних електростанцій досліджено шляхи розповсюдження радіоактивних аерозолів, що потрапили в атмосферу внаслідок лісових пожеж у Чорнобильській зоні відчуження. Результати роботи використано в реалізації спільного україно-японського проєкту програми «Наукове технічне партнерство в інтересах сталого розвитку» (SATREPS).

На думку Андрія Жаркіна, енергетична політика має керуватися трьома цілями. По-перше, потрібно знизити залежність від викопного палива і взяти курс на декарбонізацію енергетичного сектору. По-друге, має продовжитися інтеграція з енергосистемою ЄС (будувати термінали зрідженого газу, відбудовувати або модернізувати нафтові термінали на Чорному морі тощо). По-третє, оскільки Україна — дуже енергонеефективна (енергомісткість українського ВВП перевищує європейську в середньому у 2,5 рази), життєво необхідно розробляти й упроваджувати програми з енергоефективності.

На думку доповідача, доцільно провести структурні зміни ядерної генерації й, одночасно з «великими» енергоблоками потужністю 1000–1200 МВт створювати енергоблоки на основі малих модульних реакторів потужністю 50–160 МВт.

УТР-2: не відновити, а модернізувати

Під час окупації Харківщини наукова спільнота України та світу, затамувавши подих, очікувала новин з Обсерваторії ім. С.Я. Брауде на Харківщині. Російські підрозділи окупували цей район у перші ж дні повномасштабного вторгнення. Територію Харківщини було звільнено у вересні 2022 року.

Який стан обсерваторії та телескопів сьогодні? Про це учасникам зборів розповів директор Радіоастрономічного інституту НАН України, член-кореспондент НАН України Вячеслав Захаренко.

Вячеслав Володимирович наголосив: обсерваторії та телескопам завдано величезної шкоди. Знищено систему електроживлення — розтрощено силовий трансформатор, у декількох місцях перерізано кабель. Усі сімнадцять будівель обсерваторії пошкоджено, центральна будівля УТР-2 не підлягає відновленню. Автотранспорт обсерваторії розтрощено або вкрадено, обладнання знищено та розграбовано. Територія замінована. «Відновлення роботи обсерваторії можливе лише після серйозного ремонту», — зазначив доповідач.

— Утім, УТР-2 понад п'ятдесят років є найбільшим у світі радіотелескопом декаметрових хвиль не тому, що був побудований у СРСР, а тому, що кожні 5–10 років його кардинально модернізували, — пояснив Вячеслав Володимирович. — Найважливіші модернізації відбулися за роки незалежності України. У 1994 році запрацювала ширококутова підсилювальна система, яка розширила смугу робочих частот у десять разів; у 2003 була завершена модернізація комутаційних пристроїв, яка позбавила радіотелескоп внутрішніх радіозавод; у 2010 році встановлено високоефективні цифрові приймачі з обчисленням спектрів онлайн.

Вячеслав Захаренко переконаний: простого відновлення УТР-2 не достатньо! Телескоп треба в черговий раз кардинально модернізувати.

Для модернізації потрібно зробити кілька кроків. Зокрема, перенести на декілька десятків метрів на схід центральну будівлю і на звільненому місці розташувати додаткові секції радіотелескопа. Ці секції дадуть змогу УТР-2 працювати в режимі вимірювання низьких просторових гармонік фону неба, що конче необхідно для побудови так званої «Глобальної моделі неба» (Global sky model). Важливість такої доробки УТР-2 для світової радіоастрономії важко переоцінити.

Доповідач розповів, що вже обраховано трирічний проєкт відновлення УТР-2. Він передбачає встановлення нового цифрового приймального обладнання власного розроблення та закупівлю так званого «кабінету» LOFAR — апаратури цифрового перетворення та фазування сигналів, яке використано в LOFAR та NenuFAR. Ця апаратура дасть змогу уніфікувати формати представлення даних та включити УТР-2, ГУРТ, а потім і всі інші українські інструменти в єдиний Європейський низькочастотний радіотелескоп.

Підготувала Світлана ГАЛАТА
([вгору](#))

17.05.2023

...Колись у тодішній пресі була популярною рубрика «Вісті з ланів». От я й хочу поділитися «вістями з ланів передового колгоспу» НАН України, де я сумлінно й з ентузіазмом відпрацьовую свої трудовні ([Олександр Копиленко](#)).

Хочу нагадати, що в 2020 році Президія Національної академії наук створила робочу групу з моніторингу законодавства у науковій, науково-технічній та інноваційних сферах, керівником якої було призначено мене.

Ми активно взялися до роботи, провели кілька результативних засідань, створили сайт, у постійному режимі вивчали стан справ на цій законопроектній ниві й подавали відповідні пропозиції керівництву Академії. На жаль, війна внесла свої корективи, ми перейшли в онлайн-режим, але не припиняли свою діяльність. І нарешті днями знову зібралися в приміщенні Президії Національної академії наук.

Ми обговорили проміжні результати нашої роботи за час, що минув, обмінялися думками та узагальнили законодавчу картину нашої наукової та науково-технічної реальності.

Крім того, члени нашої групи академік НАН В. Семіноженко та членкор. НАН В. Устименко розказали про підготовку змін у нормативно-правові акти, якими регулюються відносини у сфері залучення інвестицій у сучасні високі технології.

Усі ми зійшлися в тому, що не слід сподіватися на суттєве покращення бюджетного фінансування і тому варто зосередитися на підготовці законодавчих пропозицій, які б сприяли розвитку економічних засад академічної самоврядності й свободи.

([вгору](#))

24.05.2023

Скиба М., експерт напрямку «Освіта» аналітичного центру «Український інститут майбутнього»

Які реформи найближчим часом відбудуться у вищій освіті України

Вища освіта — є тестом для кожного очільника МОН на суб'єктність і серйозність намірів, як втім — на сміливість. Наважитися на справжнє перезавантаження системи, замість косметичних змін і компромісів це — перейти рубікон. На тому березі буде все, що завгодно лише не спокійна і поступальна кар'єра. Поповнення обоими заступників Оксена Лісового такою фігурою, як Михайло Винницький можна з обережністю пояснити готовністю концептуально підійти до змін у вищій освіті. Тобто, не лише спираючись на досвід і «традицію», водночас уникаючи копії-пасту з інших

систем. Для концептуального підходу досить довго бракувало чи то сміливості, чи то інтелекту і масштабу мислення (nv.ua).

Чи є Михайло Винницький найкращим з можливих варіантів? Навряд. Але достатнім для початку необхідних перетворень точно є. Та й за його кандидатуру довелося поборотися. Не усі на Банковій були в захваті та їхній спротив необхідно було подолати. Та й у самого пана Винницького є і залишаються чудові альтернативи, окрім держслужби.

Михайло Винницький доцент кафедри соціології Національного університету Києво-Могилянська академія, ад'юнкт-професор Львівської школи бізнесу. У 2004 році захистив ступінь доктора економічної соціології Кембриджському університеті (Великобританія). У 2008–2013 рр. керував докторською школою Києво-Могилянської академії. Тут він ініціював проект, спрямований на перетворення традиційної української системи аспірантури в європейську докторантуру. Автор книжки «Україна Майдан, війна Росії: хроніка та аналіз Революції гідності», що вийшла Ibidem Verlag у 2019 році з передмовою Сергія Плохія. Поширюється Columbia University Press. Український переклад опублікував Видавництво Старого Лева у 2021 році.

Тепер про концепцію, яку пропонує профільний заступник міністра.

Наразі він наполягає на трьох ключових ініціативах, які за його словами бажано було б впровадити впродовж найближчих місяців — поки є можливість:

1. Сприяти переосмисленню суті, місії, ролі університетів з тим, щоби органічно підійти до об'єднання низки ЗВО. Особливо в містах, в яких їх утворено багато.

2. Стимулювання співпраці між інститутами НАНУ (та й інших академій наук) та університетами через формування спільних аспірантських програм. Це, на його думку, має допомогти українським ЗВО потрапити в омріяні світові рейтинги? (для довідки: рейтинги світових університетів на 60–70% базуються не на показниках якості освіти, а на їх науковому доробку).

3. Уможливити вступ на бакалаврат на широкий напрям, а не, як зараз, зразу на спеціальність. Йдеться про гуманітарний, соціально-економічний, природничий, інженерний напрямки із можливістю обрати спеціальність в межах цього напрямку в процесі навчання в конкретному ЗВО. Схожа система колись існувала в Україні, але від неї відмовилися через складність організації держзамовлення. Якщо питання з фінансуванням вирішити, то така система вступу може збільшити суб'єктність студента.

Вибір саме трьох згаданих пріоритетів з одного боку свідчить про прагматичність підходу Винницького, як очільника напрямку вищої освіти в МОН, з іншого сигналізує про початок процесу самоцензури і форматування вільного інтелектуала з моменту, як той отримує посаду.

Чудова корпоративна культура — це коли більшість співробітників і їхніх керівників можуть справлятися з тиском, творчо й позитивно реагувати

на будь-які виклики, а також ставитися один до одного та до своїх клієнтів з повагою та чесністю.

Я не знаю, як би почувався на посаді в МОН, але наразі поки не обтяжений подібною професійною деформацією, бачу дещо інших трек змін. Він не суперечить тому, який заявлений Винницьким. Мене у даному разі хвилює чи зачеплять пропоновані перетворення «движок» системи, чи лише відтюнінгують її. Тож я би почав із пункту «0»: сформулювати відповідь на запитання для чого українському суспільству університети? Якою має бути їхня роль у розвитку цього суспільства. На яких принципах ці інституції мають бути засновані? Така дискусія може підготувати і професійну спільноту, і суспільство до неминучого дискомфорту, пов'язаного зі змінами, а з іншого боку виявлять їх незворотність. Не виключаю, що на цьому етапі з'явиться диференціація між вищими професійними школами (які, про висококваліфіковане «ремесло» і кар'єру) та власне університетами, які про мислення та міждисциплінарну наукову експертизи і загалом — суб'єктність інтелектуалів.

2. (Пере)заснування університетів, засновником яких є держава. Передусім як юридичний крок. Одним з результатів має стати новий нормативно-правовий статус університетів, як інститутів з повною автономією. Для професійних шкіл залишать дещо інші вимоги. І так, безумовно, на основі чесної відповіді на попередні запитання формуємо «сито критеріїв» через які має пройти кожен ЗВО. Бажано добровільно (як свого часу територіальні громади). До певного дедлайну.

3. Процес перезаснування бажано диференціювати: виділити невелику кількість інституцій, де держава виступає гарантом і головним акціонером; у перезаснуванні певної частини співзасновником можуть виступити муніципалітети; для більшості ж одним із акціонером може виступити бізнес (в особі кластерів чи галузевих асоціацій або бізнес-спільнот, наприклад).

4. Зміна моделі обрання керівника університету (ректора). Бажано, щоб той був підзвітний певному колегіальному органу із числа співзасновників і стейкхолдерів. Назвімо це Стратегічною радою. Її члени і мають обирати керівника і задавати стратегічну рамку.

Ну, а ключовим твердженням Михайла Винницького, що у кожного університету має бути своя унікальна місія, цілком підтримую. Надійні та здорові культури виникають, коли люди на кожному рівні організації відчують справжню мету у своїй роботі. Як це не раз доводив Пітер Друкер, знаний фахівець з корпоративного управління і дослідник бізнес-систем, коли люди розуміють і розділяють призначення організації, вони не відчують обтяження своєю роботою; почувуються енергійними та залученими. Коли виникає проблема, вони можуть працювати як команда, щоб вирішити проблему, а потім відсвяткувати успіх.

Тому дуже сподіваюся, що ще за нашого життя буде момент, коли ми відсвяткуємо успіхи українських університетів, інтегрованих у світовий

простір вищої освіти. Для цього, правда, потрібна як концептуальність, так і відважність і управлінська вправність. Сподіваюся у Михайла Винницького і Оксена Лісового складеться такий стратегічний мікс.

([вгору](#))

Додаток 6

01.05.2023

РЕЙТИНГ ЗВО УКРАЇНИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ УЧАСТІ У КОНКУРСАХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ

Для оцінювання грантової діяльності активності ЗВО були використані відомості про наступні конкурси: Спільні конкурси науково-дослідних робіт у рамках двосторонніх міжурядових програм науково-технічної співпраці; Конкурс проєктів фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок молодих вчених; Конкурс проєктів, які фінансуються за рахунок зовнішнього інструменту допомоги Європейського Союзу для виконання зобов'язань України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020»; Конкурс на науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію за державним замовленням. Вивчено відомості про грантову активність 32 ЗВО ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

До топ-5 найуспішніших закладів вищої освіти увійшли: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Сумський державний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний університет «Львівська політехніка», Львівський національний університет імені Івана Франка.

Детальніше: <https://bit.ly/429NQIj>

([вгору](#))

Додаток 7

26.05.2023

Мінцифра розширює співробітництво з НАТО у сфері технологій подвійного призначення

Під час повномасштабної війни світ відкрив Україну як технологічну та інноваційну державу. І зараз наша країна залишається ідеальним майданчиком для тестування та розробки найкращих defense-tech рішень. Саме тому НАТО зацікавлені у співпраці з Україною і вже розглядають можливості для підтримки українських військових продуктів. Зокрема, розробок defense tech кластеру Brave1 ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

«Разом з українською хоробрістю ми відзначаємо творчість, спритність і інновації, які втілюють Збройні сили України. НАТО підтримує Україну, зокрема, в її інноваційних зусиллях. Як аматори воєнного часу, стартапи і неурядові організації допомагають перемагати російського агресора сьогодні, так само ми бачимо шлях до потужної української інноваційної екосистеми в економічному розвитку країни завтра», — сказав помічник Генерального секретаря НАТО з питань нових безпекових викликів **Девід Ван Віл**.

Уже зараз Мінцифра та НАТО розпочнуть роботу за двома напрямками: експертна підтримка НАТО українських рішень подвійного призначення та пошук способів фінансування українських інновацій, які принесуть користь Україні та Альянсу. Також у 2022 році Альянс започаткував Фонд інновацій НАТО для розвитку технологій. Фонд планує інвестувати 1 мільярд євро в стартапи, які розробляють технології подвійного призначення, що є пріоритетними для НАТО. Він розпочинає активну роботу вже цього року.

Україна вже має спільні напрацювання з НАТО. Система ситуаційної обізнаності Delta, яка відображає поле бою в реальному часі, була створена в Центрі інновацій та розвитку оборонних технологій Міноборони за стандартами НАТО.

«Це найбільша війна з часів Другої світової та одночасно – найтехнологічніша війна в історії людства. Особливу роль у протистоянні ворогу, який у разі переважає за кількістю озброєнь та особового складу, відіграють саме інновації. Започаткування Діалогу з інновацій між Україною та НАТО – важливий крок, який виведе взаємодію нашої країни та Альянсу на новий рівень. Ми також готові ділитися досвідом з союзниками. Адже уже понад рік використовуємо інновації в умовах реальних бойових дій», – зазначив **Михайло Федоров**.

Під час зустрічі Михайло Федоров та Девід ван Віл підбили підсумки досягнень у межах Програми НАТО «Наука заради миру та безпеки» (SPS). З 2014 року Україна – найактивніший учасник цієї програми Альянсу: українські науковці наразі очолюють понад 20 ініціатив у межах SPS.

Очікуємо на закріплення домовленостей у напрямі інновацій за результатами саміту НАТО у Вільнюсі, який відбудеться в липні на рівні глав держав та урядів Альянсу.

[\(вгору\)](#)

Додаток 8

20.05.2023

Понад 20 українських військових розробок можуть посилити оборону країни – Федоров

"За три тижні після запуску кластера отримали понад 120 ідей від інженерів, які стануть game-changer на фронті", — зазначив Федоров.

Серед поданих до кластера проєктів:

- важкий тактичний ударний квадрокоптер для розвідки й ураження важкоброньованих цілей, стійкий до дії систем радіоелектронної боротьби на всіх каналах;
- дистанційно керований бойовий модуль, що допоможе сформувати потужні лінії оборони. Передбачений для установки на блокпостах, пунктах спостереження, вогневих позиціях у зоні міської забудови, полі тощо;
- комплект, який спрощує використання систем супутникового зв'язку, забезпечує мобільність і компактність. Встановити його можна на даху автомобіля;
- універсальний детонаційний радіомодуль, стійкий до РЕБ. Модулі його є на 100% взаємозамінними — працюють одночасно як передатчик і приймач.

"Команда працює 24/7, щоб зібрати й передати на експертизу Силам [оборони](#) якомога більше якісних і ефективних рішень українських розробників, які потрібні на фронті просто зараз", — наголосив віцепрем'єр.

Федоров закликав подавати проекти через Brave1, щоб разом наблизити перемогу та вивести Україну на перше місце у сфері defense-tech у світі.

Як повідомлялося, кластер Brave1 – це платформа для об'єднання державних і приватних ініціатив з розробки інноваційних рішень в інтересах сил оборони та безпеки...

([вгору](#))

Додаток 9

04.05.2023

Державний концерн «Укроборонпром» йде у минуле. Оприлюднено Постанову Кабміну

...4 травня оприлюднено [Постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення акціонерного товариства «Українська оборонна промисловість»](#). Це – один з ключових кроків до реформування державного сектору оборонно-промислового комплексу нашої країни ([ДК «Укроборонпром»](#)).

Укроборонпром буде перетворено з державного концерну на акціонерне товариство, яке повністю належатиме державі та будуватиме діяльність згідно з сучасними стандартами корпоративного управління. На місці Концерну постане сучасна високотехнологічна оборонна компанія, що централізовано керуватиме провідними підприємствами галузі за напрямками бронетехніки, авіабудування та авіаремонту, морських і радарних систем, високоточного озброєння і боєприпасів.

Реформа відкриває шлях до трансферу новітніх технологій, створення спільних підприємств з іноземними партнерами, залучення інвестицій, поглибленого державно-приватного партнерства. Це значно підвищить загальну ефективність державного сектору ОПК України, що має особливе значення під час визвольної війни проти російських загарбників.

Варто додати, що паралельно триває перетворення державних та казенних оборонних підприємств на господарські товариства (ТОВ/АТ) – на сьогодні реформовано 28, а у процесі трансформації перебувають ще 16. Це не впливає на їхню виробничу діяльність і вони продовжують забезпечувати потреби Сил безпеки та оборони України в озброєннях і військовій техніці.

Корпоративна форма управління – найкраща практика, яка здатна не лише поліпшити бізнес-процеси, але й убезпечить підприємства українського оборонно-промислового комплексу державної форми власності від політичного впливу та корупційних ризиків.

Детальніше про реформу читайте тут: <https://ukroboronprom.com.ua/pro-reformu>

(вгору)

Додаток 10

19.05.2023

¹⁰⁰ Величезна увага професіоналів ринку, кількість гостей з усіх куточків країни, участь міжнародних компаній та експертів, безліч позитивних відгуків, неймовірна атмосфера у залах говорять про гостру потребу у діалозі та живих зустрічах усіх гравців ринку для пошуку найефективніших безпекових рішень ([Виставка Безпека/Security 2.0](#)).

[Форум «Безпека критичної інфраструктури та гуманітарна протимінна діяльність»](#) у цифрах:

◆ Біля 600 відвідувачів з усіх областей України — представників державних та місцевих органів влади, територіальних громад та обласних державних адміністрацій, енергетичної та будівельної галузей, критичної інфраструктури, агросектору, транспортного сектору, виробників та постачальників комплексних рішень з безпеки — зібрав форум.

◆ 48 провідних експертів галузі безпеки — представників уряду, галузевих об'єднань, виробників та постачальників інноваційних технологій та обладнання — взяли участь у дискусійних панелях. З презентаціями та відео вже незабаром можна ознайомитись на сайті події www.bezpeka.ua.

◆ 47 компаній презентували інноваційні технології та обладнання для захисту об'єктів критичної інфраструктури, промисловості та енергетики, проведення гуманітарного розмінування деокупованих територій в рамках експозиції. Каталог форуму — <https://www.bezpeka.ua/?pid=16>.

◆ Досвід і технології 5 країн — України 🇺🇦, Великої Британії 🇬🇧, Хорватії 🇭🇷, Франції 🇫🇷, Швейцарії 🇨🇭 — акумулював форум.

Головні події форуму:

* Три дискусійних панелі, в центрі уваги яких найгостріші питання у галузі безпеки: технології та рішення для захисту критичної інфраструктури, комплексна безпека промисловості та енергетики, протимінна діяльність.

✳️ Передача в подарунок британською компанією [BCB International](#) партії засобів індивідуального захисту власної розробки [Херсонська обласна державна адміністрація](#).

✳️ Майстер клас з навчання населення з попередження ризиків від мін та вибухонебезпечних предметів від експертів [ГО "Асоціація саперів України"](#).

💖 Ми щиро вдячні усім нашим партнерам і учасникам, з якими разом ми провели форум «Безпека критичної інфраструктури та гуманітарна протимінна діяльність».

Форум проходив за підтримки та участі:

[Міністерство оборони України](#);

[МВС України](#);

[Міністерство енергетики України](#);

[Міністерство економіки України](#);

[ДСНС України](#);

[Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України](#);

[Державний концерн "Укроборонпром"](#);

[Посольства Хорватії в Україні та Хорватського центру розмінування при МВС Хорватії](#).

🏆 Генеральний партнер форуму: компанія [TIRAS](#).

🏆 Стратегічний партнер: [Romsat](#).

🏆 Галузевий партнер: [BCB International](#).

🏆 Офіційний партнер: [Бренд Мастер](#).

🏆 Партнери: [AxxonSoft Ukraine](#), [BAKOTECH](#), «Сітірейл Технолоджі», [Українська Броня](#).

🛡️ Безпеку учасникам та відвідувачам забезпечувала охоронна компанія [«PUMA Security»](#).

🗉 Інформаційна підтримка: [Defense Express](#).

Організатор форуму — виставкова компанія [Євроіндекс](#).

Співорганізатори — [Ліга оборонних підприємств України](#) та [ГО "Асоціація саперів України"](#).

(вгору)

Додаток 11

08.05.2023

Українська ідентичність формується знизу, як реакція на жах війни – Елла Лібанова

Ведучі Тетяна Трощинська ([Громадське радіо](#)).

Гості Елла Лібанова

Елла [Лібанова](#): Процес формування української політичної нації наймовірно прискорився. Те, що було до початку [повномасштабної війни](#), після 2014 року, — не таке яскраве і цілеспрямоване. Характерно, що сьогодні українська [ідентичність](#) формується знизу. Як реакція на той жах, на який перетворилася війна. Коли намагаються руйнувати життя мирних

людей, воювати не з армією, а з цивільними. І це викликає чітку реакцію у населення — ми встоїмо, усе усім доведемо, ми самодостатні

- *Я можу навести тільки одну цифру, яка абсолютно беззаперечно доводить існування української ідентичності. У перші два тижні повномасштабного вторгнення в Україну повернулися 200 тисяч чоловіків через західні кордони, щоб боронити Україну і допомагати своїм близьким встояти. Знаючи, що шляху назад у них не буде.*

«Починаємо поступовий перехід від азійської культури споживання до європейської»

Елла Лібанова: Після війни шкала цінностей в українців/українок зміниться. Не цінності, а саме шкала. Ми по-іншому сприйматимемо матеріальне. Сьогодні усі так або інакше погоджуються обмежуватися необхідним. Дорогі ресторани зараз є у найбільшій скруті. Частині людей нема за що туди ходити. Інші не бачать сенсу у такому витрачанні грошей і вважають, що краще віддати їх на ЗСУ.

- *Ми починаємо поступовий перехід від азійської культури споживання до європейської.*

Хто і як відбудуватиме Україну після її перемоги?

Елла Лібанова: Після перемоги вкрай важко буде відновлювати Україну швидко. Буде великий попит на будівельників, людей інших робітничих професій. А у нас нема так багато таких працівників. І не може бути, бо ми ж крім будівництва чимось іще займаємося. Це в усіх країнах так. Тому на такі от вибухові періоди доведеться запрошувати людей з-за кордону.

Тут варто вивчати досвід [міграційної політики](#), який застосовують інші країни. Взірцем є канадська міграційна політика. Вони дуже чітко все регламентують, умови висувають при запрошенні на роботу тощо. Ми можемо те саме робити. Не треба думати, що до нас після цього ніхто не поїде. А враховуючи те, що проєкти будуть надзвичайно цікаві не тільки будівельникам, то сюди поїдуть і європейці. Дуже багато залежить від умов праці, можливостей самореалізації, зарплати.

Демографічні прогнози та майбутнє поруч з агресивним сусідом

Елла Лібанова: Ми розробляємо [демографічні прогнози](#) на повоєнний період. Складові прогнози міграції в нас різні. Для різних територій вони, звісно, різні. З ОРДЛО, коли там відновиться українська влада, молодь, імовірно, поїде у Росію. У Криму значно більше військових. Після перемоги України вони там не залишаться. Тим більше так компактно. Ми сьогодні також дуже багато думаємо над системою розселення у повоєнній Україні. Наш агресивний сусід нікуди не дінеться. Як розвивати бізнес та жити біля його кордонів? Можливо, доведеться демілітаризовану зону примусити їх встановити, чи щось іще таке. Я не переконана, що ми зможемо цього домогтися.

([вгору](#))

09.05.2023

Рішення уряду: оновлено перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок

Оновлений перелік містить понад 60 напрямів, об'єднаних за шістьма визначеними законодавством пріоритетними сферами розвитку науки і техніки: фундаментальні наукові дослідження із найбільш важливих проблем, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, дослідження у сфері енергетики, раціонального природокористування, медицини, нових речовин та матеріалів. До списку увійшли напрями, які відповідають потребам сфери безпеки та оборони, що вкрай важливо за нинішніх умов ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Для актуалізації переліку пріоритетних напрямів були використані результати прогнозно-аналітичного дослідження, в якому взяли участь науковці та представники реального сектору економіки, а також експертна група, до складу якої увійшли провідні вчені наукових установ НАН України та національних галузевих академій наук, інших наукових установ та закладів вищої освіти.

Рішення забезпечує реалізацію у 2023 році пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, які фінансуються за кошти державного бюджету.

([вгору](#))

22.05.2023

Лісовий анонсував зміни вимог до дисертацій і розповів, чому став кандидатом наук

"Сьогодні ми працюємо над формуванням нової культури доброчесності. Зараз на експертизі відповідні законопроекти. І буде ряд політик і змін, які я особисто буду підтримувати і впроваджувати. Я зможу розповісти про це пізніше, коли все буде готове і погоджене з експертним середовищем", - сказав міністр (ukrinform.ua).

Також він додав, що у випадку з дисертаціями будуть дещо змінені формальні вимоги. В цьому питанні, за його словами, більше академічної свободи буде надано університетам.

"Не має бути такого, що вимагається певний об'єм і автор мусить "надувати" дисертацію або диплом, бо його дослідження вміщується в 15 сторінок, а треба 100. У нас уже немає кандидатських дисертацій як таких, є PhD, це вже наближено значною мірою до світової моделі", - сказав Лісовий.

Натомість, за його словами в Україні існує дві реальності щодо наукових ступенів. Одна з них, коли науковий ступінь сприймають як статус. Інша -

справжня наукова робота, як полягає у наукових дослідженнях, досягненні результатів, їх апробації, формулюванні і захисту власне наукової роботи.

"І от власне це та історія, яка є конструктивною і в якій ми повинні працювати над створенням оновленої формальної складової, яка не буде обтяжувати саму суть досліджень", - сказав Лісовий.

Міністр також прокоментував перевірку на плагіат своєї дисертації, яку мало здійснити НАЗЯВО. За його словами, відповіді щодо результатів перевірки він ще не отримав.

Також Лісовий відповів на питання чому взагалі вирішив свого часу отримати ступінь кандидата наук.

"Це взагалі про культуру та каргокульт, який був і зберігся. От ти повинен бути кандидатом. Ненормальним вважалося очолювати заклад і не бути кандидатом", - сказав Лісовий.

Він розповів, що з приходом у [МОН](#) Дмитра Табачника, який був міністром освіти та науки в уряді Януковича з 2010 року по 2014 рік, в сфері освіти почалися репресії проти людей, які не поділяли погляди тогочасного уряду на сферу освіти.

"І ми вибудовували певну систему захисту, у тому числі, набували певних формальних статусів", - пояснив Лісовий.

За його словами, його звільнили одразу, потім депутатам вдалося відстояти МАН і відстояти його кандидатуру.

"Тоді мені сказали люди, які підтримували МАН, що треба вибудовувати певну стратегію оборони, бо від мене не відчепляться. Це зараз ми вже знаємо, що було далі. А тоді ніхто не міг подумати, що через чотири роки ми їх знесемо. Я був упевнений, що все це на десятиліття. І тому ми задумалися про те, як зберегти проєкт, яким жили, який ми вибудовували і який, власне, був осередком здорового глузду і тієї системи цінностей, яку ми хотіли імплементувати в наше суспільство. Значною мірою я бачив єдиний шлях для змін через молодь, і моїм завданням було цю молодь захистити. У тому числі від реалій світу, в якому реванш Януковича і Табачника загрожував існуванню нашої країни. Власне тому ми і вирішили здобувати формальні статуси, хоча й мали до того відповідне ставлення. Але тематика дисертації мені була цікава", - сказав Лісовий.

([вгору](#))

Додаток 14

29.05.2023

МОН пропонує для громадського обговорення проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»

Метою проєкту акта є запровадження цільових показників діяльності керівників наукових установ, запровадження обов'язкового розроблення стратегій і перспективних напрямів діяльності наукових установ з метою

оцінки ефективності їх роботи та прийняття обґрунтованих управлінських рішень ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Проект акта розроблено на виконання кроку 288 Плану законопроектних робіт Верховної Ради України на 2023 рік, затвердженого постановою Верховної Ради України від 7 лютого 2023 р. № 2910-ІХ, кроку 414 Плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 березня 2022 р. № 221-р.

Проектом акта пропонується:

- ввести визначення стратегічного плану наукової установи;
- доповнити положеннями про розробку, реалізацію та моніторинг виконання стратегічного плану наукової установи та розробленого на його основі оперативного плану наукової установи та їхньої прив'язки до контракту керівника державної наукової установи;
- унормувати питання процедури подання щорічного звіту керівника наукової установи;
- обмежити перебування на керівних посадах десятима роками.

Зауваження та пропозиції до проекту акта просимо надсилати до **13 червня 2023 року** на електронну пошту: prudka@mon.gov.ua, prudka1979@gmail.com (відповідальна особа Ольга Прудка, державний експерт експертної групи з питань моніторингу і оцінювання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності директорату науки та інновацій).

([вгору](#))

Додаток 15

04.05.2023

Національний фонд досліджень України розпочав договірні процедури до підписання Грантової угоди з Європейською Комісією щодо створення Офісу «Горизонт Європа» в Україні на базі НФДУ

...4 травня 2023 року, Європейська Комісія повідомила, що заявка на створення Офісу Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» в Україні на базі Національного фонду досліджень успішно пройшла оцінювання та була схвалена. Це означає, що зовсім скоро українські науковці матимуть змогу отримати допомогу щодо можливостей програми «Горизонт Європа» та нових точкових програм підтримки України в сфері науки та досліджень ([Національний фонд досліджень України](#)).

Нагадуємо, що президент ЄК Урсула фон дер Ляєн оголосила про рішення створити Офіс програми «Горизонт Європа» в Україні на базі НФДУ на засіданні Колегії Єврокомісії та Уряду України 2 лютого 2023 року. Рішення було прийнято ЄК на основі власних позитивних оцінок роботи Фонду, а також з урахуванням представлених Україною майбутніх планів розбудовувати спроможність Фонду в рамках Плану відновлення.

Європейська Комісія впевнена, що створення Офісу стане каталізатором для посилення участі України в програмі «Горизонт Європа» та допоможе зберегти науковий та інноваційний потенціал України у складні для науки часи, створить сталі зв'язки між дослідницькими та інноваційними спільнотами України та ЄС, сприятиме інтеграції України до Європейського дослідницького простору.

Передбачається, що фінансування роботи Офісу буде забезпечено з цільового гранту за рахунок бюджету програми «Горизонт Європа» на 2023-2024 рр. Після укладання відповідної Грантової угоди Національному фонду досліджень України буде надано грант на 100% фінансування Офісу. Це унікальний випадок, коли ЄС надає фінансову допомогу для фінансування роботи Офісу протягом 36 місяців.

Для того, щоб Грантова угода була підписана, необхідно дочекатись погодження змін до певних нормативно-правових актів відповідними органами влади, зокрема Міністерством фінансів України. Дуже сподіваємось на позитивне рішення Уряду та очікуємо на масштабну спільну роботу в напрямку інтеграції України до Європейського дослідницького простору.

Після внесення відповідних змін розпочнеться активна рекрутингова робота з добору висококваліфікованого персоналу Офісу. Чекаємо на підтримку Уряду!

([вгору](#))

Додаток 16

04.05.2023

Оголошено прийом заявок на другий раунд конкурсів програми НАТО «Наука заради миру та безпеки» (SPS)

(Національний університет «Львівська політехніка»).

Пріоритетна тематика проектів, якій буде приділено особливу увагу:

1. Протидія тероризму
2. Енергетична безпека
3. Кіберзахист
4. Захист від хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних агентів
5. Екологічна безпека та екологічні проблеми, пов'язані з обороною
6. Посилення підтримки операцій і місій під проводом НАТО
7. Культурні та соціальні аспекти у військових операціях і місіях
8. Підвищення обізнаності про розвиток подій у сфері безпеки, в тому числі шляхом раннього попередження
9. Людські та соціальні аспекти безпеки, пов'язані зі стратегічними цілями НАТО

Пропозиції мають бути розроблені спільно науковцями чи експертами принаймні однієї країни НАТО та однієї відповідної країни-партнера.

- Тривалість проекту: **до 36 місяців.**

- Орієнтовний бюджет одного проєкту: від **150 000 до 350 000 євро**.
- Дедлайн: **16 червня 2023 року**.
[Докладніше про SPS 2023](#)
(вгору)

Додаток 17

17.05.2023

Участь НФДУ в Генеральній Асамблеї Science Europe

16-17 травня 2023 року в Брюсселі відбулась Генеральна Асамблея Асоціації Science Europe ([Національний фонд досліджень України](#)).

Нагадуємо, що Science Europe є визнаною організацією, яка об'єднує основні державні агенції, які фінансують або виконують наукові дослідження найвищого рівня в Європі. Science Europe підтримує Україну у її протистоянні російській агресії з самого початку повномасштабного вторгнення. Повноправним членом Асоціації Фонд став минулого року.

Окрім зупинення будь-якої співпраці з російськими установами, члени Science Europe вже запустили велику кількість різноманітних ініціатив для підтримки дослідників та наукової екосистеми України. Вони варіюються від розміщення дослідників та надання притулку для вимушено переміщених осіб до використання існуючих та нових механізмів фінансування, доступу до інфраструктури, а також розробки спільних конкурсів з українськими установами. Інформація щодо заходів та ініціатив підтримки України постійно оновлюється на офіційному сайті Science Europe.

Національний фонд досліджень на заході представила виконавчий директор Ольга Полоцька. Вона виступила на сесії, присвяченій питанню сектора досліджень та інновацій в Україні, де розповіла про діяльність НФДУ та української науки загалом на шляху до ERA, пояснила контекст та еволюцію української системи досліджень та інновацій під час війни, а також те, які види діяльності найкраще сприятимуть розвитку і відновленню дослідницької системи України у період та після війни.

Science Europe підтримує НФДУ як нового члена Асоціації та долучає Фонд до ініціатив та можливостей, що передбачає членство, включаючи тісну співпрацю з іншими членами Асоціації. Протягом заходу представники провідних європейських організацій та установ, що є членами Science Europe, та обговорили шляхи та ініціативи підтримки України.

Крім цього, наразі Фонд проводить активну роботу з декількома організаціями-членами Science Europe, що стосується розробки нових програм для підтримки українських дослідників. Очікуємо на появу нових спільних ініціатив та дякуємо нашим європейським колегам за потужну підтримку!

(вгору)

04.05.2023

На засіданні Комітету Верховної Ради обговорили план дій у 2023 році щодо інтеграції України до Європейського Союзу у сферах освіти і науки

3 травня 2023 року під час засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій обговорювали питання інтеграції України до Європейського Союзу у сферах освіти і науки ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Напрями роботи, які визначені на цей рік:

- проведення первинного оцінювання законодавства України на відповідність актам права ЄС та імплементація актів у розділах «Наука та дослідження» та «Освіта та культура» для гармонізації законодавчих баз;
- забезпечення участі України в Програмі ЄС з освіти, навчання, молоді та спорту «Еразмус+»;
- виконання євроінтеграційних зобов'язань України в сферах освіти і науки, зокрема Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

До 2027 року запланована робота з розроблення Дорожньої карти гармонізації секторальних політик та законодавства у сферах освіти і науки з аспис ЄС. Для цього у травні 2023 року за підтримки канадського проєкту «Support to Ukraine's Reforms for Governance» заплановане проведення стратегічної сесії для напрацювання логічної моделі Дорожньої карти за методологією управління, орієнтованого на результат. Для стратегування об'єднуються представники МОН, комітетів ВРУ (освіти, науки, інновацій та інтеграції України до ЄС), Урядового офісу координації європейської інтеграції, НАК, НАЗЯВО, Національного Еразмус+ офісу, МЗС, Мінмолодьспорту, Національного фонду досліджень, ДСЯО, УЦОЯО, Представництва ЄС в Україні, Наукового комітету, НАН.

Також Міністерство освіти і науки України запланувало проведення спільно з Міністерством молоді та спорту та Національним Еразмус+ офісом аналітичного дослідження щодо зміни статусу України в програмі ЄС з освіти, навчання, молоді та спорту «Еразмус+» для вивчення переваг та недоліків від таких змін.

([вгору](#))

05.05.2023

Чорне море об'єднує дослідників та інноваторів з європейських країн

Зустріч організував депутат Європарламенту Маріан-Жан Марінеску (Mr. Marian-Jean MARINESKU) ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Під час засідання Оперативної мережі спонсорів обговорили та презентували ініціативи Європейської комісії щодо Чорного моря і шляхів впровадження СМА-SRIA за межами Black Sea CONNECT CSA. У підсумках зустрічі ухвалили План реалізації SRIA IP.

Захід присвячений запуску СМА-SRIA для створення фундаменту захисту унікальних середовищ Чорного моря, одночасно підтримуючи розвиток морських секторів, що сприятимуть розвитку блакитної економіки і створенню нових робочих місць.

Українську делегацію представили Олена Марушевська, експертка з комунікацій Національного антарктичного наукового центру Міністерства освіти і науки України, представниця Національного хабу блакитної економіки в Україні для реалізації СМПДЧМ; Софія Садогурська, морська біологиня, наукова співробітниця Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАНУ, молодіжна амбасадорка Чорного моря. Українську делегацію очолив Ігор Таранов, генеральний директор директорату науки та інновацій Міністерства освіти і науки України.

«Вдячний європейським партнерам за надану підтримку Україні загалом та українським дослідникам Чорного моря зокрема», – зазначив Ігор Таранов під час свого виступу.

Також під час виступу Ігор Таранов розповів про теперішні проблеми співпраці у межах Чорноморського регіону з урахуванням російської збройної агресії проти України, а також окреслив здобутки України за час реалізації проєкту та пріоритети у період післявоєнної відбудови.

Проєкт СМА-SRIA та відповідний План будуть впроваджувати учасники академічних кіл, фінансових організацій, промисловості і суспільства для вирішення фундаментальних проблем Чорного моря. СМА-SRIA також сприятиме розвитку блакитної економіки, створенню життєво важливих систем підтримки та інноваційної дослідницької інфраструктури, вдосконаленню освіти, а також нарощуванню потенціалу Чорного моря.

[\(вгору\)](#)

Додаток 20

09.05.2023

Асоціація транс'європейських політичних досліджень (TEPSA) пропонує стипендію для українських дослідників

За підтримки програми ЄС «Громадяни, рівність, права та цінності» (CERV) Асоціація транс'європейських політичних досліджень (TEPSA) пропонує гостьову стипендію для українських дослідників, які прямо чи опосередковано постраждали від загарбницької війни росії проти України ([Національний фонд досліджень України](#)).

Українські дослідники мають змогу отримати двотижневу стипендію у вересні 2023 року (за потреби також можна визначити пізніший період протягом року).

Стипендія TEPСА має на меті дозволити українцям проводити дослідження, пов'язані з ЄС, які будуть актуальними для національної політики та політики ЄС. Темі варіюються від зеленої реконструкції України до її вступу до ЄС та побудови архітектури європейської безпеки.

Запрошений стипендіат отримає допомогу в розмірі 1 500 євро для покриття проїзду, витрат на проживання та будь-яких непередбачених ситуацій, пов'язаних з перебуванням у Брюсселі. Крім того, TEPСА надає стипендіату офісні, дослідницькі та адміністративні приміщення. Мета полягає в тому, щоб забезпечити привілейований доступ до політичного середовища в Брюсселі та підтримувати контакти з політиками ЄС. Одним із бажаних результатів посади є публікація короткого звіту TEPСА про дослідження, проведені під час отримання стипендії.

Дедлайн подачі заявок: 4 червня 2023 року

Деталі за посиланням: <https://cutt.ly/L5j5xE9>
(вгору)

Додаток 21

10.09.2023

Оголошується прийом заявок до Віртуального Інституту перспективних досліджень в Україні

Повномасштабна інституційна діяльність в Україні стане можливою лише після завершення війни, але вже у вересні 2023 року Віртуальний український інститут перспективних досліджень (VUIAS) розпочне свою діяльність і прийме першу міждисциплінарну групу стипендіатів. VUIAS надаватиме стипендії українським науковцям, координуватиме їх для формування віртуальної спільноти, організовуватиме для них колоквиуми та інші віртуальні та гібридні заходи, налагоджуватиме зв'язки з відповідними колегами та академічними установами на міжнародному рівні, а також надаватиме такі послуги, як доступ до бібліотек та допомога у перекладі та публікації робіт. Чотири найбільш активні університети та науково-дослідні установи України забезпечують міцне інституційне партнерство VUIAS і гарантують, що він міцно закріпиться в національному та регіональному академічному контексті. VUIAS фінансується Німецьким фондом Фольксваген ([Національний фонд досліджень України](#)).

Перша група у 2023/2024 навчальному році складатиметься з орієнтовно чотирнадцяти стипендіатів. VUIAS надає два види стипендій:

- Стипендії VUIAS в Україні, які надаються Інститутом Wissenschaftskolleg науковцям, що працюють в університетах та науково-дослідних інститутах України та проживають в Україні;
- Стипендії VUIAS для вчених за кордоном, які фінансуються, відбираються та приймаються вісьмома провідними світовими інститутами перспективних досліджень, що розташовані в Європі та США.

Це оголошення про прийом заявок на шість стипендій VUIAS в Україні на 2023/2024 навчальний рік. Стипендії VUIAS в Україні надаватимуться науковцям, які проживають в Україні та працюють в українських університетах та науково-дослідних інститутах, на десять місяців (з вересня 2023 по червень 2024). Стипендіати залишатимуться у своїх інститутах і отримуватимуть стипендії там. Розмір стипендій VUIAS в Україні становить 500 євро на місяць для постдокторів та 1000 євро на місяць для професорів.

Заохочуємо подавати заявки на стипендії VUIAS в Україні науковців України з усіх академічних дисциплін – заявки з природничих, гуманітарних та соціальних наук однаково вітаються. Стипендії VUIAS в Україні підтримують науковців у реалізації самостійно обраного дослідницького проєкту. На стипендію можуть претендувати науковці на всіх етапах своєї кар'єри, якщо вони мають ступінь доктора філософії і ще не вийшли на пенсію.

Стипендії VUIAS в Україні призначені для науковців, які проживають в Україні, мають українське громадянство або дозвіл на довгострокове проживання та працюють в українській академічній установі. Протягом 2023/2024 навчального року всі стипендіати VUIAS будуть зобов'язані брати участь у міждисциплінарному обміні зі спільнотою через регулярну участь у колоквіумі VUIAS та інших заходах. Робочими мовами будуть українська та англійська; очікується як активне, так і пасивне володіння англійською мовою.

Заявка має бути складена англійською мовою та надіслана електронною поштою на адресу admissions@vuias.org із прикріпленими наступними документами у форматі PDF:

- лист з поясненням мотивації подачі заявки (макс. 300 слів);
- резюме з повним списком публікацій;
- опис дослідницького проєкту (3-5 сторінок);
- два приклади статей або розділів, принаймні один з яких має бути англійською мовою;
- аплікаційна форма (завантажити тут) також вимагає подання короткого резюме; та
- короткого списку з п'яти публікацій та анотації Вашого проєкту.

Кінцевий термін подачі заявок – 25 червня 2023 року.

Для отримання додаткової інформації, будь ласка, звертайтеся за електронною адресою admissions@vuias.org.

([вгору](#))

Додаток 22

17.05.2023

Підписано меморандум про співпрацю з некомерційною організацією «Humanitarian Innovation Group» щодо розвитку наукових просторів у молодіжних центрах України

Сучасна наука стає все більш цікавою для молоді. Креативні простори з інтерактивними науковими експонатами приваблюють велику кількість відвідувачів, молодь хоче пізнавати та експериментувати ([Офіційний вебпортал Верховної Ради України](#)).

«Подальший розвиток країни, без сумніву, неможливий без отримання молоддю сучасних знань, навичок, отриманих завдяки неформальній освіті. Ми усвідомлюємо, що, підтримуючи заходи такого напрямку, ми, таким чином, забезпечуємо для молоді найкращу можливість розвитку та їх ефективного практичного застосування в нашій рідній країні», - зазначила під час підписання меморандуму заступниця Міністра молоді та спорту Марина Попатенко.

Враховуючи такий інтерес, Мінмолодьспорту залучає також міжнародні організації з досвідом організації наукових просторів.

У підписанні меморандуму від некомерційної організації «Humanitarian Innovation Group» взяли участь президент організації Кшиштоф Щесни, віцепрезидент Роберт Щесни та член правління Емілі Шроун.

«Для нас неймовірно цінно, що український уряд нам допомагає і хоче системно співпрацювати з нами. Наша організація є американо-польською, і її мета - реагування на кризові ситуації для того, щоб створити нове життя після кризи», - зауважили представники некомерційної організації «Humanitarian Innovation Group».

Наукові простори за сприяння організації вже відкрито у Тернополі та Києві, вони користуються популярністю у молоді.

Зокрема, Центр науки Тернополя багато років організовує наукові пікніки. У Центрі за допомогою організації обладнане приміщення, у якому молодь має можливість пізнавати науковий світ через інтерактивні експонати. Під час воєнного стану подібні заходи дають можливість людям, перебуваючи у приміщенні, яке також є пунктом незламності, під час тривоги провести час із користю.

([вгору](#))

Додаток 23

05.05.2023

Пандемія COVID-19 більше не є надзвичайною ситуацією у сфері охорони здоров'я

Члени Комітету підкреслили світову тенденцію до зниження рівнів смертності від COVID-19, зниження загальної кількості госпіталізацій та госпіталізацій до відділень інтенсивної терапії, пов'язаних із COVID-19, а також високий рівень імунітету населення до SARS-CoV-2 ([Міністерство охорони здоров'я України](#)).

Комітетом було визнано, що SARS-CoV-2 циркулюватиме надалі, але він більше не є надзвичайною подією, як, до прикладу, було на початку пандемії COVID-19. Хоча надзвичайна ситуація у сфері охорони здоров'я є

цінним інструментом підтримки глобального реагування на COVID-19, Комітет погодився з тим, що настав час перейти від надзвичайної ситуації до довгострокового лікування SARS-CoV-2 як постійної проблеми охорони здоров'я.

Суттєвим чинником такого рішення була представлена оцінка стану вакцинації у світі. Комітет наголосив на тому, що в усьому світі було введено 13,3 мільярда доз вакцин проти COVID-19. На даний час 89% медичних працівників та 82% дорослих старше 60 років завершили первинну серію, хоча охоплення в цих пріоритетних групах варіюється в різних регіонах. Від початку вакцинальної кампанії в Україні здійснено понад 35,4 млн щеплень. Загалом, станом на 30 квітня 2023 року понад 850 тис. осіб не отримали другу дозу, та понад 12,3 млн осіб ще не отримали першу бустерну дозу щеплення.

Водночас щеплення залишається єдиним способом зниження ризику тяжкого перебігу коронавірусної хвороби.

Генеральний директор ВООЗ погодився з рекомендаціями Комітету щодо пандемії COVID-19, що триває. Він визначив, що COVID-19 нині став постійною проблемою охорони здоров'я, яка більше не є надзвичайною ситуацією в галузі охорони здоров'я, що представляє міжнародне значення (PHEIC).

Також було оголошено про публікацію ВООЗ Стратегічного плану готовності та реагування на COVID-19 на 2023-2025 роки, який покликаний спрямовувати країни у переході до довгострокового лікування COVID-19. У ході цього переходу державам-учасницям рекомендується продовжувати наслідувати випущені раніше рекомендації.

[\(вгору\)](#)

Додаток 24

09.05.2023

Що означає завершення глобальної надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я, спричиненої COVID-19?

Далі – уривки з її авторського блогу «Ваш місцевий епідеміолог (YLE)», у якому авторка дбає, щоб люди були добре підготовлені для прийняття рішень на основі доказів ([Центр громадського здоров'я МОЗ України](#)).

Минулого тижня Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила про завершення глобальної надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я, викликаній COVID-19. Сьогодні це важливий момент у нашій історії боротьби з COVID-19. Що це означає і чого не означає.

Що це означає?

Комітет ВООЗ із надзвичайних ситуацій вважає:

- COVID-19 не є чимось незвичайним і неочікуваним, як це було на початку пандемії у 2020 році.
- Транскордонну передачу неможливо зупинити.

- COVID-19 не вимагає скоординованої міжнародної відповіді.

Надзвичайна ситуація у сфері охорони здоров'я міжнародного рівня – РНЕІС – є ключовим правовим механізмом глобальної безпеки охорони здоров'я. Але по суті кінець РНЕІС означає:

- Завершення мобілізації з міжнародною координацією.
- Завершення впорядкування міжнародного фінансування.
- Завершення прискореної розробки вакцин, терапевтичних і діагностичних засобів із дозволом за процедурою екстреного використання.

Тепер ВООЗ розглядає COVID-19 як загрозу в нашому звичайному переліку хвороб, які становлять смертельну небезпеку.

Що це НЕ означає?

Це не означає, що пандемії більше немає. Повідомлення про кінець РНЕІС – це НЕ те саме, що оголошення про закінчення пандемії. «Пандемія» – це риторика, яку уряди використовують як інструмент комунікації, вона вказує на масштабне поширення інфекційної хвороби по всьому світу в певний час. Теоретично кінець РНЕІС настає набагато раніше кінця пандемії.

Тож заява ВООЗ не означає, що COVID-19 минув. Зараз SARS-CoV-2 мутує удвічі швидше, ніж грип. Ми отримаємо наступні сплески захворюваності, але є надія, що це будуть хвилі на тлі набутого імунітету через вакцинацію та перенесену хворобу. І такі хвилі траплятимуться кілька разів на рік. Імовірність появи варіанта, що викликає занепокоєння, все ще становить близько 20 % протягом наступних півтора року. Якщо такий з'явиться, він, швидше за все, спричинить своєрідне «цунамі». Щось подібне сталося після закінчення надзвичайної ситуації з грипом у 1918 році. І наразі не можна ігнорувати той факт, що COVID-19 є основною причиною смерті в багатьох країнах. Ймовірно, ця ситуація збережеться на роки.

Це не означає, що вже можна повернутися до допандемічних часів. Це не означає, що деякі країни не мають серйозних глибинних проблем, які потребують вирішення. Настав час протистояти загрозам нашому індивідуальному та колективному здоров'ю, щоб ми не перебували в постійному надзвичайному стані. Ми не можемо продовжувати жити в безперервному циклі паніки та тривоги.

Кінець однієї надзвичайної ситуації – це початок готовності до наступної.

Прочитати в оригіналі:

https://yourlocalepidemiologist.substack.com/p/a-monumental-moment-end-of-international?utm_source=substack&utm_medium=email

(вгору)

09.05.2023

ЩО ДЛЯ УКРАЇНИ ОЗНАЧАЄ СКАСУВАННЯ СТАТУСУ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ПОВ'ЯЗАНОЇ З ПАНДЕМІЄЮ COVID-19: ВІДПОВІДАЮТЬ ЕКСПЕРТИ ЦГЗ

Скасування режиму надзвичайної ситуації щодо пандемії COVID-19 було досить очікуваним рішенням. Перше за все завдяки тому, що варіант вірусу SARS-CoV-2 Omicron максимально наближений за своїми характеристиками до нашого сезонного грипу ([Центр громадського здоров'я МОЗ України](#)).

Він вже не є таким небезпечним, яким він був на початку пандемії COVID-19. Сьогодні ми маємо набагато більше інформації про сам вірус та методи виявлення і лікування пацієнтів.

Ми в Центрі громадського здоров'я однозначно будемо проводити епіднадгляд за вірусом SARS-CoV-2 та спостерігати за характеристиками самого вірусу. На основі оцінки епідемічної ситуації будуть надаватися рекомендації уряду про подальші протиепідемічні заходи на території України.

Яка зараз ситуація з захворюваністю на COVID-19?

Наразі ми спостерігаємо спад захворювання — на 15% зменшення у порівнянні з минулим тижнем, 6 тис. людей захворіли. У нас стабільна тенденція кілька тижнів поспіль до зниження захворюваності на COVID-19.

Чи зберігається у нас в країні ризик повернення пандемії COVID-19?

Новий більш небезпечний варіант SARS-CoV-2 може виникнути в будь-який час. Віруси постійно мутують, змінюються і це нормально. Якщо згадати пандемію 2009 - 2010 років H1N1 грипу, тоді також було виявлено новий небезпечний вірус і це призвело до значного зростання показників захворюваності та летальності серед населення, також були запроваджені протиепідемічні обмежувальні заходи. Станом на сьогодні цей вірус перейшов до сезонних: він щороку з'являється, ніхто його вже не боїться, проти нього вакцинуються щороку перед епідемічним сезоном грипу та ГРВІ.

Хто залишається в групі ризику COVID-19?

В групі ризику COVID-19 у нас сьогодні люди старшої вікової групи та ті, хто мають хронічні захворювання. Тому їм особливо важливо зробити курс щеплення та додаткові бустерні дози.

Варіант штаму Omicron має меншу летальність ніж його попередники, сьогодні кількість госпіталізованих осіб не така велика, як раніше. Проте ми маємо усвідомлювати, що COVID-19 з нами назавжди й це буде сезонним захворюванням.

Яка подальша доля вірусу COVID-19? Які мутації вірусу на нас чекають?

Ми не дарма наводимо аналогії з грипом. Швидше за все, вірус SARS-CoV-2 матиме таку саму долю: він стане сезонним, його генетично вивчатимуть, нові вакцини міститимуть склад з врахуванням тих штамів, що циркулюватимуть.

Природа вірусів така, що вони мутують та адаптуються. Тепер головне нам адаптуватися до життя з ними.

([вгору](#))

Додаток 26

02.05.2023

ЧИ ПОТРІБЕН ВАМ ВЕСНЯНИЙ БУСТЕР?

Далі – уривки* з її авторського блогу «Ваш місцевий епідеміолог (YLE)». Головна мета авторки – «перекласти» науку про охорону здоров'я, що постійно розвивається, щоб люди були добре підготовлені для прийняття рішень на основі доказів ([Центр громадського здоров'я МОЗ України](#)).

Отже, наскільки терміново треба отримати весняний бустер?

Рівень терміновості, на думку епідеміолога, повинен залежати від двох речей:

1. Фактори ризику

Дев'яносто відсотків людей, які перебувають у лікарні з COVID-19 або з причин, зумовлених COVID-19, не мають бустера бівалентною вакциною, що адаптована під варіант «Омікрон». **Ця група має найвищий рівень терміновості.**

Якщо восени був отриманий бустер, то людина досить добре захищена проти важкого перебігу COVID-19. Чи зміниться це з часом? Ми не знаємо. США і кілька інших країн не хочуть ризикувати, тому «весняний» бустер вважається допустимим.

Сьогодні в лікарні з приводу COVID-19 є люди похилого віку та/або люди із супутніми захворюваннями. Це означає, що **групи з другим найвищим рівнем терміновості** для отримання весняного бустера – це ті, у кого є осінній бустер та:

- особи віком понад 75 років;
- особи віком понад 65 років із супутніми захворюваннями;
- люди з помірний або серйозним імунодефіцитом.

Якщо особа не належить до жодної із цих груп, то рівень терміновості значно знижується. Бустер можна отримати для максимального захисту.

«Якби мені було понад 65 років без супутньої патології, я б це зробила, (прим. – отримала весняний бустер) – зауважує Кейтлін Джетеліна. – Наприклад, за чотири тижні до справді визначної події, яку ви не хочете пропускати, як-от весілля, отримайте бустер. Або зачекайте, щоб отримати бустер з урахуванням появи іншого варіанта вірусу, який викликатиме занепокоєння, й отримати бустер безпосередньо перед початком хвилі».

2. Час

Якщо людина належить до однієї з груп для термінової вакцинації, слід зважити на час, який минув або після інфікування або після отримання останнього щеплення.

- Якщо понад 6 місяців тому: необхідно зробити весняний бустер негайно.

- Якщо 4–6 місяців тому: варто запланувати візит у пункт щеплення, але поспішати не потрібно.

- Якщо менше ніж 4 місяці тому: можна почекати. Але не надто довго, аби було достатньо інтервалу часу для отримання осіннього бустера.

**Переклад оригінального тексту адаптований для кращого сприйняття читачем в Україні без зміни смислу та ключових ідей.*

Прочитати в оригіналі: https://yourlocalepidemiologist.substack.com/p/do-i-need-a-spring-booster?utm_source=substack&utm_medium=email
(вгору)

Додаток 27

02.05.2025

Пояснює кардіолог. Чим небезпечний COVID-19 для людей із серцево-судинними захворюваннями і чому їм потрібно вакцинуватись

Водночас проблеми із серцево-судинною системою після зараження COVID-19 часто розвиваються й у тих, хто раніше їх не мав. За даними [дослідження](#), опублікованого 2020 року в науковому журналі JAMA Cardiology, приблизно кожен п'ятий госпіталізований з COVID-19 має серцево-судинні ускладнення. Чи справді COVID-19 такий небезпечний для цих уразливих груп людей, і як можна себе убезпечити, розповідає лікарка-кардіолог Лариса Міщенко ([nv.ua](#)).

Наслідки та ускладнення з боку серцево-судинної системи після COVID-19

COVID-19 [провокує](#) згущення крові та утворення тромбів в судинах. Саме тому ще орієнтовно протягом місяця після перенесеного COVID-19 у людей з гіпертонією, цукровим діабетом, ожирінням, атеросклерозом зберігається ризик таких ускладнень як інфаркт міокарда та інсульт. Після зараження COVID-19 зростає ризик тромбоутворень не лише в артеріях, а й порожнинах вен, що часто призводить до венозних тромбозів.

Крім того, COVID-19 може спричинити запалення серцевого м'яза — міокардит — або серцевої сумки — перикардит. Запальні процеси в серці є наслідком прямого впливу вірусу на тканини, або активної імунної відповіді на вірус. Міокардит може проявлятися мінімальними симптомами на кшталт легкої задишки або відчуття перебоїв у роботі серця, проте може бути важчий перебіг з розвитком серцевої недостатності, коли знижується здатність серця ефективно перекачувати кров.

Щоб запобігти розвитку серцево-судинних ускладнень, важлива своєчасна діагностика та дотримання профілактичних заходів. Найефективніша профілактика — це вакцинація від COVID-19.

Як вакцинація від COVID-19 допомагає уникнути ускладнень

Щеплення насамперед знижує ризик захворювання на COVID-19. Якщо зараження вже сталося, перебіг хвороби все одно буде легшим, ніж у невакцинованих людей.

Чому? Усе залежить від реакції імунної системи на вірус. У нещепленої людини, яка захворіла на COVID-19, імунна відповідь організму може бути занадто активною. При цьому у великій кількості утворюються специфічні захисні речовини (цитокіни), які можуть ушкоджувати тканини серця та судин, і провокувати ризик тромбоутворення.

Вакцини ж навпаки «тренують» імунітет, тому відповідь на сам вірус в разі захворювання буде специфічною і спрямованою лише на вірус, а не на власні тканини за разом з вірусом. Це зменшує ризик появи серцево-судинних ускладнень та запальних процесів, що зазвичай виникають через надмірну й неспецифічну імунну відповідь.

Чи викликає тромбози вакцинація від COVID-19?

На початку вакцинальної кампанії проти COVID-19 лікарі мали застереження щодо підвищеного ризику тромбоутворень після вакцинації. Такі випадки справді були, однак їхня кількість надзвичайно мала порівняно з кількістю тромбозів внаслідок COVID-19.

На сьогодні не варто хвилюватися через можливі серцево-судинні ускладнення після вакцинації від COVID-19, адже користь від неї набагато більша, ніж можливі ризики.

Лонг-COVID-19 у пацієнтів із серцево-судинними захворюваннями

Одна з проблем, яка гостро постала перед усією медичною галуззю під час пандемії COVID-19, це постковідний синдром, або лонг-COVID-19 — збереження симптомів щонайменше протягом місяця після закінчення гострої фази захворювання. Він може розвинутися навіть в тих, хто хворів на COVID-19 удома і мав легкий перебіг.

Найпоширеніші постковідні ознаки такі: підвищена втомлюваність, кашель, закладеність носа, втрата нюху та смаку, головний біль, болі або неприємні відчуття у м'язах, безсоння, порушення концентрації уваги, погіршення пам'яті, тривожність та депресія.

Цей комплекс симптомів у кожного може проявлятися по-різному, але частіше він виникає в людей з хронічними захворюваннями, зокрема артеріальною гіпертензією та іншими серцево-судинними проблемами чи цукровим діабетом. Попри це, вже меншає кількість скарг на постковідний синдром порівняно з першим роком пандемії, але ця проблема досі актуальна.

Крім цього, дослідження показують, що у вакцинованих людей симптоми лонг-COVID-19 менш виражені, або їх узагалі немає. Це свідчить про ефективність вакцинації не тільки в запобіганні важким серцево-

судинним ускладненням, а й у пришвидшенні відновлення та покращення якості життя після COVID-19.

Трохи цікавих фактів

В одному з [досліджень](#), опублікованому 7 березня 2023 року в журналі American College of Cardiology, проаналізували історії хвороб приблизно 1,9 млн людей. Упродовж 180 днів дослідники спостерігали за пацієнтами, що перехворіли на COVID-19, та фіксували їхні ускладнення, розвиток серцево-судинних проблем, тромбозів тощо. Потім вони порівняли частоту ускладнень у невакцинованих, частково та повністю вакцинованих пацієнтів з однією й двома дозами відповідно. Результати такі: вакциновані люди мають відносний ризик розвитку серцево-судинних ускладнень або ймовірність померти від інфаркту або інсульту був на 41% менший, ніж у тих, хто не робив жодного щеплення. Одна доза вакцини була менш ефективною, ніж дві, але теж дієвою.

Як бачимо, аргументи на користь щеплень у зниженні ризиків серцево-судинних захворювань і смерті після інфікування COVID-19 отримали чітке підтвердження в клінічних дослідженнях за участю мільйонів людей. Саме тому можна впевнено стверджувати, що вакцинація може не тільки зменшити ризик захворювань, а й убезпечити від наслідків різного ступеня тяжкості.

Правова інформація. Ця стаття містить загальні відомості довідкового характеру і не повинна розглядатися як альтернатива рекомендаціям лікаря. NV не несе відповідальності за будь-який діагноз, поставлений читачем на основі матеріалів сайту. NV також не несе відповідальності за зміст інших інтернет-ресурсів, посилання на які присутні в цій статті. Якщо вас турбує стан вашого здоров'я, зверніться до лікаря.

([вгору](#))

Додаток 28

28.05.2023

Розробки буковинських вчених використовують для освоєння Місяця

«Розвиток технологій - це завжди поступ вперед. Буковинські науковці беруть участь у престижних міжнародних програмах, зокрема космічних. Заклад залучено до японської програми освоєння [Місяця](#), також він забезпечує космічні програми Євросоюзу термоелектричними приладами, які встановлені вже на більш як 450 космічних об'єктах», - зазначив начальник Чернівецької ОВА Руслан Запаранюк ([ukrinform.ua](#)).

Він наголосив, що Інститут термоелектрики Національної академії наук та Міністерства освіти і науки України, який працює у Чернівцях, розробив понад 50 термоелектричних приладів, конструкції та технології, які захищені більш як 200 патентам.

«Це величезна робота й імідж нашої держави в наукових колах. Розглядатимемо можливість підтримки наукових інновацій в обласній програмі розвитку освітньої галузі», - додав голова ОВА.

Як відомо, [Інститут термоелектрики](#) – державна науково-дослідна організація Національної академії наук і Міністерства освіти і науки України, яка займається термоелектрикою – одним із пріоритетних напрямків науки і техніки. 11 грудня 1990 року Рада Міністрів Української РСР постановила створити в місті Чернівці Інститут термоелектрики з конструкторським бюро і досвідченим виробництвом подвійного підпорядкування – Академії наук України і Міністерству вищої і середньої спеціальної освіти України. За ініціативою закладу у 1994 році створили Міжнародну термоелектричну академію, яка об'єднала провідних фахівців з термоелектрики світу для концентрації їх потенціалу на вирішенні пріоритетних задач приладобудування та розробляє й виготовляє термоелектричну апаратуру для різних галузей.

([вгору](#))

Додаток 29

08.05.2023

Відновлення екосистем після пожеж

«Згідно з даними Держекоінспекції, станом на квітень 2023 року сума збитків, завданих екосистемам України повномасштабною війною, становить понад 1,9 трильйона гривень, зокрема понад 0,68 трильйона — це забруднення ґрунтів небезпечними речовинами... <...> І поки триває війна, на жаль, обсяг руйнувань продовжує збільшуватися, — зауважує дослідниця. — Щороку через посуху та необережне поводження з вогнем у лісах та степах по всій планеті спалахують пожежі. Вони вже стали звичним явищем, але між ними та пожежами, спричиненими війною, є суттєва різниця. По-перше, сезонні пожежі зазвичай вдається швидко локалізувати. <...> По-друге, внаслідок воєнних дій в ґрунт потрапляє купа чужинних елементів. <...> По-третє, температура горіння пожежі, що виникає внаслідок воєнних дій, може бути значно вища, ніж під час сезонної пожежі ([Світ](#)).

<...>

До повномасштабного вторгнення українські науковці неодноразово брали участь у відновленні невеликих екосистем. Але ми ніколи не стикалися з руйнуваннями такого масштабу. Знищення українських екосистем зараз — колосальна за розмірами екологічна катастрофа, якої ми не бачили з часів Другої світової війни. <...> Якщо ми дамо природі відновлюватися самостійно, цей процес займе близько ста років. Ми не маємо стільки часу, тому мусимо втрутитися та пришвидшити відновлення екосистем, щойно завершиться війна.

<...>

Зараз я співпрацюю зі шведськими колегами, зокрема з докторкою наук Марією Шарлоттою Нільссон з університету Умео. Шведські вчені мають багатий досвід у відновленні лісових екосистем після пожеж. Вони використовують цікаві, нетипові й, найголовніше, дуже екологічні методи. Вони рідко звертаються до зайвих агротехнологій, віддаючи перевагу природним способам відновлення екосистем. Наприклад, часто використовують мікробіологічні суміші, щоб пришвидшити відновлення землі після пожеж. Також першими висаджують ті рослини, які прискорять природне відновлення. Зокрема, це можуть бути водорості. Гадаю, схожий підхід може бути застосований в Україні.

Українські науковці також активно працюють над механізмами відновлення екосистем. Велику роботу веде відділ алелопатії Національного ботанічного саду ім. М.М.Гришка, який навіть має свої патенти. Вони розробляють біодобрива на основі кремнію для внесення у ґрунт, а також вивчають вторинні метаболіти для визначення стресового стану рослин. Це дуже важливо для оцінки стану екосистем та екології загалом.

Також варто виокремити роботу науковців з Інституту мікробіології та вірусології Людмили Білявської та Олександра Таширева. Інститут має новітні біотехнології, що дозволяють досягти прискореного ефекту біоремедіації екосистем та детоксикації земель. Для цього у ґрунт вносять гранульований мікробний препарат, який містить розвинені угруповання мікроорганізмів. Вони забезпечують швидке руйнування токсичних сполук та знешкодження металів. І, звісно, збагачений ґрунт сприяє швидкому відновленню мікробіому та екологічного балансу. Виготовлення такого препарату є доволі дешевим виробництвом, адже він складається з багатотонажних мікробіологічних відходів, як-от активного мулу зеротенків та збродженого осаду метантенків. Його використання вже зарекомендувало себе як ефективний метод відновлення екосистем, а за сприяння європейських вчених може бути виведено на промисловий рівень та застосовано по всій території України.

По закінченню війни на нас чекає велика робота, й ми маємо бути до цього готові. Не варто обмежуватися лише досвідом окремих європейських колег, наприклад тих, які займаються відновленням лише лісів. Адже... в Україні є декілька кліматичних зон та багато степів, зокрема на тимчасово окупованих східних та південних територіях. Тому треба також налагоджувати співпрацю, наприклад, з науковцями з Балканських країн, які також пережили війну й можуть поділитися досвідом відновлення степів. Варто розуміти, що відновлення екосистем України — це комплексна історія, і нам знадобиться весь світовий досвід, а також інноваційні методи, щоб досягти в цьому успіху».

[Повний текст публікації](#)
(вгору)

03.05.2023

«Розумні» полімерні системи для харчової промисловості – унікальна розробка науковців кафедри органічної хімії Львівського політеху

Їхні роботи втілились у численні публікації у високорейтингових наукових журналах. Насамперед це стаття [Temperature- and pH-Responsive Schizophrenic Copolymer Brush Coatings with Enhanced Temperature Response in Pure Water](#), яка присвячена новому типу кополімерних покриттів з підсиленими температуро-індукованими переходами й була опублікована у *ACS Applied Materials and Interfaces* у 2023 році. В журналі *Chemical Engineering Journal* у 2022 році вийшла стаття [Passive antifouling and active self-disinfecting antiviral surfaces](#), присвячена створенню антивірусних поверхонь, а у журналі *Polymers* – стаття [Temperature-Responsive Polymer Brush Coatings for Advanced Biomedical Applications](#), в якій розглянуто нові розробки у галузі температуро-чутливих полімерних щіток ([Світ](#)).

Зважаючи на зростаючу популярність «розумних» полімерних систем, викладачі кафедри органічної хімії, професор **Юрій Стецишин** і доцент **Юрій Панченко**, звернули увагу на принципово новий напрям для застосування таких полімерів, а саме – для харчової промисловості. Цьому сприяло відкриття на кафедрі ОХ першого набору студентів на нову бакалаврську освітню програму «Харчова хімія та експертиза». Важливо, що ця освітня програма включена у спеціальність 102 «Хімія» і дає практично унікальні знання для студентів у галузі харчової хімії, харчових і хімічних технологій, експертизи харчових продуктів та споживчих товарів тощо.

Розумні полімерні системи для харчової промисловості – це матеріали, які можуть змінювати свої властивості відповідно до зовнішніх умов або змін в середовищі, зокрема температури, вологості, рН тощо. Ці системи зазвичай використовують для поліпшення якості та тривалості зберігання продуктів харчування. Презентована кафедрою розробка дає змогу регулювати в'язкість соусів, майонезів тощо у разі незначної зміни їхньої температури та рН, робить ці харчові продукти не тільки більш зручними в застосуванні, а й вивільняє певні біологічно активні сполуки, що дає можливість зберігати їх суттєво довший час без руйнування текстури або зміни смаку.

У наукових розробках кафедри активну участь беруть студенти, які навчаються на освітній програмі «Хімічні технології харчових добавок та косметичних засобів». Це гарантує їм подальше перспективне працевлаштування на провідних українських та іноземних підприємствах, а кафедра органічної хімії готова радо приймати нових абітурієнтів.

([вгору](#))

04.05.2023**МАТЕРІАЛИ ФОРУМУ СОРЕ ЩОДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ПУБЛІКАЦІЙНОЇ ЕТИКИ**

Поява фальшивих статей і систематичне маніпулювання експертною оцінкою з боку окремих осіб та організацій спонукали редакторів і видавців до вжиття відповідних заходів. Однак поки що виявлення фальшивих робіт залишається складною справою. Продовжують створюватись публікаційні фабрики (виробники і торговці фальшивих рукописів, що імітують справжні дослідження), розвиваються інструменти для написання й узагальнення текстів і створення зображень ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Розуміючи гостроту проблем, які постали перед академічною спільнотою, Комітет з публікаційної етики (СОРЕ) 23 березня 2023 р. провів форум із обговорення етики використання штучного інтелекту. Під час заходу розглядались наступні питання: 1) чи прийнятною та етичною є практика використання ШІ для написання наукової статті; 2) чи можна визначити залучення ШІ до написання статті; 3) чи можна вважати оригінальною статтю, написану ШІ, навченим на існуючих статтях; 4) які наслідки матиме створення текстів штучним інтелектом для антиплагіатних розслідувань і перевірок; 5) чи може «антиплагіатна» перевірка виконуватись виключно спеціальними інструментами ШІ; 6) які ризики можуть виникати у разі написання штучним інтелектом рецензій; 7) як забезпечити справедливість та інклюзію для вчених з обмеженими можливостями, які використовують інструменти ШІ в якості допоміжної чи адаптивної технології. Основні коментарі з форуму у перекладі, близькому до суті оригінальної публікації, наведені нижче.

Інструменти штучного інтелекту вже використовуються науковими видавництвами під час перевірок, що передують рецензуванню (якість мови, відповідність тематиці журналу) та у рамках експертного оцінювання (визначення рецензентів, перевірка даних). Разом із тим, не можна нехтувати тим, що ці інструменти можуть застосовуватись недоброчесно (наприклад, для створення цілих статей або зображень). Позиція СОРЕ відносно штучного інтелекту була нещодавно оприлюднена. Зокрема, такі інструменти, як ChatGPT, не можуть відповідати критеріям ICMJE щодо авторства, а їх використання має бути прозоро декларовано. Інструменти виявлення запозичень знаходяться у стадії розробки. CrossRef разом із Turnitin/iThenticate тривалий час працюють над виявленням плагіату ідей, розробляють інструменти для виявлення маніпуляцій із зображеннями. Важливим є питання про те, чи можна вважати згенерований штучним інтелектом текст оригінальним, тим більше, що інструмент сам постійно навчається. СОРЕ наголошує, що у всякому разі кінцева відповідальність за результати дослідження та матеріали статті належить людині-автору. Багато

гострих проблем пов'язано з нетекстовим вмістом – зображеннями та ідеями. Тому посилання на джерело є як ніколи раніше важливим, навіть ключовим: видавці повинні очікувати, що увесь вміст створено людьми-авторами, якщо немає заяви про протилежне. Інструменти штучного інтелекту використовуються для створення оригінальних оглядових статей, але важливо, щоб автор надавав точні та коректні посилання. На це особливу увагу мають звертати рецензенти та редактори у процесі рецензування наукових праць. Часткова або повна відмова від контролю над створенням контенту не звільняє автора від відповідальності, у т.ч. відповідальності за будь-яке порушення авторських прав.

Використання інструментів штучного інтелекту за своєю суттю не є неетичним і може бути корисним, наприклад, для авторів, які не пишуть англійською як рідною мовою, які мають проблеми з навчанням або змушені долати інші труднощі з письмом. У цьому відношенні штучний інтелект може бути корисною допоміжною або адаптивною технологією. Але на використання цих інструментів обов'язково слід вказувати; уся повнота відповідальності залишається за людиною-автором/укладачем.

Інструменти штучного інтелекту можуть бути корисними у процесі здійснення експертної оцінки. Разом із тим, отриманий таким чином звіт може бути лише допоміжним для людей-експертів у їхній експертній діяльності.

ЗВО наразі працюють над правилами використання інструментів ШІ. Але відповідні політики у різних закладах освіти можуть бути різними.

Редактори та автори наукових публікацій повинні враховувати ступінь допомоги, яку надає інструмент ШІ. Так, інструменти перекладу та виправлення граматики отримали широке розповсюдження і навряд чи потребують від їх користувачів відповідної публічної декларації про використання. Однак там, де інструмент допомагає безпосередньо у створенні контенту, проведенні аналізу, здійснює перефразування, – має бути забезпечена максимальна прозорість: такі моменти потрібно обов'язково описувати, називати задіяний інструмент та вказувати версію, що була використана.

Таким чином, які б інструменти автор не залучав під час власних досліджень, основний принцип дотримання академічної етики полягає у тому, що саме людина-автор несе відповідальність за отриманий результат та його оригінальність.

Детальніше: <https://publicationethics.org/resources/forum-discussions/artificial-intelligence-fake-paper>, <https://publicationethics.org/cope-position-statements/ai-author>

(вгору)

02.05.2023

CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS ТА ПОЛІТИКА ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Ці рекомендації увійшли окремим підрозділом до розділу “Авторство і співавторство” у складі “Керівництва з етики наукових публікацій для журналів” ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Правила визначають відношення CUP до нових інструментів, які наразі отримують широке розповсюдження у всіх сферах людської діяльності. Зокрема, у підрозділі “Внесок штучного інтелекту у наукові дослідження” містяться наступні положення. “Використання штучного інтелекту має бути зазначене та чітко описане у роботах, що представляють результати наукових досліджень, так само, як це традиційно роблять з іншим програмним забезпеченням, інструментами та методами. Штучний інтелект не відповідає вимогам Кембриджу щодо авторства. Інструменти штучного інтелекту та великі мовні моделі не можуть бути вказані в якості авторів будь-яких наукових робіт, опублікованих Кембриджем. Автори несуть відповідальність за точність, цілісність та оригінальність своїх наукових робіт, у тому числі – за будь-яке використання штучного інтелекту. Використання штучного інтелекту жодним чином не може порушувати політику Кембриджу щодо плагіату. Наукові роботи мають належати безпосередньо їх авторам і не можуть представляти чужі ідеї, дані, слова або інші матеріали без належного цитування та прозорих посилань. Окремі журнали видавництва також можуть мати більш конкретні вимоги або рекомендації щодо дотримання цієї політики”.

Детальніше: <https://bit.ly/3VkJGteZ>, <https://bit.ly/3NwLbVe>, <https://www.cambridge.org/core/>

([вгору](#))

22.05.2023

Штучний інтелект у військових цілях: Ізраїль прагне стати «наддержавою»

"Кроки, спрямовані на використання швидкого розвитку [штучного інтелекту](#), включають створення спеціальної організації з військової робототехніки в міністерстві і рекордно високий бюджет на відповідні дослідження і розробки в цьому році", - повідомив генерал армії у відставці Еяль Замір.

Він назвав GPT (генеративний попередньо навчений трансформатор) і AGI (штучний загальний інтелект) сферами глибоких досліджень, над якими працюють цивільні індустрії ШІ і які з часом можуть мати військове застосування.

"Є люди, які вважають ШІ наступною революцією, що змінить обличчя війни на полі бою", - сказав Замір на Herzliya Conference.

Еяль пояснив досягнення Ізраїлю в кібернетичній війні, яка, як вважається, була використана проти іранських ядерних об'єктів, "правильним і своєчасним визначенням оборонних, економічних, національних і міжнародних вимірів".

За його словами, їх "місія полягає в тому, щоб перетворити Ізраїль на наддержаву в галузі ШІ і стати на чолі дуже обмеженої кількості світових держав, які входять до цього клубу".

([вгору](#))

Додаток 34

16.05.2023

Вауліна Ф.

У США почалися випробування «таблетки від брудної бомби»

У США почали випробувати на людях новий засіб, призначений для виведення з організму шкідливих радіоактивних речовин. Передбачається, що препарат під назвою НОРО 14-1 зможе нейтралізувати деякі небезпечні елементи, які використовуються при виробництві «брудної бомби», наприклад, уран, повідомляє [BBC \(ZN.UA\)](#).

Якщо антидот покаже себе безпечним та ефективним, він зможе захистити від потенційної шкоди у разі ядерних аварій та терористичних атак. Під час випробувань різні дози препарату прийматимуть 40 добровольців. Після цього лікарі стежитимуть за станом їхнього здоров'я та розвитком побічних ефектів.

За словами керівників дослідження з каліфорнійського інституту SRI International, результати першої фази випробувань будуть отримані вже 2024 року.

«Брудною бомбою» називають вибуховий пристрій із радіоактивними матеріалами. Під час вибуху такої бомби відбувається радіоактивне забруднення сусідньої території. У США "брудну бомбу" вважають ядерною зброєю або зброєю масового знищення.

Хмара радіації від брудної бомби може розсіятися в межах кількох кварталів або кілометрів від місця вибуху, тоді як площа зараження після вибуху ядерного боєприпасу може досягати десятків тисяч квадратних кілометрів. У світі ще не було жодної успішної атаки із застосуванням «брудної бомби», хоча спроби були.

Вплив радіації може пошкодити ДНК, тканини та органи людини, що може призвести до захворювань, у тому числі раку. Тому вчені шукають препарат, який може нейтралізувати чи знизити небезпечний вплив радіації.

На даний момент вже існують два препарати, які вводяться ін'єкційним шляхом та допомагають при впливі радіоактивних плутонію, америцію або кюрію. Вченим уже багато років відомо, що для захисту від наслідків радіації

можна використовувати пігулки йоду – їх давали людям 1986 року після аварії на Чорнобильській атомній електростанції.

Інший препарат, берлінська блакить (гексаціаноферрат калію), може допомогти вивести з людського організму радіоактивні цезій та талій.

Якщо НОРО 14-1 доведе свою ефективність, то лікарі зможуть забезпечити захист від радіоактивного урану та нептунію.

Нагадаємо, восени минулого року Росія, яка розв'язала та веде загарбницьку війну в Україні, звинуватила нашу країну в роботі зі створення «брудної бомби», не навівши жодних доказів. Тоді коментуючи заяву росіян про «брудну бомбу», міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба наголосив, що [Росія часто звинувачує інших у тому, що планує зробити сама.](#)

([вгору](#))

Додаток 35

17.05.2023

Конференція «Відкрита наука – від політики до практики»

Вони обмінялися різними практиками впровадження політик у сфері відкритих даних та відкритої науки, а також розглянули виклики, пов'язані з наданням доступу до результатів досліджень та обміном ними. Декілька важливих тез, на які було зроблено акцент під час заходу: Реалізація відкритої науки потребує налагодження відповідної інфраструктури та використання нових технологій. Це може включати розробку цифрових репозиторіїв, платформ для обміну даними, інструментів для відкритого публікування та стандартизацію даних. Недостатня інфраструктура може ускладнити реалізацію політики відкритої науки. Імплементация політики відкритої науки вимагає додаткових фінансових ресурсів. Забезпечення доступу до даних та публікацій, розвиток інфраструктури та підтримка дослідницьких проєктів відкритої науки вимагають інвестицій. Впровадження політики відкритої науки вимагає культурних змін і нових підходів до дослідницької практики. Впровадження політики відкритої науки потребує координації між різними стейкхолдерами та розробки стандартів для обміну даними і публікацій. Нестача спільних стандартів і відсутність координації можуть призвести до фрагментації та певних проблем при спільному впровадженні політики. Політика відкритої науки вимагає нових підходів до оцінки та визнання досліджень. Традиційні метрики, такі як кількість публікацій або цитування, можуть бути недостатніми для вимірювання внеску дослідників у відкриту науку. Необхідно розвивати нові методики оцінки та визнання, які враховують відкритість, колаборацію та використання даних ([NAUKA](#)).

На думку експертів усі ці аспекти є ключовими для впровадження відкритої науки.

([вгору](#))

30.05.2023**Європейське фізичне товариство підтримує Україну**

На порядку денному сесії, окрім звіту президента ЄФТ Лука Берже, який завершує нині свою каденцію, виборів нового керівництва, обговорення різних аспектів розвитку фізики та її популяризації, значилося й українське питання. Українську фізичну громаду на цій сесії представляли (в режимі он-лайн) віце-президент УФТ проф. Михайло Білоголовський і член Координаційної ради УФТ, президент Товариства в 2013-2016 рр. проф. Максим Стріха ([СВІТ](#)).

Українські представники поінформували присутніх про ситуацію в Україні, яка веде героїчну боротьбу проти російської агресії. Зокрема розповіли про людські та інфраструктурні втрати, яких зазнала українська фізика. На слайдах презентації було показано фотографії загиблих учених, зруйновані російськими варварами споруди та наукове устаткування. Водночас наголошено: попри весь трагізм ситуації, навіть під постійними ракетними обстрілами українські фізики і далі працюють у лабораторіях і читають лекції студентам (нині здебільшого дистанційно).

Представники УФТ (один із яких, М.Білоголовський, сам був змушений 2014 року залишити окупований росіянами рідний Донецьк) подякували європейським колегам за постійну підтримку. Зокрема згадали Італійське фізичне товариство, яке в 2015 р. допомогло фізфаку ДонНУ ім. Василя Стуса у Вінниці облаштувати сучасний комп'ютерний клас, і тоді ж – поїздки молодих українських фізиків – вимушених переселенців – для участі в щорічних конференціях Німецького фізичного товариства, і багато інших добрих справ.

Але з початком повномасштабного вторгнення росії, наголосили українські фізики, проблем незмірно побільшало. Якщо торік європейська наукова спільнота опікувалася переважно українськими науковцями, які вимушено опинилися в країнах ЄС, то сьогодні головний акцент повинен зміститися до підтримки тих українських науковців, які ведуть дослідження і викладають фізику в самій Україні.

Рада ЄФТ підтримала українських представників. Вирішено створити спільну робочу групу, яка розробить перелік конкретних акцій під егідою ЄФТ і УФТ, спрямованих на підтримку українських фізиків. Окремо рада ЄФТ наголосила на подальшій відданості ухваленому ще в лютому минулого року рішенню про припинення будь-яких зв'язків із російськими фізиками, які залишаються інтегральною частиною військової та пропагандистської машини держави-агресора.

([вгору](#))

31.05.2023

Наслідки військової агресії рф для української антарктичної програми: розпочалася Консультативна нарада з Договору про Антарктику

30 травня 2023 року в Гельсінкі (Фінляндія) розпочалася 45-та Консультативна нарада з Договору про Антарктику ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Консультативні наради відбуваються щороку за участю держав-сторін Договору про Антарктику. Учасники обмінюються інформацією, проводять взаємні консультації з питань Антарктики, а також розробляють та рекомендують своїм урядам заходи для здійснення принципів і цілей Договору. На нараді розв'язують найголовніші питання спільного управління та взаємодії в Антарктиді. Учасниками Договору є 56 країн, але право голосу мають лише 29 Консультативних сторін, серед яких Україна. Представляли нашу державу директор Національного антарктичного наукового центру Євген Дикий та керівник відділу міжнародного співробітництва НАНЦ Андрій Федчук.

На відкритті наради виступила держсекретарка Міністерства закордонних справ Фінляндії Іоанна Сумувуорі, яка засудила повномасштабну російську агресію. Натомість представники рф висловилися проти так званої «політизації» роботи системи Договору про Антарктику, що нібито негативно впливає на міжнародну співпрацю сторін, а масштаб впливу війни на українську антарктичну програму не є очевидним.

Напередодні засідання за підтримки фінської сторони була організована фотовиставка «Україна в Антарктиці: дослідження та незламність» для висвітлення роботи НАНЦ в умовах російської агресії. На виставці представлені світлини про хронологію досліджень України в Антарктиці, унікальну природу континенту.

«Антарктида і Договір про Антарктиду не знаходяться у космосі. Коли одна сторона Договору повністю зневажає базові принципи ООН, ця сторона не може вимагати «деполітизації». Якщо ви запитуєте про прямий вплив військової агресії рф на українську антарктичну програму, подивіться на фотографії у фое. Подивіться на фото, на якому офіс українського антарктичного центру, однієї зі сторін Договору, зруйнований балістичною ракетою іншої сторони Договору про Антарктику. Також подивіться на обличчя українських полярників, серед яких науковці, які наразі не можуть продовжувати антарктичні дослідження, тому що мусять боротися за свою Батьківщину, за нашу демократію на передовій. І це все прямий вплив війни на нашу антарктичну програму», – зазначив у виступі Євген Дикий.

Країни консультативних сторін Договору, окрім Китаю, засудили російську агресію.

Щиро дякуємо всім державам за висловлену підтримку України.
([вгору](#))

25.05.2023

Стратегічна сесія щодо напрацювання Дорожньої карти європейської інтеграції освіти і науки

За даними соціопитувань групи «Рейтинг», 87% українців проголосували б за вступ до Європейського Союзу, якщо б проводився відповідний референдум. Саме тому важливо створити Дорожню карту гармонізації секторальних політик та законодавства у сферах освіти і науки з *acquis* ЄС, розроблену за методологією RBM (results-based management) та з обов'язковим застосуванням людиноцентричного підходу ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Мета створення такої карти, щоб здобувачі освіти, освітяни та науковці користувалися перевагами членства України у ЄС, розвивалися та мали змогу реалізовувати свій потенціал.

Шлях до євроінтеграції — це не лише про формальне виконання Угоди про асоціацію та всіх вимог. Перш за все йдеться про культурні злами:

- Пріоритет на зміст та сенс, а не формальне виконання. Освіта і наука — ті стовпи, які допомагають нам інтегруватися в європейську систему цінностей ще з дитсадка та школи.
- Наші громадяни мають упевнено ідентифікувати себе як українці і як члени європейської спільноти.
- Кожен українець і українка мають стати конкурентоспроможними на рівні з громадянином будь-якої іншої європейської держави.

Результатом стратегування стане Дорожня карта, яка сформує візію, міститиме конкретні кроки, а також структурує роботу у сфері європейської інтеграції освіти і науки.

У заході взяли участь віцепрем'єр-міністерка Ольга Стефанішина, народні депутати Роман Грищук та Вадим Галайчук, представники Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції України, Національного агентства кваліфікацій, Національного агентства забезпечення якості вищої освіти, Міністерства закордонних справ України, Міністерства молоді та спорту України, Національного фонду досліджень, Державної служби якості освіти, Українського центру оцінювання якості освіти, Представництва ЄС в Україні, Команди підтримки реформ при МОН, Національної академії наук України та, звісно ж, Міністерства освіти і науки України.

Окремо вдячні нашим канадським партнерам із «Support to Ukraine's Reforms for Governance» за організацію заходу!

([вгору](#))

22.05.2023

Вручено нагороди лауреатам Національної премії України імені Бориса Патона 2022 року

Дипломи і почесні знаки лауреатам вручили Президент НАН України, голова Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки академік Анатолій Загородній і Заступник Керівника Офісу Президента України Олексій Дніпров ([Офіційний вебпортал Верховної Ради України](#)).

На церемонії були присутні лауреати високої нагороди, заступник Міністра освіти і науки України Денис Курбатов, представники Президії НАН України, Секретаріату Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки та інші поважні гості.

Нагороди було присуджено [Указом Президента України Володимира Зеленського №808/2022 від 30 листопада 2022 р.](#) на підставі подання Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки.

До складу авторських колективів премійованих робіт ввійшли науковці Національної академії наук України. Нагороди, зокрема, присуджено:

- за роботу «Створення органічних сполук для сучасної медицини – важливої складової безпеки та обороноздатності України»:

завідувачу відділу Інституту органічної хімії НАН України доктору хімічних наук Дмитру ВОЛОЧНЮКУ;

в.о. заступника директора Інституту фізичної хімії ім.Л.В.Писаржевського НАН України доктору хімічних наук Сергію КОЛОТІЛОВУ.

Щиро вітаємо лауреатів Премії з присудженням цієї високої нагороди та бажаємо їм міцного здоров'я, мирного неба, творчої наснаги і подальших професійних успіхів в ім'я науки та на благо України!

([вгору](#))

25.05.2023

Хто є хто в минулому і сьогодні, і як це бачать вчені

Модератор заходу Ігор Стамбол відзначив, що тема постатей, їх сприйняття, джерельної бази залишається такою самою актуальною, якою була і у попередні етапи державотворення. З цим погодився директор Інститут біографічних досліджень (ІБД), член-кореспондент НАН України Володимир Попик. Він підкреслив, що біографіка завжди була дуже важливим спрямуванням української гуманітаристики, а сьогодні в умовах війни набуває особливого значення для патріотичного згуртування людей, збереження традицій і гуманістичного духу українського світу ([ГО «УКРАЇНСЬКИЙ МЕДІА-ЦЕНТР»](#)).

«Біографію окремої людини іноді дуже важко вписати в канони нашого розуміння історії, бо людина не завжди пливе за течією. Іноді – проти неї. Людське життя, його сприйняття і людські дії складні і суперечливі. Вони не складаються у звичайну схему», – сказав Володимир Попик, торкаючись особливостей цього напрямку.

З його слів, наукове співтовариство гостро відчуває необхідність теоретичних розробок. Про це свідчить кількість наукових конференцій, присвячених цій темі. В 2022-23 роках вони збирались щонайменше 15 разів.

Останні десятиліття продемонстрували, що поле біографічних репрезентацій урізноманітнюється і завдяки постатям представників світової інтелектуальної еліти, які пов'язані з історією України. Таку думку висловила провідний науковий співробітник ІБД, доктор історичних наук, професор Лариса Буряк.

«Поліфонія біографічного простору наразі має вектор суспільного запиту на сучасного героя, – відмітила спікерка. – Оскільки це було ще у довоєнних вимірах, я намагалася довести, що такими сучасними героями для українського суспільства на тому етапі були перш за все інтелектуали, біографії яких опинилися в центрі уваги соціальних комунікацій».

Розділ монографії, присвячений жанру мемуарів, представила завідувач відділу теорії та методики біобібліографії ІБД, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Надія Любовець.

Зазвичай у науковому і суспільному дискурсі мемуари розглядалися у двох варіантах – як літературний жанр і як історичне джерело, але технологічні прориви і ті кардинальні зміни, які відбулись у нас в гуманітаристиці, на перше місце висувають інший аспект мемуарів як інформаційно-комунікативного ресурсу та інструменту впливу на суспільство.

«В розвитку української мемуарної традиції є приклади як позитивного використання мемуарів для того, щоб впроваджувати національно орієнтовані смисли задля досягнення національної незалежності, утвердження ідей свободи, так і негативний досвід, коли мемуари використовували як інструмент для створення підвалин тоталітарної системи. Це робилось настільки системно і професійно, що за часів Радянського Союзу вдалось сформувати феномен радянської людини, з наслідками якої ми до сих пір боремося і не подолали», – зазначила Надія Любовець.

Інша учасниця презентації – старший науковий співробітник ІБД, кандидат історичних наук Наталя Марченко зізналась, що в неї було найширше поле для роботи, тому що дискурс дитячої науково-дитячої книги раніше не існував в Україні.

Науковиця відмітила, що дитяча біографіка передусім цікава проблемою пантеону.

«За добу незалежності з'явилося велика кількість нових імен. Дитяча література не може все відразу прийняти. Мимоволі виникає своєрідне сито, в яке потрапляють той, хто найцікавіший і найяскравіший. Тому автори,

готуючи які небудь збірки або тематичні енциклопедії для дітей, обирають найбільш показовий і цікавий матеріал», – пояснила Наталя Марченко.

Про особливості жанру художньої біографії розказала провідний науковий співробітник ІБД, доктор філологічних наук Галина Александрова: «Особливо цікавить читача біографія письменника, написана іншим письменником. В цьому плані найбільш продуктивно працює Степан Процюк, який починав як поет і учасник славнозвісного у дев'яності роки угруповання «Нова дегенерація». Як літературознавець він дуже добре знає біографії письменників».

Розділ, присвячений українській музичній біографії ХХІ століття, представила старший науковий співробітник ІБД, кандидат історичних наук Олена Бугаєва. У своєму виступі вона зазначила, що цю тему було представлено в аспекті двох ключових наративів – як явище духовної культури і водночас об'єкт гуманітарних студій.

«Музично-біографічне знання в наш час заявило про себе як яскравий філософський, мистецький, літературний феномен, що органічно вписує біографічні сторінки української музичної культури в контекст світового культурного надбання», – підсумувала Олена Бугаєва.

([вгору](#))

Додаток 41

18.05.2023

Загальні збори НАМН України

([Національна академія медичних наук України](#)).

В роботі зборів взяли участь і виступили з вітальним словом:

- Міністр охорони здоров'я України Ляшко В.К.
- від Кабінету Міністрів України — директор Департаменту гуманітарної та соціальної політики Коблош В.В.
- віцепрезидент НАН України Кошечко В.Г.
- президент Національної академії педагогічних наук України академік Кремень В.Г.
- в.о. президента Національної академії правових наук України академік Журавель В.А.
- від Ради національної безпеки і оборони України – керівник управління гуманітарної безпеки та людського розвитку Донченко Т.М.
- голова Ради Київської міської *профспілки* працівників охорони здоров'я Кубанський С.А.
- начальник Національного військово-медичного клінічного центру «ГВКГ» генерал-майор медичної служби Казмірчук А.П.

Учасники зборів з великою увагою прослухали звітну доповідь президента НАМН України академіка Цимбалюка В.І. «Про результати діяльності НАМН України у 2022 році і перспективи її розвитку в умовах воєнного часу».

В обговоренні доповіді взяли участь академік Антипкін Ю.Г., академік Тронько М.Д., академік Коваленко В.М., академік Базика Д.А., академік Лурін І.А. Виступаючими було висунуто і підтримано пропозицію щодо введення посади почесного президента НАМН України. Загальні збори НАМН України оцінили роботу Президії НАМН України з організації діяльності академії як задовільну...

(вгору)

Додаток 42

24.05.2023

Відкрита наука та репозитарій наукових текстів Національної академії наук України

Захід пройшов у змішаному форматі онлайнної та офлайнної зустрічі на платформі Zoom та у залі засідань Вченої ради НБУВ ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

У роботі семінару взяли участь близько 100 учасників зі всіх куточків України, серед яких – фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, [Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника](#), [Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого](#), [Національної наукової медичної бібліотеки України](#), [Національної історичної бібліотеки України](#), [Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки](#), [Одеської національної наукової бібліотеки](#), [Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка](#), [Державної науково-технічної бібліотеки України](#), [Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія»](#), бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України, Інституту металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України, Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, Інституту клітинної біології та генетичної інженерії НАН України, Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України, Інституту археології НАН України, Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України, Інституту відновлювальної енергетики НАН України, Інституту надтвердих матеріалів імені В. М. Бакуля НАН України, Інституту експериментальної патології, онкології та радіобіології імені Р. Є. Кавецького НАН України, Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Інституту теоретичної фізики НАН України, Інституту технічної теплофізики НАН України, Радіоастрономічного інституту НАН України, Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, Інституту радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України, Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України та інші.

Присутніх привітала завідувачка [відділу науково-методичної роботи Інституту бібліотекознавства](#) НБУВ, кандидатка наук із соціальних комунікацій [Олена Леонідівна Сокур](#). Вона підкреслила, що у ці травневі дні українці традиційно відзначають День науки, свято, яке вшановує знання і досягнення людства у сфері науки, і це – чудова нагода подякувати всім ученим, учителям, дослідникам за їхню невтомну працю на благо людства. Цей день – також нагадування про важливість державної підтримки наукових досліджень і освіти, невід’ємною частиною яких є і праця бібліотекарів наукових бібліотек.

Змістовним був виступ [Катерини Вілентіївни Лобузіної](#) – директорки [Інституту інформаційних технологій](#), докторки наук із соціальних комунікацій, старшої наукової співробітниці. Вона наголосила, що сучасне розуміння електронної дослідницької інфраструктури тісно пов’язане з поняттям відкритої науки (Open Science). Ініціатива відкритого доступу була підтримана в усьому світі для наукових творів, які були виконані за державний кошт і доступ до яких не обмежений фінансовими зобов’язаннями. Нині використовуються різні видавничі моделі доступу до наукової інформації:

- 1) відкритий доступ до повного тексту видання;
- 2) ембарго на публікацію повного тексту від шести місяців до двох років;
- 3) депозитарне зберігання з анотованим бібліографічним описом без доступу до повного тексту.

Доповідачка докладно зупинилася на причинах започаткування репозитарію Національної академії наук України, однією з яких є зокрема забезпечення відкритого доступу до результатів наукової діяльності НАН України.

Під час семінару Катерина Вілентіївна детально охарактеризувала репозитарій у складі бібліотечного порталу НАН України – [Lib NAS UA](#) (libnas.nbu.gov.ua).

Доповідачка презентувала Національний план щодо відкритої науки та Науково-технічний проєкт створення інфраструктури відкритої науки у НАН України (OPENS).

Зацікавлення аудиторії викликав досвід польських колег щодо розбудови польського цифрового проєкту «Полоніка» Національної бібліотеки Польщі.

Виступ [К. В. Лобузіної](#) супроводжувався [презентацією](#), з якою ознайомитись у цій публікації нижче. Жваве обговорення присутніх у залі засвідчило значне зацікавлення практиків бібліотечної справи України обраною темою зустрічі.

[Олена Сокур](#), завідувачка [відділу науково-методичної роботи Інституту бібліотекознавства](#) НБУВ, кандидатка наук із соціальних комунікацій

[Презентація доповіді «Відкрита наука та репозитарій наукових текстів Національної академії наук України»](#)

([вгору](#))

30.05.2023

Круглий стіл «Досвід українських бібліотек зі збереження документальної спадщини шляхом створення цифрових колекцій»

25 травня 2023 року відбувся **Круглий стіл «Досвід українських бібліотек зі збереження документальної спадщини шляхом створення цифрових колекцій»**. Зустріч відбулася у межах проєкту створення Національної електронної бібліотеки України. Фахівці провідних бібліотек України поділилися своїм досвідом збереження фондів та оцифрування цінних і рідкісних видань ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Від Національної історичної бібліотеки України з доповіддю «Досвід НІБУ з оцифрування та опрацювання цифрових копій з метою представлення документів для користувачів у мережі інтернет і формування страхового фонду» виступили Тетяна Спанчак, заступниця генерального директора з питань використання нових інформаційних технологій, Сергій Опенько та Олег Новицький, бібліотекарі відділу телекомунікаційних технологій та електронних ресурсів.

[Презентація.](#)

Доповідь «Цифрові колекції історико-культурної спадщини Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: досвід створення» представила Катерина Лобузінна, директорка Інституту інформаційних технологій Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

[Презентація.](#)

Від Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна була презентована доповідь "Зберігаємо культурне надбання: електронні архіви Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна" Іриною Журавльовою, директоркою бібліотеки, та Оленою Бабічевою, заступницею директора.

Під час відеоконференції також обговорювалися важливі питання процесу оцифрування та збереження культурного надбання України, технічне та кадрове забезпечення, виклики та перспективи реалізації успішних практик українських бібліотек у проєкті створення Національної електронної бібліотеки України.

([вгору](#))

24.05.2023

Як підготувати й презентувати дослідницький проєкт

23 травня 2023 року відбувся вебінар «Підготовка дослідницького проєкту та презентація результатів наукових досліджень», у якому взяли участь 50 учасників: фахівці, аспіранти Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського, [Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого](#), [Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України](#), [Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона НАН України](#), викладачі, аспіранти, студенти [Київського університету імені Бориса Грінченка](#), [Київського міжнародного університету](#), [Київського національного університету культури і мистецтв](#), [Національного університету харчових технологій](#) ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Відкрила вебінар [О. Г. Яковенко](#) – заввідділу [теорії та історії бібліотечної справи Інституту бібліотекознавства](#) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Розширену, ілюстровану доповідь «Підготовка дослідницького проєкту та презентація результатів наукових досліджень» представила провідний науковий співробітник НБУВ, в. о. завідувача кафедри арт-менеджменту та івент-технологій [Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв](#), доктор наук із соціальних комунікацій, професор [В. В. Добровольська](#).

Доповідачка насамперед наголосила на актуальності теми, зробила огляд нормативно-правової бази, керівних документів, які регламентують науково-дослідну діяльність.

Акцентувала вона увагу також на підготовці здобувачів ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти та наукових установах. Зауважила, що підготовка в аспірантурі (ад'юнктурі) чи докторантурі передбачає виконання особою відповідної освітньо-наукової або наукової програми закладу вищої освіти (наукової установи), формує у аспірантів відповідно до Національної рамки кваліфікацій відповідні компетентності. Доповідачка відзначила, що освітньо-наукова програма дає змогу досягти результатів навчання, визначених Стандартом вищої освіти України для третього (освітньо-наукового) рівня у галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 24 грудня 2021 року № 1435.

[В. В. Добровольська](#) наголосила, що досягнуті нові наукові результати й положення, сформульовані здобувачем, необхідно гідно презентувати шляхом виступів із тезами й доповідями на наукових конференціях, публікацією наукових статей з викладом положень дисертації у наукових фахових періодичних виданнях, наукових збірниках і монографіях.

Вона розкрила основні вимоги до публікацій у наукових фахових виданнях і наголосила, що особлива увага також надається проблемі академічного плагіату, дотриманню здобувачем академічної доброчесності. Зауважила, що головним іспитом здобувача є презентація наукових результатів дослідження під час публічного захисту дисертації. Захист дисертації є завершальним етапом дослідницького проєкту, головною презентацією здобувачем власних наукових здобутків і надскладним

випробовуванням на гідність присвоєння наукового ступеня доктора філософії або доктора наук.

Наприкінці доповідачка відповіла на запитання учасників вебінару.

[\(вгору\)](#)

Додаток 45

16.05.2023

Панельна дискусія щодо Відкритої науки

[\(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича\).](#)

До дискусії доєдналися:

Григорій Мозолевич - Керівник експертної групи з питань інтеграції до Європейського дослідницького простору директорату науки та інновацій;

Олександр Березко - президент Eurodoc, доцент НУ Львівська Політехніка;

Анна Гакман - координатор Офісу підтримки вченого, член ради молодих вчених при МОН України, професор Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича;

Оксана Бруй - президентка ВГО Української бібліотечної асоціації, директор Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського»;

Андрій Василенко - державний експерт директорату цифрової трансформації МОН;

Михайло Голубєв - заступник директора департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації - начальник відділу взаємодії з суб'єктами атестації наукових кадрів;

Володимир Камишин - директор УкрІНТЕІ;

Михайло Серебряков - виконавчий директор ГО "Разом проти корупції";

Олексій Сухий - заступник директора УкрІНТЕІ;

Олена Чмир - Завідувач відділу формування академічних ресурсів ДНУ УкрІНТЕІ, д-р наук, професор.

На заході було обговорено питання чергової ініціативи громадськості до програми «Відкритий уряд» на 2023-2024 рр., зокрема забезпечення прозорості та доступності інформації щодо наукових досліджень. Окрім питання відкритого доступу до результатів наукових досліджень, також розглядалися питання запровадження відкритого рецензування наукових праць, реалізацію пілотного проєкту з управління та збереження наукових даних, накопичених під час виконання наукових досліджень і розробок, вимог до впровадження результатів дисертаційних досліджень, а також наукових досліджень і розробок, виконаних із залученням коштів державного та місцевих бюджетів.

[\(вгору\)](#)

Підсумки семінару «Міжнародні наукометричні бази даних: показники ефективності та «хижацькі» конференції в Україні: проблема та шляхи вирішення»

Захід проходив у змішаному форматі: онлайн на платформі Zoom та офлайн у конференц залі ДНТБ України, на якому були присутні, зокрема, доктор економічних наук, професор, дійсний член Академії економічних наук України Лариса ЛУТАЙ, заступник генерального директора з інформаційних технологій Національної наукової медичної бібліотеки України Юрій ШКОДА та ін. ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Модерувала захід провідний фахівець редакційно-видавничого сектору науково-організаційного відділу ДНТБ України Антоніна ЗОЛотова.

Розпочався семінар вступним словом заступника директора з наукової роботи Державної науково-технічної бібліотеки України Артура СТРУНГАРА, який привітав усіх з Днем науки в Україні.

В.о. завідувача відділу науково-бібліографічної аналітики та супроводження наукових баз ДНТБ України Олена РАЧИНСЬКА представила доповідь «Міжнародні наукометричні бази даних: показники ефективності. Доступ до електронних ресурсів для українських науковців – 2022 рік. Стан та динаміка показників активності наукової діяльності українських вчених». Було наведено приклади створення аналітичних та візуальних матеріалів за показниками публікаційної активності вчених України з використанням міжнародних наукометричних баз даних SCOPUS і Web of Science та аналітичних інструментів SciVal і inCites.

[Презентація](#)

Заступник директора з наукової роботи ДНТБ України, кандидат наук із соціальних комунікацій Артур СТРУНГАР представив ґрунтовну доповідь «Open Ukrainian Citation Index (OUCI) як пошукова система та база даних наукових цитувань. Зовнішня та внутрішня аналітика вебсайтів», яка викликала жвавий інтерес та отримала багато запитань в аудиторії.

Цікаву доповідь на тему «Хижацькі» конференції в Україні: проблема та шляхи вирішення» представила завідувач науково-організаційного відділу ДНТБ України, кандидат технічних наук, доцент Ольга КОВБАСКО, у якій розповіла про те, які конференції вважаються «хижацькими» та навіщо і як науковцям уникати участі у подібних заходах.

[Презентація](#)

(вгору)

29.05.2023

Як бібліотекар може допомогти науковцю

[\(Медична Бібліотека\)](#).

У програмі вебінару:

Як обрати тему дослідження?

Де знайти гроші на наукову роботу?

З якими питаннями найчастіше звертаються молоді науковці до бібліотек?

Як допомогти науковцю обрати видання для публікації результатів власних досліджень?

Як дізнатись, чи індексується журнал у Web of Science?

Як дізнатись про імпаکت-фактор та квартиль видання?

Що таке бази даних? Чим різняться Web of Science та PubMed?

Як правильно обрати формат публікації?

Чи можна використовувати ChatGPT в роботі?

Скільки коштує публікація та чи можна опублікувати статтю безкоштовно?

Чи довго чекати на публікацію статті?

Що таке «авторський профіль»?

Як його створити, корегувати та додавати записи до нього?

Скільки потрібно мати публікацій?

Як визначають індекс Хірша, і що вказувати у звіті?

([вгору](#))

Додаток 48

26.05.2023

1) Лекторій. Минулої п'ятниці ми мали змогу послухати 4 цікаві лекції на дуже різні теми. Лектори чудово презентували свої доповіді, тож хочемо ще раз подякувати [Olga Maliuta](#), [Sergiy Palchevskyy](#), @Ihor Kravchuk, Yuriy Stepanenko ([Unia Scientifica](#)).

Хочеться відзначити важливий момент: серед запрошених спікерів були як досвідчені популяризатори, які за ці всі роки прочитали десятки лекцій на різних науково-популярних івентах, так і зовсім новачки, які щойно доєднались до популяризації науки в Україні. На нашу думку, розширення кола лекторів, оновлення його, наявність нових облич є дуже важливим для справи, оскільки для досягнення спільної мети - популяризації науки - чим більше різних нас буде, тим краще.

Ще додамо, що надзвичайно було приємно бачити на лекціях школярів - учнів [КПНЛ 145](#). Звісно, на Дні науки діти та підлітки приходили часто і раніше, але тоді ми спеціально робили орієнтовані на таку аудиторію демонстрації та експозиції. Цього року подія планувалась більш "камерна", тож ми обмежились лекторієм. Але, тим не менш, побачили у залі багато юних облич.

2) Тепер час перейти до другої частини буднів науки. А це був круглий стіл, на який ми запросили низку уже відомих та успішних популяризаторів науки різного штибу, а також тих, хто бажає у майбутньому активно

долучатись до цієї цікавої і потрібної справи. Було дуже приємно побачити усіх: представницю Дійсної Науки [Olena Kazmina](#), радіобіологиню Катерина Шаванова, наукового журналіста [Dmytro Simonov](#), автора та ведучого у [Клятий раціоналіст](#), популяризатора науки Артем Албул, зоологиню Lena Godlevska, викладачку МАН і молоду вчену ІМБГ @Antonenko Svitlana, членів РМВ ІМБГ @Олександр Папуга, Dima Gurianov, молоду науковицю Марія Яненко, аспіранта ІМБГ і викладача [Творча лабораторія "5 НАУК Базис"](#) Максима Соболевського, аспіранта [Bogomoletz Institute of Physiology](#) [Borys Olifirov](#) і молекулярного біолога [Sergiy Palchevskyy](#).

Нашу організацію представляли [Kseniya Gulak](#), [Oleksiy Boldyriev](#), @Ihor Kravchuk, Yuriy Stepanenko, [Oksana Mankovska](#).

Багато з нас бачили одне одного вперше, тож протягом зустрічі ми передусім познайомились між собою, обмінялись інформацією щодо того, хто які проєкти веде і які планує у сфері популяризації науки в Україні, обговорили різні точки зору на процес популяризації науки, її успіхи і недопрацювання на сьогоднішній день.

Основний підсумок круглого столу можна сформулювати так: нам потрібно активніше спілкуватись і взаємодіяти, знаходити спільні точки дотику, разом вирішувати певні питання. Відповідно, нетворкінги, круглі столи, зустрічі популяризаторів науки мають бути. Тож будемо робити).

І на додаток.

Є пропозиція орієнтовних тем для перших нетворкінгів:

1) Наука для війни: що ми можемо зробити, що для цього потрібно і як донести це владі і суспільству;

2) Експертне середовище у сфері популяризації науки. Як не порушити баланс між популярністю та науковістю.

Сподіваємось на наступні цікаві та результативні зустрічі найближчим часом, можливо, вже більш широким колом!

І дякуємо прекрасній @Сніжана Мазуренко за активну участь, інформаційну підтримку заходу та чудові світлини!

([вгору](#))

Додаток 49

27.05.2023

Відбулося відкриття виставки «Братство. Богоявлення. Собор»

Виставка підготовлена Комунальним закладом «Центр консервації предметів археології» та Департаментом охорони культурної спадщини КМДА. Вона є своєрідною присвятою Дню Києва і порушує питання духовних та архітектурних цінностей, які створюють столицю України вічним і прекрасним містом, Як кажуть організатори, виставка «Братство. Богоявлення. Собор» тільки поточний етап довготривалого та масштабного проєкту, покликаного зберегти одне з визначних місць пам'яті українства –

Богоявленський собор Києво-Братського монастиря ([Національна академія мистецтв України](#)).

За благословенням Блаженнішого митрополита Епіфанія з привітальним словом виступив протоієрей Православної церкви України Віталій Даньчак.

На відкритті також виступили організатори і учасники виставки, зокрема: директор КЗ «Центр консервації предметів археології» **Тетяна Осінчук**; директор Департаменту охорони культурної спадщини **Олександр Никоряк**; президент Національної академії мистецтв України, академік **Віктор Сидоренко**; представники наукових та мистецьких інституцій, що взяли участь в підготовці виставки (Національний університет «Києво-Могилянська академія», Національна спілка художників України, Національний музей історії України, Національний художній музей України, Національний музей історії України у Другій світовій війні, Національний заповідник «Києво-Печерська лавра», Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут рукопису НБУВ, Центральний державний архів громадських об'єднань та українці, ГО «Фонд “Великий Льох”», Національний музей Революції Гідності та Адвокатське об'єднання «Брати Попко та Партнери»).

([вгору](#))

Додаток 50

20.05.2023

Українська команда здобула бронзу на Європейській олімпіаді з експериментальної науки EOES 2023

В олімпіаді взяли участь 44 команди з 22 країн ЄС та команда з України. Молоді науковці змагалися одне з одним у таких дисциплінах, як біологія, хімія, фізика та суміжних предметах ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Цього року Україна вперше отримала запрошення бути гостьовою командою на EOES 2023, щоб також мати можливість показати науковий потенціал. Команду з нашої держави представили три молоді науковці: Власенко Владислав Олександрович, Плєсков Іван Васильович та Федірко Олесь Олександрович. Дослідники продемонстрували виняткові знання та заслужено здобули призові місця.

EOES є престижною практичною міжпредметною олімпіадою в Європі, яка збирає найталановитіших учнів з країн-членів Європейського Союзу для дослідження точних наук.

Це вагома перемога для України, яка підтверджує здатність українських студентів конкурувати на міжнародному рівні та розкриває нові можливості для майбутнього розвитку нашої молоді в галузі науки та освіти.

([вгору](#))

11.05.2023

Стартувала конференція, присвячена розвитку сучасної бібліотечної справи

Організували дводенний форум у змішаному форматі Наукова бібліотека Університету та кафедра бібліотекознавства і бібліографії факультету культури і мистецтв ([Львівський національний університет імені Івана Франка](#)).

Учасників конференції привітав в. о. директора Наукової бібліотеки, доцент кафедри бібліотекознавства і бібліографії Львівського національного університету імені Івана Франка Олександр Седляр. «Радий бачити усіх, хто сьогодні прийшов до Наукової бібліотеки чи доєднався до нашої конференції дистанційно. Зичу кожному цікавої та продуктивної праці», – підкреслив Олександр Седляр.

До присутніх звернувся проректор з наукової роботи Університету, академік НАН України, професор Роман Гладишевський, зауваживши, що програма конференції об'єднала учасників з різних куточків України. «Початок нинішнього десятиліття поставив перед усім світом безпрецедентні виклики, які вимагають своєчасної реакції в різноманітних сферах людського життя. Всесвітня пандемія активізувала процес цифровізації бібліотечної діяльності, повномасштабне ж вторгнення продемонструвало вагому роль бібліотек у збереженні нашої національної ідентичності. Масштаби шкоди, якої зазнають бібліотеки в часі війни, свідчать про те, що нам необхідно з особливою пильністю ставитися до збереження фондів. В світлі зростання інтересу світової спільноти до України, маємо розуміти, що доступ міжнародних дослідників до наших книгозбірень забезпечить об'єктивну оцінку української історії, культурної спадщини та національної ідентичності», – зауважив Роман Гладишевський та описав важливу роль бібліотек у науковому та культурному поступі суспільства.

Надалі конференція продовжилася у форматі пленарного засідання, під час якого заступниця директора Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка Олена Фігель розповіла присутнім про еволюцію структурних змін у бібліотеках в умовах автономії університетів, завідувачка науково-методичного відділу Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка Наталія Якуніна виголосила доповідь «Бібліотеки ЗВО м. Києва та Наукова бібліотека ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка у воєнний період 2022 року», а директор Львівської муніципальної бібліотеки Василь Кметь торкнувся питання деколонізації репертуару фондів як засобу суб'єктності українських книгозбірень.

Опісля пленарного засідання учасники конференції розділилися на секції, в межах яких обговорювали теми, що стосувалися нових пріоритетів в роботі бібліотек та бібліотечної освіти. Зокрема, під час першого дня

конференції присутні дискутували про інформаційно-бібліографічне забезпечення науково-освітнього процесу в реаліях воєнного часу, моделі бібліотечного обслуговування в умовах пандемії та повномасштабного російського вторгнення, говорили про роль бібліотек університетів в організації управління дослідницькими даними, можливості застосування штучного інтелекту у бібліотечній справі, оновлення фондів бібліотек, перспективи міжнародної співпраці тощо.

На наступний день роботи конференції [програмою](#) заплановане обговорення інформаційних аспектів сучасного освітнього простору, порівняльного аналізу платформ дистанційного навчання, інформаційно-цифрової компетентності як складової процесу професійної підготовки сучасного фахівця та багато інших питань, які сукупно окреслюють перспективи розвитку бібліотечної справи початку 2020-х років.

([вгору](#))

Додаток 52

26.05.2023

Видатні вчені світу зібралися на конференції MicroCAD-2023 у НТУ «Харківський політехнічний інститут»

Учасники заходу працювали у 12 великих секціях за такими напрямками: енергетика, електроніка та електромеханіка; актуальні питання механічної інженерії та транспорту; комп'ютерне моделювання, прикладна фізика та математика; хімічні технології та інженерія; економіка, менеджмент та міжнародний бізнес; медичні науки; міжнародна технічна освіта; соціально-гуманітарні технології; комп'ютерні науки та інформаційні технології; навколосезонний космічний простір. Радіофізика та іоносфера; електромагнітна стійкість; військові науки, національна безпека, безпека державного кордону ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Конференцію відкрив ректор НТУ «ХПІ», член-кореспондент Національної академії наук України, лауреат Державної премії з науки і техніки, лауреат премії НАН України імені С.О. Лебедева, доктор технічних наук, професор Євген Сокол. Він подякував усім учасникам події за підтримку.

«Проведення цієї конференції свідчить про те, що ХПІ живе і працює для вирішення наукових проблем сучасності та майбутнього! У Харкові щодня лунають сигнали тривоги, місто та область обстрілюють. Тому підтримка від міжнародної світової наукової спільноти, науковців та провідних університетів світу для харківського політеху дуже вагома. Це дозволяє університету триматися і є важливим чинником для нашої стабільної роботи, впевненості, незламності», — зазначив ректор.

Почесним доповідачем пленарного засідання став лауреат Нобелівської премії, фізик-експериментатор, співробітник NIST у Національному інституті стандартів та технологій США, професор Вільям Д. Філліпс.

Загалом, незважаючи на складні умови, пов'язані з війною в Україні, захід викликав інтерес та об'єднав майже 3 тис. науковців, педагогів, студентів, аспірантів та фахівців із двадцяти країн світу: США, Німеччини, Польщі, Бельгії, Китаю, Угорщини, Туреччини, Словаччини, Болгарії, Індії, Румунії, Польщі, Греції, Марокко, Судану, Ємену, Лівану та інших.

Докладніше про [конференцію](#).

Довідка:

Професор Вільям Д. Філліпс — не перший лауреат Нобелівської премії, який взяв участь у конференції MicroCAD. [У 2022 році](#) з доповіддю на пленарному засіданні виступив [лауреат Нобелівської премії з фізики, професор Принстонського університету Фредерік Данкан Майкл Голдейн](#).

Організатори MicroCAD: НТУ «Харківський політехнічний інститут» (Україна), Мішкольцький університет (Угорщина), Магдебурзький університет імені Отто фон Геріке (Німеччина), Софійський університет «Св. Климент Охридський» (Болгарія), Варшавська та Познанська політехніки (Польща), Петрошанський університет (Румунія).

Ініціаторами організації міжнародної конференції стали вчені НТУ «ХПІ» та Мішкольцького університету ще 1993 року. Відтоді захід трансформувався у міжнародний науковий форум, у межах якого щорічно близько 3 тис. науковців та молодих учених з усього світу обговорюють глобальні проблеми розвитку людської цивілізації.

([вгору](#))

Додаток 53

20.05.2023

G7 закликає прийняти міжнародні технічні стандарти для штучного інтелекту

Лідери країн «Групи семи» (G7) в суботу (20 травня – Ред.) закликали до розробки і прийняття міжнародних технічних стандартів для надійності штучного інтелекту (ШІ).

Як передає Укрінформ, про це повідомляє [Reuters](#) ([ukrinform.ua](#)).

Глави урядів домовилися до кінця цього року створити міністерський форум під назвою «Хіросімський процес ШІ» для обговорення питань, пов'язаних з інструментами генеративного штучного інтелекту, таких як права інтелектуальної власності та дезінформація.

Хоча лідери «Групи семи» визнали, що підходи до досягнення «спільного бачення і мети надійного штучного інтелекту можуть відрізнитися», вони заявили, що «управління цифровою економікою повинно й надалі оновлюватися відповідно до спільних демократичних цінностей».

Зазначається, що угода була досягнута після того, як Європейський Союз, представлений в G7, в цьому місяці наблизився до прийняття законодавства, що регулює технологію штучного інтелекту, потенційно першого у світі всеосяжного закону про штучний інтелект.

«Ми хочемо, щоб системи ШІ були точними, надійними, безпечними і недискримінаційними, незалежно від їх походження», - заявила в п'ятницю президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн.

([вгору](#))

Додаток 54

01.05.2023

Мінцифра взяла участь у засіданні міністрів цифровізації G7

Зустріч пройшла в межах підготовки до саміту країн «Великої сімки» ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Під час засідання ключова увага була приділена принципам управління новими технологіями. Учасники обговорили цифровізацію суспільства, транскордонну передачу даних, використання штучного інтелекту, забезпечення стійкої цифрової інфраструктури та виклики у сфері кібербезпеки.

Окрема сесія засідання була присвячена Україні. Уряди обговорювали вплив російської агресії проти України на світову економіку та інноваційні рішення в протидії атакам агресора.

Під час свого виступу Валерія Іонан розповіла про незмінну місію Мінцифри — побудову прозорої та зручної цифрової держави. Крім цього, зазначила, що Україна почала вибудовувати цифрові кордони ще до повномасштабної війни, а зараз продовжує впроваджувати govtech-рішення, які допомагають наблизити нашу перемогу. Заступник Міністра розповіла про етапи створення «держави у смартфоні» та пояснила, що Дія — унікальний продукт взаємодії українців з державою.

«Засідання G7 формують глобальний порядок денний. Для України велика честь бути учасником конференції такого рівня та мати змогу ділитися досвідом розбудови цифрової держави і стійкості. Вдячні країнам «Великої сімки» за одностайну підтримку України та готовність до стратегічної співпраці», — зазначає Валерія Іонан.

Наприкінці засідання міністри G7 уклали спільну декларацію, у якій визначили напрями співпраці щодо розвитку цифрових інновацій. Уряди погодилися, що технологічна інфраструктура відіграє ключову роль у вирішенні глобальних проблем, як-от зміна клімату, наслідки пандемії Covid-19 та війна проти України. Також «Велика сімка» визначили пріоритетом подолання цифрового розриву та розбудову телекомунікаційної інфраструктури.

Представниками засідання від країн «Великої сімки» стали очільники цифрових відомств Сполучених Штатів, Японії, Великобританії, Канади, Франції, Німеччини, Італії, а також Європейського Союзу й запрошених країн — Індії, Індонезії та України. У межах засідання заступник Міністра провела низку двосторонніх зустрічей з представниками міжнародних організацій та урядів США, Великобританії, Канади, Франції і Японії.

([вгору](#))

10.05.2023**Seeds of Bravery: Європейська інноваційна рада надасть 20 млн євро на розвиток інновацій в Україні**

Європейська інноваційна рада надасть 20 млн євро для розвитку інновацій в Україні. Проєкт Seeds of Bravery триватиме два роки, а перші його переможці отримають фінансування вже у 2023 році ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Грантовий фонд для українських стартапів та інноваційних компаній становитиме 12 млн євро. Окрім грантового фінансування, передбачені активності із залучення додаткових інвестицій, промоції українських проєктів, навчання підприємців, програми виходу на міжнародні ринки, а також інтеграції української інноваційної екосистеми в європейську мережу.

«Розвиток інновацій — один із наших пріоритетів. Це — шлях до розвитку цифрової економіки, зростання ВВП та зміцнення нашої армії. За програмою Seeds of Bravery планується допомогти близько 200 українським стартапам. Це можливість для розвитку нашої інноваційної спільноти. Ми віримо у здатність наших підприємців впроваджувати революційні ідеї. Тож вдячні Європейській інноваційній раді, яка теж бачить цей потенціал та дає потужний поштовх для розвитку інновацій в Україні», — зазначив Віце-прем'єр-міністр України з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій — Міністр цифрової трансформації України **Михайло Федоров**.

Особливу увагу ініціатива Seeds of Bravery приділяє інноваційним рішенням, що спрямовані на відбудову України. Зокрема, на гранти можуть претендувати стартапи, які надають інноваційні послуги або займаються інноваційним підприємництвом, а також проєкти, спрямовані на комерціалізацію наукових досліджень. Кожна компанія зможе залучити до 60 тисяч євро грантового фінансування.

Одним із ключових учасників консорціуму, який об'єднає 22 учасників, є Український фонд стартапів. Координатором стала досвідчена європейська агенція FundingBox. До консорціуму також долучилися Luxinnovation, Plug and Play, Erasmus Center for Entrepreneurship та інші відомі європейські стейкхолдери.

Наразі готується грантовий договір та затверджуються всі необхідні документи. Тож незабаром стартапи зможуть подавати заявки на отримання грантів.

Програма підтримки доповнює поточні ініціативи European Research Area for Ukraine (ERA4Ukraine), Horizon4Ukraine та ERC для України, а також спеціальну схему стипендій у розмірі 25 мільйонів євро в межах заходів Marie Skłodowska Curie Actions (MSCA) для дослідників-біженців з України.

([вгору](#))

30.05.2023**КОНКУРСИ «ЦИФРОВА ЄВРОПА»**

Програма спрямована на розвиток цифрових навичок та розбудову цифрової інфраструктури країн ЄС на період до 2027 року. Вона покликана прискорити економічне відновлення та трансформувати європейське суспільство й економіку, зокрема – малі та середні підприємства ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Головними напрямками програми є: штучний інтелект, дані та хмарні послуги; використання цифрових технологій в економіці та суспільстві; цифрові навички. Пріоритетна тематика: розроблення спільної платформи для управління промисловими ініціативами в авіації та секторі безпеки; реалізація концепції CitiVerse – для розробки віртуальних світів, покращення соціальних, архітектурних, культурних аспектів просторів життєдіяльності; впровадження Геному Європи – європейської геномної бази генетичних варіацій; створення Цифрового паспорту продукту – інформаційної системи, яка надає доступ до даних щодо сталості продукту; розгортання об'єднаної інфраструктури для відділень інтенсивної терапії в ЄС; заохочення навчання в галузі STEM і створення кар'єри в IT; підтримка розвитку європейської мережі закладів професійної та вищої освіти; протидія онлайн-дезінформації; підтримка Національних центрів безпечного Інтернету. Терміни подання заявок вказані в умовах окремих конкурсів.

Детальніше: <https://is.gd/6tjj4c>, <https://is.gd/rKBypsp>, <https://is.gd/hKRqZM>, <https://is.gd/JoBu2O>

([вгору](#))

25.05.2023**Мінцифра і Palantir співпрацюватимуть у сферах оборони та відбудови України – підписано меморандум**

«Для нас велика честь продовжувати розвивати партнерство з такою топкомпанією. Palantir робить свій внесок у перемогу України, надаючи технологічні інструменти та аналітику. Ми з нетерпінням чекаємо початку нового етапу співпраці в межах відновлення України. Співпраця з Palantir з моменту повномасштабного вторгнення також має вагомое значення для економіки та побудови нового іміджу України за кордоном — сміливого і цифрового», — зазначив **Михайло Федоров**, Віцепрем'єр-міністр з питань інновацій, розвитку освіти, науки і технологій — Міністр цифрової трансформації України ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Palantir — світовий лідер з розробки програмного забезпечення та постачальник хмарних рішень, продуктами якого користується Міністерство оборони США та великі інвестиційні банки. Компанія розширить

партнерство з Україною для досягнення спільних цілей. Так, меморандум передбачає:

- посилення цифрових можливостей для надання електронних державних послуг, оборони та відбудови України;
- підтримку та координацію відбудови України на основі цифрових технологій;
- об'єднання зусиль у сфері цифровізації, цифрових інновацій та інтеграції України в міжнародний ринок;
- обмін даними і досвідом у впровадженні провідних світових технологій за підтримки Збройних сил України.

«Нам вдалося створити успішну точку входу для Palantir через Міністерство цифрової трансформації та налагодити його співпрацю з багатьма українськими державними установами. Оскільки Palantir є досить універсальним інструментом розвідки, ми спостерігаємо надзвичайно високу зацікавленість у його впровадженні. Розробивши потужний план відновлення, ми разом вивчимо можливість впровадження Palantir як одного з основних інструментів цифрової відбудови для аналізу даних, пов'язаних з інфраструктурою та міським плануванням», — Георгій Дубинський, заступник Міністра цифрової трансформації України.

«Допомагаючи відважним українським військам протистояти путінській агресії, підтримуючи переселення їхніх близьких або сприяючи цивільному відновленню країни, Palantir стоїть пліч-о-пліч з Україною та її народом. Сьогоднішня угода допоможе забезпечити процвітання після перемоги», — Луїс Мослі, старший віцепрезидент з питань Європи, Palantir.

Гендиректор Palantir Алекс Карп був першим західним генеральним директором, який відвідав Україну і зустрівся з Президентом Володимиром Зеленським після початку війни. Відтоді Palantir співпрацює з українським урядом. Зокрема, надає програмне забезпечення українським силовим структурам. А також підтримує українських біженців за кордоном.

([вгору](#))

Додаток 58

31.05.2023

З 1 червня 2023 року МОН оголошує проведення конкурсу на здобуття щорічної Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій у 2024 році

З 1 червня 2023 року Міністерством освіти і науки оголошується проведення конкурсу на здобуття Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій, заснованої постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 701 ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Премія Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій присуджується щороку за особливі досягнення у

розробленні і впровадженні інноваційних технологій у виробництво та виведення на ринок вітчизняної інноваційної продукції.

Кабінетом Міністрів України щороку присуджується до 5 Премій та визначається її розмір.

Під час присудження Премії враховується:

- практична цінність та перспективність результатів пов'язаної з роботою господарської діяльності заявника для підприємства, окремих галузей промисловості та/або національної економіки в цілому;
- кількість створених робочих місць для впровадження інноваційної технології, в тому числі нових робочих місць у високотехнологічних галузях;
- наявність сучасного високотехнологічного наукового обладнання та ефективність його використання у процесі впровадження інноваційної технології;
- відповідність роботи пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності;
- кількість охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, що отримані в Україні і за кордоном та використані в роботі;
- кількість укладених у процесі виконання роботи ліцензійних угод на використання об'єктів права інтелектуальної власності та ноу-хау.

На здобуття Премії можуть висуватися роботи з розроблення і впровадження інноваційних технологій, результатом яких є реалізовані інноваційні проекти.

Висунуті на здобуття Премії роботи приймаються на розгляд за умови, що їх результати застосовані на практиці не менш ніж за рік до дати їх висунення на здобуття Премії.

Авторський колектив роботи повинен складатися не більш як з десяти осіб і включати безпосередніх виконавців роботи, творчий внесок яких є найвагоміший.

Підприємства, установи та організації подають щороку до 1 серпня року, в якому оголошено конкурс, міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Національній академії наук, Національній академії медичних наук, Національній академії аграрних наук клопотання про присудження Премії, які зі свого боку повинні відібрати до 5 робіт і подати їх до 1 жовтня у Міністерство освіти і науки.

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Національна академія наук, Національна академія медичних наук, Національна академія аграрних наук щороку відбирають не більш як п'ять робіт на здобуття Премії і подають до 1 жовтня року, в якому оголошено конкурс, Міністерству освіти і науки України.

Перелік і форми документів, вимоги до їхнього оформлення, процедуру подання та контактну інформацію можна переглянути [ТУТ](#).

([вгору](#))

04.05.2023

Відбулося засідання Комітету із присудження Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій

«Основне завдання нашого засідання, ураховуючи висновки експертних груп, визначити перелік робіт (не більше ніж 5 робіт) із 12 поданих, які будуть рекомендовані для присудження Премії у 2023 році», – зазначив Оксен Лісовий ([Урядовий портал](#)).

Під час присудження Премії враховується:

- практична цінність та перспективність результатів пов'язаної з роботою господарської діяльності заявника для підприємства, окремих галузей промисловості та/або національної економіки загалом;
- кількість створених робочих місць для впровадження інноваційної технології, зокрема нових робочих місць у високотехнологічних галузях;
- наявність сучасного високотехнологічного наукового обладнання та ефективність його використання у процесі впровадження інноваційної технології;
- відповідність роботи пріоритетним напрямам розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності;
- кількість охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, що отримані в Україні і за кордоном та використані в роботі;
- кількість укладених у процесі виконання роботи ліцензійних угод на використання об'єктів права інтелектуальної власності та ноу-хау.

На засіданні розглянули роботи, рекомендовані Комітету із присудження Премії Кабінету Міністрів України, за такими напрямками:

- освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;
- освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їхнього оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики.

За результатами визначено п'ять переможців.

([вгору](#))

08.05.2023

Цифровізація України продовжується – Хаби цифрової освіти в Дії

У 12-ти областях України, а саме: Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській,

Львівській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській у квітні-червні 2023 р. організовано навчання координаторів бібліотек-Хабів цифрової освіти ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Програма онлайн-навчання розрахована на п'ять днів і охоплює такі напрями:

- Стратегічні цілі й дослідження Мінцифри щодо цифрової грамотності та освіти. Взаємодія ВГО Українська бібліотечна асоціація та Мінцифри.
- Портал «Дія. Цифрова освіта». Роль бібліотек у національному проєкті «Дія. Цифрова освіта».
- Хаби цифрової освіти: організація роботи з урахуванням потреб користувачів.
- Послуги і сервіси Хабів цифрової освіти. Досвід бібліотек України.
- Комунікаційна стратегія бібліотеки - Хаба цифрової освіти. Використання соціальних мереж як інструмента поширення інформації. Створення цифрового контенту.
- Профіль компетентностей координатора Хаба цифрової освіти. Розроблення та виконання індивідуального плану навчання фахівця Хаба цифрової освіти.

Під час навчання координатори бібліотек-Хабів цифрової освіти поглиблюють свої знання та навички у цифровізації, познайомляться з кращими бібліотечними практиками, обмінюються досвідом та зможуть надавати нові послуги і проводити корисні заходи для мешканців своїх громад.

Експертами ВГО Українська бібліотечна асоціація розроблено [практичний посібник "Бібліотеки - Хаби цифрової освіти"](#), який допоможе всім, хто хоче створити у своїй бібліотеці Хаб цифрової освіти або удосконалити його діяльність, зробити це швидко та якісно, з оптимальним використанням ресурсів, врахувавши досвід, успіхи та помилки тих бібліотек, які вже пройшли цей шлях.

ВГО Українська бібліотечна асоціація закликає бібліотекарів долучатися до національного проєкту «Дія. Цифрова освіта», ставати його амбасадорами, створювати Хаби цифрової освіти, навчати громади і спільноти цифровій грамотності.

Нагадуємо, що проєкт «Підтримка Дія» розпочав роботу в 2021 р. і спрямований на подолання цифрового розриву між поколіннями та різними соціальними групами. Його головна мета – підвищити доступність нових цифрових рішень, щоб кожен чоловік та жінка в Україні могли користуватися електронними послугами та ніхто не залишився поза увагою. Дізнатися більше про проєкт можна [тут](#).

Інформацію про проєкт [«Розвиток спроможності бібліотек-Хабів цифрової освіти»](#) див. на порталі ВГО Українська бібліотечна асоціація. ([вгору](#))

17.05.2023

Роль академічних інститутів в інноваційній екосистемі

KAU також приєднався до цієї когорти гравців інноваційної підприємницької екосистеми разом із нашими партнерами – Арктичним університетом Норвегії (Норвегія), Технічним університетом Варни (Болгарія), G-Force (Словаччина), EIT Raw Materials (Німеччина), Fastrack Генеральний партнер Ventures (Португалія) та Impact Hub (Австрія). У 2023 році вже запущений проект SEEDplus, який фінансується програмою Horizon Europe та спрямований на зміцнення підприємницьких екосистем ([Київський академічний університет](#)).

Студентам, адміністративному та технічному персоналу, а також науковцям пропонується **поміркувати про роль їхніх академічних інститутів в інноваційній екосистемі**. Опитування HEInnovate проведе вас через процес ідентифікації, визначення пріоритетів і планування дій у **восьми ключових сферах**. Самооцінка доступна всіма мовами ЄС.

Результати будуть використані в рамках проекту **SEEDplus** (частина CloudEARTH Initiative).

Будь ласка, скористайтеся відповідним посиланням на ваш університет:

Усі університети можуть використовувати: <https://lnkd.in/dBSpi6Gt>

Київський академічний університет: <https://lnkd.in/dN5Zxt27>

Реєстрація безкоштовна та конфіденційна.

([вгору](#))

29.05.2023

Чи достатньо кластеризації для успішного просування української науки?

...Наприклад, узяв якийсь університет на озброєння стартапи. Посилено їх продукує. А далі? На цьому й усе? Тобто, використовувати лише один із механізмів недостатньо ([Світ](#)).

У світі існує кілька десятків механізмів інноваційного розвитку. Див. таблицю)

Хочу підкреслити, що ця таблиця стосується тільки української науки. В інших галузях ситуація відрізняється суттєво. Використання одного, двох або кількох інноваційних інструментів залежить від стратегії розвитку, тактики її реалізації, наявних ресурсів, включно з людським капіталом тощо. Якщо мале підприємство чи дослідницький інститут є учасником кластера, то ніщо не заважає йому брати участь у роботі, наприклад, технологічної платформи, якщо така буде в Україні, чи бути одночасно учасником програми регіонального розвитку.

Опис та основні характеристики кластерів дуже докладно надані у книжці, створеній на базі соціально-економічних досліджень: «Підвищення конкурентоздатності економіки областей заходу та півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів)» під загальним редагуванням С.І. Соколенка, яка вийшла друком ще у 2005 році. Я тоді був Національним координатором програми EUREKA, і питання впровадження кластерів у повсякденну практику наукового менеджменту в Україні мене дуже зацікавило. У 2009 році у Віснику українського матеріалознавчого товариства (в. 2, с. 87–94) було надруковано нашу статтю (П.С. Смертенко, Л.І. Чернишов, А.В. Мар'єнко) про реалізацію ідеї трансформації та синергії кластерів в інноваційній діяльності, а у 2014 році у Віснику НАН України (2014, № 3, с. 67–76) було опубліковано статтю «Кластери і технологічні платформи як механізми розвитку економіки України» (П.С. Смертенко, Л.І. Чернишов, І.І. Белан, Ю.М. Солонін, М.Я. Гороховатська, І.І. Кульчицький, О.В. Кот та Н.В. Бойко). Згадую про це, щоб запевнити, що ця тема давно цікавила, і не тільки мене. Ми намагалися розібратися і в тому, що це таке, і як з успіхом застосувати цю справу в Україні.

Найперше, що таке кластер? За Майклом Портером, професором кафедри ділового адміністрування Гарвардської школи бізнесу, «кластер — це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їхньою діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств зі стандартизації, а також торговельних об'єднань) у певних галузях, що конкурують, але разом з тим і проводять спільну роботу». Якщо взяти етимологію цього слова, то кластеризація — це процес групування низки об'єктів у клас подібних об'єктів. У кожному кластері все має бути подібним, тоді як у різних кластерах між ними все має бути відмінним.

І ще виділяють чотири ключових критерії для кластерів. Це — коли розвиток стратегії співвідноситься з планом економічного розвитку регіону, де функціонує кластер, існують міжнародна доступність у сенсі виробництва та/або технологій, партнерство між учасниками кластера та структурований функціональний принцип керування, а також є можливість досягати синергії у науково-технічному розвитку, що веде до створення нового продукту з високою доданою вартістю.

Тобто, кластеризація має стати синергією зусиль учених, інженерів, підприємців та бізнесменів.

№ пп	Назва	Наявність в Україні	Результативність
1.	Наукові парки	одиниці	дуже слабкі
2.	Технопарки	дуже мало	не ефективні
3.	Індустріальні парки	дуже мало	не афішовані
4.	Бізнес та техінкубатори	багато	не інноваційні
5.	Стартапи	не надто багато	у більшості ІТ
6.	Спін-оффи	дуже мало	не поширені
7.	Кластери	задекларовано низку	не мають рішучого впливу на економіку
8.	Технологічні платформи	у зародку, організовано тільки дві	не мають юридичної бази для діяльності
9.	«Посівні» (seed) фонди	тільки проростають	без участі держави
10.	Венчурні фонди	одиниці	В основному — «голі» декларації
11.	Бізнес-ангели	практично немає	існують теоретично
12.	Міжнародна співпраця	є досвід	але недостатній

Джерело: <https://www.facebook.com/GazetaSvit>

Хочу звернути увагу на те, що приклади таких кластерів в Україні уже є. Існує навіть Кластерний альянс України. Зізнаюсь, коли я знайомився з документами КАУ, зловив себе на думці, що щось в описі для мене «не так». Що саме — зрозумів не одразу. Річ у тім, що КАУ є кластерним альянсом ІТ. Хоча і вказано інші напрями, але їх набагато менше. Тобто, я б сказав, що так і треба його називати — ІТ КАУ — оскільки від цього залежить чіткість розуміння, в якому сегменті економіки працює об'єднання і де чекати результату.

Справді, практика (переважно закордонна) показує, що кластери — потужний інструмент інноваційного розвитку. Але це тільки один інструмент із багатьох. І це треба розуміти.

Виходячи з публікації газети «Світ», промовці вважають кластеризацію головною ідеєю рушійних змін в інновації. Але кластеризація не панацея, і сама вона не створить чудо відродження української науки та економіки. Панацеєю є системна напружена праця у синергетичному векторному полі науки та інновацій. А інноваційна система, чи кластерний підхід, чи впровадження Індустрії 4.0 в Україні — це тільки складові, окремі механізми

інноваційного розвитку. І всі вони мають сприяти прискореному інноваційному розвитку економіки України.

Саме тому мені найбільше сподобався виступ Андрія Володимировича Рагулі: він назвав різні конкретні механізми та підходи до інноваційного розвитку.

Пригадався класичний приклад одного з найрозвиненіших кластерів Кремнієвої долини в США. Держава підтримувала інноваційну діяльність цього кластеру від самого її початку впродовж понад 15 років. Було створено диверсифіковані мережі, які залучили найбільш активних і знаних людей з усього світу: підприємців, дослідників, інвесторів, банківських спеціалістів та юристів. Це дало змогу створити особливу культуру поведінки, що містить у собі культуру ризикового капіталу і ризикової зайнятості, відзначання успіху і вивчення помилок. Без підтримки академічної науки — університетів Стенфорда і Берклі — не було б і феномену Кремнієвої долини, і, звичайно ж, особливого духу співробітництва та партнерства, що створив віртуальні цикли інновацій, котрі не припиняються й досі.

Цей приклад, вочевидь, має бути показовим для кожного, хто залучається до створення інноваційних інфраструктур, як-от кластер та інші (див. таблицю — авт.) види інноваційної діяльності. Для цього необхідно ретельно виявити матеріальні, інтелектуальні, людські та інші ресурси регіону, сформулювати необхідність залучення зовнішніх ресурсів, визначити можливості їхнього використання та скласти детальний план дій.

Петро СМЕРТЕНКО,

старший науковий співробітник Інституту фізики напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова НАН України,

Національний координатор програми EUREKA в Україні (1999–2011 рр.).

([вгору](#))

Додаток 63

04.05.2023

Стратегія розвитку в умовах викликів воєнного часу

2 травня відбулось чергове засідання Вченої ради Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Воно проходило у змішаному форматі, приєднатись до обговорення питань учасники засідання могли на платформі Zoom ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

...Основну частину засідання було присвячено розгляду Стратегії розвитку Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського в 2022–2025 роках. Доповідь з цього питання зробила генеральний директор Бібліотеки член-кореспондент НАНУ [Л.А. Дубровіна](#).

Вона відзначила, що над змістом проекту цієї Стратегії працювало багато науковців установи. Стратегія розвитку Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського у 2022–2025 роках визначає пріоритети,

завдання і основні дії в бібліотечній та науковій діяльності НБУВ з урахуванням змін у політичних, соціально-економічних, соціокультурних та фінансових умовах розвитку держави, в ситуації викликів воєнного часу та плануванні повоєнної відбудови України. Стратегія враховує світові тенденції визначення напрямів діяльності передових національних бібліотек світу та міжнародних організацій у галузі освіти, науки та культури. Ми розглядаємо НБУВ як органічний сегмент світового бібліотечного співтовариства.

Специфічні умови діяльності НБУВ визначаються сучасним воєнним станом України, зменшенням бюджетного фінансування, небезпекою для збереженості бібліотечних фондів. У цих складних умовах є гостра необхідність оптимізувати основну діяльність Бібліотеки. Це потребує особливого підходу щодо вибору пріоритетних напрямів діяльності установи та вдосконалення методів прогнозування й планування її діяльності.

Унікальність НБУВ визначається тим, що вона є найбільшою в Україні державною бібліотекою національного статусу, провідним науково-інформаційним та соціокультурним центром держави, а також науково-дослідним інститутом Національної академії наук України. Водночас Національна бібліотека як унікальний соціальний організм є публічним надбанням людства і місцем пам'яті, а її діяльність має світоглядну цінність для кожного члена суспільства, становлення особистості та реалізації її соціального призначення, і тому має бути загальнодоступною.

Як найбільша бібліотечна установа України НБУВ зосереджує у своїх фондах потужні масиви знань та нараховує близько 17 мільйонів одиниць зберігання. Фонди НБУВ зареєстровані державою як національне культурне надбання в їхній цілісності.

З них понад 4 мільйони одиниць зберігання складає унікальна документальна пам'ять України, значна частина історико-культурної спадщини держави з найдавніших часів і до сучасності, яка свідчить про її складний і величний історичний шлях та визначну роль українського народу у розвитку світової культури. Меморіальні колекції мають світоглядну цінність для кожного члена суспільства: рукописної спадщини – рукописних книг та історичних документів, історичних зібрань культурних та освітніх установ, особових архівних фондів видатних осіб; стародруків та рідкісних видань, історичних бібліотек установ та видатних осіб, нотних видань, книжково-альбомних та образотворчих видань, газетних комплектів, картографічних документів тощо. НБУВ зберігає архівний фонд НАН України та колекції документів видатних учених, архівний примірник колекції друку України, має архівно-музейну колекцію Фонду президентів України тощо. Основні завдання полягають у тому, щоб зберегти цю спадщину, яка є надбанням багатьох поколінь українського народу, як у фізичному вигляді, так і в цифровому форматі, зробити доступною для користувачів усіх категорій, здійснити інтеграцію в сучасні світові інформаційні мережі.

Разом з меморіальними фондами НБУВ володіє фондами універсальної наукової та суспільно-значущої літератури з різних галузей розвитку науки, культури, освіти, які невинно поповнюються, є депозитарієм міжнародних організацій, зберігачем окремих колекцій літератури різних зарубіжних країн. Бібліотека створює цифрові колекції сучасної наукової періодики України та наукових видань, універсальні за змістом електронні ресурси та власні інформаційні продукти, пов'язані з розвитком інфраструктури науки, духовно-ціннісними орієнтирами українського суспільства, створенням позитивного образу України в глобальних цифрових комунікаціях.

Як науково-дослідна установа НБУВ розвиває взаємопов'язаний комплекс бібліотечних наук, які також мають свою місію: розвиток бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства, джерелознавства, архівознавства, біографістики, інформології, бібліометрії, наукометрії та інших суміжних наук забезпечують усебічне розкриття потенціалу її фондів та їх використання як скарбниці знань. Це створює можливості для всебічного наукового представлення інформації, що зосереджена у фондах Бібліотеки, для її суспільного використання, задоволення соціальних, економічних і культурних потреб та інноваційного розвитку науки й культури. Цю діяльність здійснюють наукові інститути та інформаційно-аналітичні служби, створені в структурі НБУВ для виконання цих завдань та інформаційного забезпечення інноваційного розвитку українського суспільства і євроінтеграційних процесів в Україні.

[Л.А. Дубровіна](#) детальніше зупинилась на характеристиках низки пріоритетних завдань на визначений у Стратегії період. Такими завданнями вона назвала:

- удосконалення механізму комплектування, організації та зберігання бібліотечних фондів, формування консолідованих бібліотечних ресурсів ретроспективної та сучасної інформації;
- розвиток дослідницької інфраструктури та цифрової наукової комунікації;
- розбудову Бібліотечного порталу та Репозитарію наукових праць НАН України, підтримку інноваційних проєктів НБУВ;
- здійснення систематичних досліджень фондів, мережевих інформаційних ресурсів з актуальних питань розвитку науки;
- орієнтацію науково-інформаційної роботи на створення системи традиційних та електронних каталогів і науково-довідкових видань;
- інтенсивне формування нових інформаційно-аналітичних продуктів високого наукоємного рівня;
- зосередження науково-освітньої діяльності на розвитку системи підвищення кваліфікації, інтелектуальному розвитку бібліотечних кадрів, підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі та докторантурі НБУВ, освоєння фахівцями інноваційних бібліотечно-інформаційних технологій;

– розширення співпраці та партнерських відносин з іншими бібліотеками, архівами, музеями, науковими й освітніми установами, видавництвами;

– підпорядкування соціокультурної діяльності потребам надання громадянам України позитивної інформації, піднесення морального духу суспільства, поширення знань та забезпечення вільного доступу до джерел духовної спадщини;

– сприяння НБУВ як методичного центру бібліотек наукових установ НАН України оновленню архітектури інтегрованої мережі бібліотек, формуванню цілісного комплексу бібліотечно-інформаційних ресурсів;

– забезпечення методичного керівництва НБУВ архівами наукових установ НАН України;

– постійне вдосконалення процесів управління, комунікації і прозорості управління бібліотекою.

Розгляд цього питання супроводжувався жвавим і зацікавленим обговоренням. Пропозиції й зауваження висловили представники більшості структурних підрозділів Бібліотеки. Після конструктивної дискусії проєкт Стратегії розвитку Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського в 2022–2025 роках було схвалено...

([вгору](#))

Додаток 64

18.05.2023

Досвід Латвії для створення Національної електронної бібліотеки України

- керівника проєкту Тетяна Чорної, директора Наукової бібліотеки Національного університету “Києво-Могилянська академія”;
- експерта Ірини Бірюкової, генерального директора Одеської національної наукової бібліотеки;
- експерта Сергія Доценка, ІТ спеціаліста Національної бібліотеки імені Ярослава Мудрого;
- Катерини Орлюк, державного експерта експертної групи з релігій та етнополітики Директорату соціокультурного розвитку Міністерства культури та інформаційної політики України ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Національна бібліотека Латвії – це сучасний інформаційно-культурний центр, який відіграє важливу роль у розвитку інформаційного суспільства країни, підтримці наукових досліджень та безперервної освіти. Бібліотека здійснює поступову та систематичну оцифровку культурної та історичної спадщини для довготривалого та безпечного зберігання, надаючи доступ своїм користувачам за допомогою інформаційних технологій.

Під час візиту особливу увагу було приділено історії бібліотеки, основним завданням, структурі, технічному і кадровому забезпеченню, співпраці з партнерами та стратегії розвитку, питанням авторського права.

Латвійські колеги поділилися досвідом прийняття рішень щодо створення цифрових проєктів, метою яких є оцифрування, збереження та надання максимально широкого доступу до всіх цифрових ресурсів культурної спадщини Латвії.

Велику увагу було приділено питанням управління цифровими об'єктами, розробці та впровадженню системи управління, яка включає в себе архітектуру, типи та розміри цифрових об'єктів, створення якісних метаданих, процес оцифрування та збереження цифрових даних.

Українськими та латвійськими колегами було досягнуто домовленостей у подальшій співпраці щодо реалізації проєкту створення Національної електронної бібліотеки України.

([вгору](#))

Додаток 65

12.05.2023

Бібліотеки в умовах війни. Досвід Американської бібліотечної асоціації

...Їй належить цикл заміток під заголовком «Бібліотеки і війна», опублікованих одразу після завершення навчання на літніх курсах бібліотечної школи в м. Олбані (США) ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Однак найбільш значущою працею, в якій зібрана квінтесенція передових практик військово-бібліотечної роботи часів Першої світової війни, стало видання «За кордоном: досвід військово-бібліотечної роботи». Основний акцент зроблено на всебічному висвітленні надбань американських колег із використанням ілюстративного матеріалу, наданого відомим американським бібліотекарем Т. Кохом, безпосереднім учасником бібліотечної роботи на європейському фронті, автором праці «Книги на війні».

Любов Хавкіна писала: «Організовуючи військово-бібліотечне обслуговування, американці потурбувалися, щоб і до цієї сфери залучені були всі наукові досягнення, все те, що напрацьовано сучасним бібліотекознавством».

Що ж дозволило Американській бібліотечній асоціації (ALA) зібрати понад 5 млн доларів і розповсюдити понад 10 млн книг та журналів; запровадити нові види бібліотечної роботи та нові форми консультаційної допомоги читачам; розширити мережу сільських бібліотек; відкрити нові бібліотечні заклади і школи в Європі?

Звісно, наполеглива праця, шалений ентузіазм та організація в складі ALA особливого військово-бібліотечного комітету — Бібліотечної військової служби. Її штаб-квартирою стала Бібліотека Конгресу США, а очільником —

відомий і впливовий бібліотекознавець, директор цієї бібліотеки Герберт Петнем.

Завдяки зусиллям Бібліотечної військової служби служби ALA вдалося запропонувати і реалізувати на практиці систему заходів для налагодження бібліотечної справи у військах, шпиталях, на військовому і торговому флоті, таборах для військовополонених. Серед них — широка рекламна кампанія зі збору книг і коштів; організація системи пунктів прийому літератури; виважена політика комплектування фондів; спрощена обробка книг; будівництво спеціальних приміщень під бібліотеки; використання пересувних книгозбірень; мобілізація кращих бібліотечних кадрів, використання волонтерів; логістичне забезпечення. Вони й донині залишаються актуальними.

Детальніше про вражаючі результати діяльності асоціації понад сторіччя тому можна дізнатися з [віртуальної виставки](#), опублікованої на вебсайті Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка в розділі «Віртуальні виставки». Ресурс репрезентує значний ілюстративний матеріал, зокрема плакати ALA сторічної давнини, та ґрунтується на підсумках локального дослідження, здійсненого в рамках проєкту «Бібліотекознавець Л. Б. Хавкіна поза часом і кордоном».

Матеріали цієї історичної розвідки також стали основою для підготовки виступу на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Короленківські читання 2022» і публікації в збірнику матеріалів.

Запрошуємо до перегляду бібліотекарів, дослідників історії бібліотечної справи та краєзнавців.

Юліана Ходарева, головна бібліотекарка кабінету бібліотекознавства імені Л. Б. Хавкіної, членкиня Харківського обласного відділення Української бібліотечної асоціації

([вгору](#))

Додаток 66

05.05.2023

ДОБІРКА ВІДЕОЗАПИСІВ КВІТНЕВИХ ВЕБІНАРІВ

Вона презентує заходи, присвячені інформаційному та цифровому розвитку, сфері наукових та академічних досліджень, штучному інтелекту ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Усім бажаючим доступні наступні відеозаписи від Elsevier, Clarivate, ДНТБ:

«Профіль автора в Scopus: покрокова інструкція» (від 20 квітня 2023 року);

«Ефективний пошук літератури в ScienceDirect!» (від 26 квітня 2023 року);

«Профіль дослідника у Web of Science» (від 27 квітня 2023 року);

«ChatGPT: що потрібно знати науковцям, освітянам, бібліотекарям?»
(від 27 квітня 2023 року);

«Цифрові інструменти для сучасного наукового журналу» (від 27 квітня 2023 року).

Детальніше: <https://bit.ly/3LCZ9Ca>, <https://bit.ly/42Ie3OH>, <https://bit.ly/414yTGK>, <https://bit.ly/426AMnl>, <https://bit.ly/44riAq9>, <https://dntb.gov.ua/news/materialy-vebinariv-kviten2023>

([вгору](#))

Додаток 67

Консультації членам Національного консорціуму ORCID

...Спеціалістами ДНТБ України було проведено чергову консультацію для представників Національного авіаційного університету щодо інтеграції з ORCID. Зокрема, були обговорені питання оновлення програмного забезпечення для репозитарію на платформі DSpace. Нагадаємо, що з боку ORCID з червня поточного року припиняється підтримка інституційних репозитаріїв на платформі DSpace нижче сьомої версії ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Крім того, надано рекомендації щодо роботи з менеджером афіліцій (Afiliation manager), що використовується для керування та оновлення афіліційних даних профілів ORCID.

Переваги використання ORCID Afiliation Manager включають:

1. Спрощення процесу оновлення та управління інформацією.
2. Забезпечення точності та актуальності даних.
3. Підвищення видимості, що, своєю чергою, полегшує співпрацю та обмін інформацією з колегами та співавторами.
4. Інтеграція з іншими системами (ORCID Afiliation Manager можна інтегрувати з іншими науковими платформами та системами, що дозволяє автоматично синхронізувати та обмінюватися афіліційними даними).

Якщо у вас є запитання щодо інтеграції з ORCID будемо раді надати консультації у зручному для вас форматі.

У разі питань: orcid-ukraine@dntb.gov.ua

([вгору](#))

Додаток 68

10.05.2023

ZENODO ВІДЗНАЧАЄ 10-РІЧНИЙ ЮВІЛЕЙ

Зараз, через 10 років, Zenodo підтримує понад 300 тис. дослідників з понад 7,5 тис. організацій у 153 країнах світу. Нещодавно проведене дослідження оцінило соціально-економічний ефект від Zenodo у 95 млн. євро на рік. Це – результат роботи платформи, доступної для всіх дослідників, для публічного обміну результатами власних досліджень і розробок за

принципами відкритої науки ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Проект з перших днів свого створення виходив з того, що дослідницькі дані повинні розміщуватись там, де дослідники можуть їх зберігати, знаходити, користуватися, отримувати допомогу та підтримку. Наразі Zenodo позиціонує себе як основний інструмент відкритої наукової практики. Цьому сприяє те, що ЦЕРН, – один із засновників проекту, є лідером у галузі зберігання великих даних, створює передові технології та забезпечує безпеку майже 1 екзабайту даних фізики високих енергій. Zenodo використовує досвід центру обробки даних CERN, щоб масштабувати його на весь академічний сектор. Хронологія ключових подій та досягнень Zenodo за останні 10 років така: 8 травня 2013 року Zenodo був запущений; у 2014 році здійснено інтеграцію з GitHub (зараз Zenodo розміщує понад 85% DOI програмного забезпечення у світі); у 2016 році створено нові технічні можливості платформи, які дозволили завантажувати +50 ГБ; у 2017 році запущено функцію управління версіями DOI; у 2018 році запроваджено статистику використання стандарту Make Data Count; у 2019 році застосовані інновації у галузі цитування програмного забезпечення; у 2022 році Zenodo досягає 300 тис. користувачів. Але на цьому розвиток проекту не закінчується: усі охочі можуть ознайомитись із платформою нового покоління Zenodo — InvenioRDM. Попереду буде багато нового та корисного для сфери науки та освіти. Розпорядник Національного репозитарію академічних текстів є асоційованим членом OpenAIRE та співпрацює задля покращання вітчизняних практик відкритої науки на основі досвіду європейських інституцій...

Детальніше: <https://zenodo.org/>, <https://blog.zenodo.org/2023/05/08/2023-05-08-10years/>
([вгору](#))

Додаток 69

23.05.2023

СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ – БАЧЕННЯ G7

Наголошується, що розвиток передових технологій, дослідницьких інфраструктур і мереж, висококваліфікованих людських ресурсів, – стимулюватиме вирішення глобальних проблем та сприятиме економічному зростанню. G7 всебічно підтримуватиме розвиток відкритої науки шляхом рівномірного поширення наукових знань, результатів досліджень, що фінансуються державою, включаючи дані досліджень і наукові публікації, дотримуючись принципів доступності, сумісності та багаторазового використання FAIR ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Глобальне науково-технічне співробітництво та використання нових технологій, таких як передові обчислювальні та біотехнології, має бути відповідальним, а партнери повинні поділяти спільні цінності. Останні

будуть заохочуватись та просуватись через цілеспрямований багатосторонній діалог у сфері безпеки та доброчесності досліджень, а також розвиток міжнародних досліджень на основі філософії відкритої науки. G7 вітає майбутній запуск «Віртуальної академії G7» і поширення найкращих практик щодо безпеки та академічної етики.

Детальніше: <https://www.g7hiroshima.go.jp/en/documents/#sec02>, https://www.g7hiroshima.go.jp/documents/pdf/Leaders_Communique_01_en.pdf
(вгору)

Додаток 70

23.05.2023

ТЕНДЕНЦІЇ В УПРАВЛІННІ НАУКОЮ ТА НАУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

У цій доповіді ЮНЕСКО відстежує тенденції в управлінні наукою та науковою діяльністю в усьому світі, щоб з'ясувати, як різні країни залучали у попередні п'ять років науку до реалізації цифрового та екологічно розумного майбутнього ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У документі наголошується, що пріоритети розвитку вирівнялися для країн з різним рівнем доходів, усі вони працюють над переходом до цифрового та «зеленого» суспільства. Щоб прискорити цей перехід, уряди розробляють інструменти політики для підтримки трансферу технологій. І хоча країни вкладають у «зелені» технології дедалі більше коштів, дослідження у галузі сталого розвитку ще не стали магістральним напрямом наукової діяльності на глобальному рівні. Урядам необхідно прагнути того, щоб політика і ресурси використовувалися у різних секторах економіки для досягнення єдиної стратегічної мети – забезпечення сталого розвитку, у тому числі – завдяки активізації систем генерування знань.

Детальніше: <https://bit.ly/45h4S9L>, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377433>
(вгору)

Додаток 71

02.05.2023

Вергунов В., академік НААН, директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН

БУТИ ЧИ НЕ БУТИ СПЕЦІАЛЬНИМ БІБЛІОТЕКАМ В УКРАЇНІ

Так, відповідно до §2 статті 7 щодо суспільного поділу бібліотек чергової редакції Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», що вже прийнятий в першому читанні, всі бібліотеки в Україні постали перед небезпекою стати публічними, втратити спеціалізацію, яка сьогодні є вимогою роботи з науковими джерелами. Причому завдяки пунктуації (крапці з комою) під загрозою опинились як спеціалізовані, так і спеціальні

бібліотеки. Таким чином, ми вкотре входимо в суперечність із чинним законодавством не тільки стосовно законів про науку і освіту, а навіть в елементарному — стосовно наукової спеціалізації, вузько обмеженої бібліотекознавством, книгознавством та бібліографознавством. До речі, входимо в невідповідність ще й зі статтею 12 «Спеціальні бібліотеки» вже «нової редакції» закону ([ZN.UA](http://zn.ua)).

Згідно зі статтею 6 чинного Закону України №1561-III від 16.03.2000 р. «Про бібліотеки і бібліотечну справу», до числа спеціальних «за призначенням» відносяться бібліотеки «академії наук, науково-дослідних інститутів, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій». Це велика й потужна за фондами та функціями кількість бібліотек.

У цивілізованому світі відповідні фахівці високо цінують наявність таких бібліотек і масштабні та ексклюзивні результати їхньої діяльності. Наукова бібліотека там — генеруючий осередок новітніх знань і вмінь, із максимально продуманою фінансовою підтримкою всіх аспектів діяльності: поповнення фондів; організації зберігання і вільного доступу всіх користувачів до документів та інформації; підготовки й високого матеріального стану та умов роботи фахівців і користувачів; забезпечення діяльності сучасними технічними засобами — комп'ютерами і програмами, доступом до національних та світових ресурсів через портали бібліотек; будівлями (в тому числі новими), у яких враховано умови суворих стандартів щодо приміщень, зовнішнього і внутрішнього інтер'єру тощо. Не останнє місце займають постійні інноваційні впровадження, маркетинг і менеджмент щодо інформації, захист і спеціальні гарантії законодавства тощо.

В Україні серед найбільш потужних спеціальних є бібліотеки академії наук — як НАН України, так і галузевих академії, яким надано статус національних бібліотек за унікальність і цінність фондів та функції підтримки національного розвитку науки, освіти, культури, а сьогодні — й сегмента світового цифрового наукового та освітнього простору у глобальній мережі.

На жаль, «бібліотечний закон» у нашій державі продовжує залишатися, швидше, декларативним, аніж таким, що забезпечує й гарантує розвиток галузі по суті. **Затіяні чергові зміни у вигляді нової редакції чинного Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (законопроект №5002 від 8.09.2021 р.) — шкідливі й переміщують акцент уваги. Запропонований у новій редакції закону універсалізм недоречний.**

До чого це може призвести надалі, залишається тільки здогадуватися. Згадаю лише досить неоднозначну історію, коли нашу третю у світі аграрну бібліотеку, визначену законом як головну спеціальну для історично провідного сектора економіки — сільського господарства, де-юре цинічно залишили фактично без приміщення, колись спеціально для цієї бібліотеки побудованого державою.

Істотні проблеми для значної частини наукових установ, освітніх закладів, окремих відомств, від районних до центральних, різних

підприємств, музеїв, архівів та бібліотек, які функціонують у будівлях, розташованих в центрі міста, та в «історичних», — ще попереду. Згадаймо хоча б приміщення, які займають президії НАН України та НААН України, а також Міністерство освіти і науки України... Спроби зміни права власності в Україні відомі. Варто згадати неоднозначну ситуацію, пов'язану з бажанням Київського національного університету ім. Т.Шевченка відновити «історичну справедливість» щодо однієї з історичних будівель на вул. Володимирській. Будувати її почали ще до революції, а добудували у 20-х роках ХХ ст. Вже друге століття ця будівля перебуває у віданні головної спеціальної бібліотеки держави — Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського (НБУВ), підпорядкованої НАН України. Поняття «історичної справедливості», яким оперує університет, ви не знайдете в законодавстві. Більш того, це створює політичну загрозу — виникнення прецеденту претензії на право власності різного характеру, в тому числі й із боку країн-сусідів, які вважають себе правонаступниками власності Російської імперії (і не тільки Росії). **Вважаю, що Україна заслуговує на побудову нових приміщень для бібліотек та університетів, як це робиться у світі, — обладнаних найсучаснішими технічними засобами, які б відповідали вимогам стандартів на архівні і бібліотечні будівлі.** Це було б логічно, оскільки в цьому будинку НБУВ на Володимирській зберігається колосальна за обсягом історична культурна спадщина (понад три мільйони одиниць зберігання), в тому числі з найдавніших часів — рукописи, стародруки, історичні книжкові колекції та зібрання, образотворчі та музейні колекції історичних документів, газети, архівна спадщина видатних осіб України, архів НАН України, електронні та цифрові ресурси спадщини, а також музейно-архівно-бібліотечна колекція Фонду президентів України. Цей унікальний фонд занесений до національного культурного надбання України і заслуговує нового приміщення, побудованого за стандартами вимог до таких будівель. Лише за таких умов звільнене приміщення можна передати для освітніх потреб КНУ ім. Т.Шевченка. Але чи коректно порушувати це питання сьогодні, у воєнний час, коли України бореться за своє незалежне існування і всі сили спрямовані на перемогу?

(вгору)

Додаток 72

09.05.2023

Академічна (не)доброчесність: що з нею не так?

Якби хтось вирішив визначити головну проблему української науки й вищої освіти останніх років за частотністю згадування в медіа, то академічна недоброчесність (у конкретній іпостасі плагіату) обігнала б, напевно, навіть недофінансування і колосальні втрати, завдані російською агресією [\(Світ\)](#).

Справді, спалахують щоразу нові плагіатні скандали. На рівні держави ухвалюються (і втілюються) суворі антиплагіатні заходи.

Антиплагіатні перевірки (що забирають достатньо багато часу та зусиль усіх причетних осіб) стали реалією життя для всіх студентів та аспірантів. У друкованих та електронних ЗМІ рясніють заклики до «хірургічного втручання» щодо усіх проявів недоброчесності. З'являються щоразу нові антиплагіатні ініціативи: так, нещодавно було оголошено, що перевірку повинні проходити вже й рукописи всіх підручників і навчальних посібників.

Водночас у тих-таки медіа фатально бракує тверезої й спокійної розмови на тему: що так і що не так з нашою боротьбою з академічною недоброчесністю. Тому, не претендуючи жодною мірою на знання остаточної істини, спробуємо цією статтею окреслити декілька важливих, на нашу думку, тез, вартих ширшого суспільного обговорення.

Перше. Плагіат є, безумовно, злом, із яким потрібно боротися. Але плагіатні скандали не є «винаходом» сучасної України. Вони були завжди (відтоді, як почалася наука в сучасному розумінні слова), і вони завжди боляче били по репутації втягнених у них учених. Так, на початку 18 століття розгорталася по-справжньому брутальна за її риторикою дискусія про першість у розробленні основ диференціального та інтегрального числення, в яку були втягнуті не лише її ініціатори, сер Ісаак Ньютон та Готфрід Вільгельм Ляйбніц, а й цілі наукові товариства, і навіть монарші двори.

І сьогодні історики науки не можуть з певністю відповісти: чи справді тут було зловмисне запозичення кимось чужого результату, чи двоє особисто знайомих і безумовно обізнаних з працями один одного талановитих дослідників рухалися незалежно і паралельно? Коли б ми точно знали: Ляйбніц вкрав результат у Ньютона (чи навпаки), то когось із них (а, можливо, і обох разом) ми за принципом «нульової толерантності» мусили б викреслити з історії науки. Чи потрібно це робити через три століття — питання відкрите...

А якщо хтось хоче прикладу, ближчого до України, то ось він: у 1579 р. Алессандро Гваньїні видав у Кракові свій «Опис Сарматії Європейської», — і відразу ж Матвій Стрийковський (який служив під рукою у Гваньїні у війні проти московитів) звинуватив його, що той переписав текст його рукопису, виданого згодом у 1582 р. як «Хроніка Польська, Литовська, Жмудська і всієї Руси». У 1580 р. королівський суд визнав правоту Стрийковського. З усім тим, текст Гваньїні досі живе самостійним життям, і перекладено його сучасною українською мовою було навіть дещо раніше (2007) за книгу Стрийковського (2011).

Друге. Поняття академічної недоброчесності не зводиться, як відомо, лише до плагіату. Сюди належить так само і фальсифікація експериментальних даних (або маніпуляції з ними). Це явище є особливо небезпечним, коли йдеться, наприклад, про спотворення даних клінічних досліджень на догоду фармацевтичним компаніям, що відбувається сьогодні в багатьох країнах — за цим стоїть просування на ринок некорисних, а то й просто шкідливих препаратів. Нещодавнє опитування 2674 лікарів і 134 студентів-медиків у США показало: лише 39% у віковій групі до 34 років і

70% у віковій групі 65+ вважають присягу Гіппократа чимось суттєвим. Отже, знов-таки йдеться не про суто українську проблему.

До академічної недоброчесності належать і необґрунтованість наукових висновків, і замовчування «незручних» джерел, і «підгонка» тематики й результатів досліджень під кон'юнктуру (зокрема, й політичну). Сьогодні до цього ряду долучають і штучне роздування списків використаних джерел, самоцитування, «перехресне цитування» та інші хитрощі, покликані наростити наукометричні показники автора та його колег (зокрема, відомий сьогодні всім навіть у позанаукових колах індекс Гірша). Причому ці проблеми набувають дедалі більшої гостроти. Згідно з нещодавнім опитуванням журналу Nature, близько 70% респондентів-науковців відчували тиск з боку рецензентів, спрямований на те, щоб спонукати їх додати до статті зайві в ній (але потрібні рецензенту для зростання його наукометричних показників) посилання.

Чесно кажучи, остання цифра взагалі ставить під сумнів довіру до основи основ забезпечення академічної доброчесності — системи незалежного рецензування (peer review), яку почав створювати ще в найпершому в історії науковому журналі Philosophical Transactions сучасник і друг Ньютона секретар Королівського товариства Генрі Ольденбург. Система не витримала саме «випробування наукометриєю» — до настання епохи «нарощування Гіршів» вона працювала три століття більш-менш надійно. (Автори вдячні відомому вченому-гідромеханіку, академіку НАН України Віктору Грінченку, який звернув їхню увагу на ці цифри в глибоко аргументованій доповіді «Чи все гаразд у сучасній науці», виголошеній на XX академічних читаннях пам'яті першого президента АН вищої школи України професора В.І. Стріхи 8 квітня 2023 року).

Ці всі проблеми активно дискутують на Заході. Там для цього існують спеціальні авторитетні міжнародні журнали (наприклад, Public Understanding of Science, що друкує статті про всі рівні взаємодії науки, включаючи медицину й технології, і суспільства). Але в нас на ці речі звертають значно менше уваги. В Україні медіа воліють говорити чи не виключно про плагіат — на рівні відомих усім сьогодні таблиць текстуальних збігів.

Нарешті, ще одна проблема, тісно пов'язана, на нашу думку, з академічною доброчесністю — це конкурси на фінансування наукових проєктів. Точніше, критерії виявлення переможців, коли основна кількість балів часом нараховується за минулі досягнення авторів проєкту, а змістовна частина самого проєкту значною мірою виявляється недооціненою. Ба більше, доволі часто на третій план відходить питання про те, наскільки цей проєкт є важливим саме для нашої країни, яка, власне, його фінансує. Такий підхід не тільки різко звужує коло учасників. Гірше, що він штовхає до запрошення в авторський колектив сторонніх дослідників з високими показниками, які фактично не є авторами проєкту і не планують брати реальну участь у його виконанні. На такий аспект академічної

недоброчесності, здається, навіть самі науковці звертали дотепер явно недостатню увагу.

Третє. Принаймні деякі з комп'ютерних програм перевірки на плагіат доведені до абсурду. Якщо дослідник тривалий час вивчає певну проблематику, то огляди літератури на початку його статей майже обов'язково міститимуть текстові збіги. Програми сприймають це як самоплагіат (слава Богу, абсурдність боротьби з самоплагіатом наче вже усвідомили, й тут готуються зміни до законодавства).

Гірша ситуація з низкою галузей соціогуманітаристики, які за природою своєю вимагають розлогого цитування джерел. Якщо, скажімо, цитати з давніх літописів антиплагіатні програми поки не ідентифікують, то ось цитати з сучасної нормативної бази виловлюють на 100%. А без таких цитат неможливі дослідження не лише в галузі права, а й, скажімо, в надзвичайно актуальній для нас сьогодні тематиці політик у сфері історичної пам'яті. Тут сумлінних дослідників можуть легко назвати плагіаторами (доклавши на підтвердження таблиці текстуальних збігів) — і численні сайти радо підхоплять без перевірки цю інформацію, не даючи звинуваченим часу й змоги виправдатися.

Четверте. Природничі науки живуть за своїми універсальними законами, які краще вкладаються в різні формалізовані алгоритми. Натомість гуманітарне знання має свою специфіку, яка часто полягає в пошукові та встановленні в певній загальновідомій інформації принципово нових сенсів. Тому сам факт плагіату тут має підтверджуватися не так таблицями текстових збігів (вони можуть бути лише першим етапом аналізу), як експертними оцінками, які фіксують або несанкціоноване запозичення чужих, або створення нових оригінальних сенсів. Натомість, як уже йшлося вище, майже всі наші плагіатні звинувачення в цій сфері базовані лише на таблицях текстових збігів (часто виконаних людьми, дуже далекими від відповідної галузі гуманітаристики).

П'яте. Хоч законодавство покладає функцію остаточного вердикту у сфері академічної доброчесності (винен — не винен) на НАЗЯВО, такий вердикт часто (й безапеляційно) виносять також численні окремі активісти, або недержавні антиплагіатні структури, які звертаються зі своїми висновками не до НАЗЯВО (і не до суду), а безпосередньо до широкої громадськості, ігноруючи конституційний принцип «презумпції невинуватості» й вимагаючи по суті «громадянської смерті» того або іншого звинуваченого. Але, як ми писали вище, звинувачення, базовані лише на таблицях текстуальних збігів, не завжди бувають на 100% доказовими. До того ж, певні учасники процесу можуть переслідувати при цьому й власні цілі, далекі від проголошеної мети очищення науки й освіти.

Адже дедалі більше впадає в око, що багатьом нашим плагіатним розслідуванням останніх років притаманна вибірковість, за якою стоїть часом виразна політична вмотивованість. Напевно, таки безумовно погана (на нашу думку нефахівців, причетних, однак, до процесу викладання фізики)

дисертація Катерини Кириленко була, найімовірніше, нічим не видатною на тлі більшості інших докторських, захищених за її спеціальністю. Слід визнати: ситуація в окремих сферах нашої гуманітаристики справді сумна, хоч це і не стосується гуманітаристики в цілому — наші історія, філологія, мистецтвознавство тощо вже досить добре інтегровані у світовий контекст і продукують повновартісні важливі для суспільства тексти. Але суспільну увагу саме до цієї дисертації було прикуто через високу урядову посаду чоловіка дисертантки В'ячеслава Кириленка (який багатьом не подобався, зокрема, й через свою принципову позицію підтримки української мови).

Багато науковців досі щиро переконані: основною проблемою української науки залишається те, що Катерину Кириленко не було як слід покарано (у нас виникає принагідне запитання: а чому цього не зробило, вже після зміни уряду, до якого входив В'ячеслав Кириленко, НАЗЯВО, маючи для того формальні повноваження?). Така переконаність і «зацикленість» на покаранні (якщо треба — навіть з порушенням усіх процедурних вимог!) зрозумілі, але вони навряд чи сприяють успішному подоланню інших численних нагальних викликів, які стоять перед українською наукою — бодай тому, що центр уваги з загальної системної проблеми штучно переноситься на частковий простий випадок: позбавимо Катерину Кириленко докторського диплома, і все відразу стане добре.

На жаль, наприкінці 2019 р. зосередженість значної частини активної академічної спільноти лише на невідворотності покарання за недоброчесність фактично сприяла зриву тодішнім керівництвом МОН уже підготовленого запровадження базового фінансування наукових досліджень у ЗВО, яке мало б колосальне значення для «європеїзації» нашого наукового ландшафту. Тодішня молода команда МОН рішуче закривала різні недоброчесні ради й журнали, — і тому активісти (переважно з середовища НАН, яким особисто ця проблема ніколи не боліла) «пробачили» їй і 500 млн грн не використаних за призначенням бюджетних коштів, уже виділених на фінансування університетської науки, і поламані долі молодих і старших людей, яких було звільнено за браком цих коштів з університетських НДЧ.

Але якщо раніше хтось іще міг сумніватися в наявності політичних мотивів у ініціаторів антиплагіатних розслідувань, то після гучної історії зі звинуваченням у плагіаті нинішнього міністра Оксена Лісового ці сумніви відпали. Знов таки, ми (науковці, далекі від філософської проблематики) не віримо, що захищена у 2012 році дисертація Оксена Лісового була важливим словом філософської науки, — адже, на відміну від свого батька, відомого дисидента Василя Лісового, його син філософію ніколи професійно не вивчав, і чиста любов до мудрості навряд чи була головним стимулом для написання цієї роботи. Але не підлягає сумніву, що його дисертацію було вирізано з десятків і сотень інших і терміново піддано перевірці (а результати перевірки оприлюднено без будь-яких висновків НАЗЯВО) саме для того, щоб завадити Лісовому стати міністром (або завдати призначеному вже міністрові максимальних репутаційних втрат на майбутнє).

Звісно, захищати неякісні дисертації — дуже погано (навіть коли більшість дисертацій у певній сфері не є якісними). Але й моральність спроб людей (значна частина яких перебуває з лютого минулого року в безпечних закордонних локаціях) «збити на злеті», не дочекавшись вердикту НАЗЯВО, досвідченого освітянина, що мав раніше безсумнівні здобутки в роботі з обдарованими дітьми, і, провоювавши рік снайпером на найгарячіших ділянках фронту, взявся сьогодні розгрібати «авгієві стайні», залишені його попередником, видається щонайменше сумнівною.

А якщо вже говорити про цього попередника, то не дисертація була, напевно, його найбільшим «гріхом». Насамперед (говоримо лише про наукову сферу — нехай освітяни сформулюють свої претензії), він залишив по собі цілком розбалансовану систему підтримки університетської науки, де відкритий і прозорий конкурс наукових тем знову замінено залаштунковими волюнтаристськими практиками часів міністра Табачника, коли переможцем можна було «призначити» будь-кого.

«Піклування» колишнього міністра про університетську науку наочно демонструють цифри: якщо на діяльність Національного фонду досліджень передбачено у 2023 р. 467 млн грн (цифра теж невелика, але її можна, коли не виправдати, то зрозуміти з огляду на реалії воєнного часу), то на базове фінансування досліджень в усіх університетах МОН — аж 16 млн, а на всі без винятку наукові теми, виконання яких розпочинається цього року — 140 млн. Ці цифри можна пояснити тільки абсолютною байдужістю колишнього керівництва МОН до науки в університетах взагалі.

Тому чергові розмови про «плагіатора Шкарлета» тільки зсувають у суспільній свідомості акцент зі справжніх провалів команди колишнього міністра на речі болючі, але все ж таки значно менш вагомі для конкретних науковців, яких сьогодні далі масово скорочують з університетських НДЧ (руйнуючи тим наукові школи, що склалися десятиліттями, частина з яких має велике значення й для нашої обороноздатності).

Шосте. Досі об'єктом викриттів ставали здебільшого соціогуманітарні дисертації. Проте, якщо предметом антиплагіатних перевірок стануть і підручники (як це вже оголошено), ситуація може змінитися. Адже завдання підручника, як правило, полягає в тому, щоб донести до читача знання, здобуті не автором, а іншими дослідниками до нього (особливо це стосується шкільних підручників та університетських підручників з фундаментальних дисциплін). Тому тут обов'язково наводяться результати, запозичені з наявної літератури. Підручники за природою своєю є до певної міри компілятивними. Кожен підручник з механіки містить переказані приблизно тими самими словами три закони Ньютонівської динаміки, — причому без точного посилання на перше видання «Математичних принципів натуральної філософії» (Лондон, 1687). (Серед науковців побутує жарт, що містить велику частину істини: найвищий ступінь визнання вченого — це цитування його результатів як загальновідомих, тобто без посилання на відповідні піонерські публікації).

Новаторство доброго підручника може полягати насамперед у порядку викладення матеріалу, встановленні логічних зв'язків між різними змістовними блоками, оригінальному розставленні акцентів, правильному вживанні термінології, нарешті, просто ясному, зрозумілому й цікавому для студента викладенні матеріалу (особливо з класичних, нормативних дисциплін). Але це все може показати тільки сумлінне експертне оцінювання колегами-науковцями (яке й передбачалося інститутом наявного дотепер рецензування й розгляду різними методкомісіями).

Натомість проста комп'ютерна перевірка тексту цих (насправді найважливіших для підручника) чинників зовсім не враховує. І тут для окремих «антиплагіаторів» (які, як ми побачили, не завжди є лицарями без страху і докору) з'явиться по справжньому широке поле для дифамації опонентів і зведення поррахунків з ними. На жаль, можемо спрогнозувати: наявні в науковому середовищі конфлікти в наших умовах хтось неодмінно почне розв'язувати й цим способом...

Сьоме. Вже тепер наукова спільнота приділяє значну частину свого часу й зусиль перевірці на плагіат студентських робіт (насамперед — випускних кваліфікаційних) та дисертацій. Водночас цілком відкрито працює велика кількість фірм, які пропонують за відповідну оплату написати замість замовника що завгодно — від шкільної контрольної до дипломної роботи або навіть докторської дисертації. Як ці речі співвідносяться між собою? Зазначимо, що якість тексту такої дипломної чи дисертації може бути цілком прийнятною, зокрема, вона може й не містити плагіату.

Один із нас спробував кілька разів надіслати заяви до Нацполіції, доклавши зірвані зі стовпів та стін навколо «червоного корпусу» КНУ оголошення про написання дипломних робіт і дисертацій з телефонами потенційних виконавців. Надходила незмінна відповідь: підстави для порушення справи відсутні...

Восьме. Насамкінець слід констатувати: наша всенародна боротьба з плагіатом мала безсумнівні успіхи (багато вчених вперше усвідомили очевидну річ: списувати — погано). Але вона народила вже й чимало перегинів, які аж ніякою мірою не сприяли поліпшенню моральної атмосфери в нашій науці (і створили серйозні додаткові проблеми для сумлінних дослідників і викладачів). Деякі з них уже намагаються виправити.

Схоже, з самоплагіатом активно боротися більше не будуть — і слава Богу. Бо надто це вже відгонило Гоголевим «сам у себе свою ж украв кобилу». Тільки думка сформованого наукового середовища може визначити, наскільки доцільно й етично розгорнуто повторювати певні положення, отримані автором, у його наступних роботах (часом цього не уникнути просто з міркувань полегшення розуміння цих робіт — змушувати читача весь час знаходити щось за посиланнями теж не надто добре). Жодних адміністративних санкцій тут, на нашу думку, бути не повинно.

Але натомість уже придумали й збираються втілювати в життя ще гіршу від боротьби з самоплагіатом ідею антиплагіатної перевірки підручників,

наслідком якої може стати те, що багато людей (зовсім не обов'язково справжніх плагіаторів) просто не захочуть тепер влізати в сумнівну справу створення нових навчальних текстів. Реально це означатиме, що багатьох наших студентів далі навчатимуть за російськомовними старими підручниками (адже за чимось навчати їх треба, — а не всі ще, на жаль, здатні робити це за новітніми англомовними, до речі, теж не завжди якісними).

Тож наукова спільнота, захоплена запалом боротьби з адептами «лептонних богів», повинна нарешті усвідомити: академічна (не)добročесність не зводиться лише до наявності чи відсутності плагіату (є й інші не менш негативні вияви, про які теж треба говорити, і з якими теж потрібно боротися). І навіть інтегрально, з усіма супутніми чинниками, ця (не)добročесність є важливою, але все ж далеко не єдиною проблемою нашої науки. Проблеми браку фінансування, катастрофічно зруйнованої наукової інфраструктури, впливу кадрів, низького рівня наукового менеджменту, відсутності ефективної інноваційної системи є аж ніяк не менш гострими.

І розв'язувати їх можна в комплексі: благополуччя в одній окремій сфері за повного провалу в усіх інших тут бути не може. До того ж, для успіху потрібно боротися з причинами, а не з наслідками. Наприклад, поки панує гасло Publish or perish! — «Публікуйся, або загинь» — і поки в критеріях конкурсів індекс Гірша цінується вище від самого змісту проєкту, ніякими адміністративними заходами й заборонами не вдасться повністю перекрити різні хитрі шляхи штучного накручування наукометричних показників...

Боротьба з академічною недобročесністю точно не повинна бути знаряддям зведення (навколо)наукових поррахунків чи накопичення «непримиренними борцями» балів у «(навколо)науковій політиці» (на жаль, ми вже, схоже, народили прошарок людей, для яких вишукування текстових збігів у дисертаціях стало не лише громадянським покликанням, а й професією).

Ця боротьба повинна вестися академічними методами та в академічній площині (й не завдавати при тому надмірних проблем сумлінним науковцям і студентам). І вона повинна враховувати досвід історії світової науки. Яка засвідчує: боротьбу за академічну чистоту не можна доводити до абсурду, вимагаючи під гаслом «нульової толерантності» викреслити з історії науки чи то Ньютона, чи то Ляйбніца, чи то їх обох разом (або тавруючи званням «посіпаки» тих, хто видав сучасною українською трактат плагіатора Гваньїні, що за чотири з лишком століття теж перетворився на важливе історичне джерело).

Ігор АНІСІМОВ, доктор фізико-математичних наук, професор
Максим СТІХА, доктор фізико-математичних наук, професор
([вгору](#))

14.05.2023

«Академічна (не)доброчесність: що з нею не так?» називалася публікація докторів фізико-математичних наук Ігоря Анісімова та Максима Стріхи ([Світ](#)).

Стаття була розміщена на сторінці газети «Світ» у фейсбуці, під нею розгорілися справжні баталії <...>

На наше прохання оформити свої коментарі у вигляді аргументованої публікації, одним з перших відгукнувся автор цієї статті. Обговорення актуальних проблем буде продовжено.

У ПИТАННІ ПЛАГІАТУ СІРОГО КОЛЬОРУ НЕ БУВАЄ

Нещодавно доктори наук, професори І. Анісімов та М. Стріха опублікували свою статтю «Академічна (не)доброчесність: що з нею не так?». Вважаю цю статтю відверто маніпулятивною. Так, академічний плагіат не був і не є єдиним індикатором академічної недоброчесності, і не є ключовою проблемою функціонування науки в Україні. Однак, це – маркер.

Маркер професійної непридатності. Маркер толерантності до брехні. Розлогі маніпуляції, спрямовані на применшення ролі виявлення академічного плагіату у дисертаціях високопосадовців, теж є певним маркером.

Кожна із семи тез авторів статті є, власне, такою маніпуляцією.

Маніпуляція № 1. Автори стверджують, що академічний плагіат не є «винаходом» України і зустрічався ще дуже давно. Наведений історичний дискурс – цікавий, але не має нічого спільного із реальністю ХХІ століття. Будь-яка дисертація, захищена в незалежній Україні, наявна у відкритому доступі у Національному репозиторії академічних текстів. Електронний доступ, відкритий, для кожного і для кожної роботи (крім тих, що містять державну таємницю). Усі наукові публікації наявні в Інтернеті і мають електронний ідентифікатор. Як можна порівнювати ці факти і події минулих віків, коли не було не лише Інтернету, а й сталої комунікації між державами – для мене не загадка, проте сюрреалізм.

Маніпуляція № 2. Автори нагадують, що, крім академічного плагіату, існує безліч інших проблем у сфері академічної доброчесності. Це, звісно, так. Та не дуже зрозуміло, чому це не стало предметом обговорення окремої статті? Чому автори не наводять приклади різних успішних громадських ініціатив, що борються з іншими – крім плагіату – негативними явищами у науці?

Якщо певні активісти, волонтери виявляють плагіат у дисертаціях, але не досліджують інші аспекти академічної недоброчесності – це їхній вибір. Не тому, що вважають інші проблеми науки малозначущими. Це – активісти, волонтери, а не державні службовці, у яких є певний вичерпний перелік посадових обов'язків. Применшення ролі праці антиплагіатних активістів тільки на основі даного судження – маніпулятивне чисто за своєю суттю.

Маніпуляція № 3. Автори згадують «деякі з комп'ютерних програм перевірки на плагіат». У цьому твердженні уже є помилка: ці програми перевіряють наявність текстових збігів, а не наявність академічного плагіату. Академічний плагіат – в ідеях, результатах, висновках, які мають бути власними. Навіть огляд літератури, який зазвичай є першою великою частиною будь-якої дисертації, має бути авторським аналізом та містити коректні посилання на усі роботи, що згадуються. Тоді як пряме цитування законів, нормативних документів, математичних формул тощо, звісно, буде текстовим збігом. Але не академічним плагіатом.

Чи є в авторів статті хоча б один приклад, де порівняльні таблиці із виявленим плагіатом у дисертації якогось високопосадовця, переважно показували збіги саме у цитуванні юридичних документів чи суворо прописаних методик експерименту? Очевидно, що за такої ситуації автори дисертації легко могли б захистити свою позицію та спростувати звинувачення у плагіаті. Ми ж можемо спостерігати, що практично щоразу ці порівняльні таблиці містять скопійований текст саме у тих частинах дисертації, де мають бути власні думки, аналіз та висновки.

Маніпуляція № 4. Автори стверджують, що пересічна людина не може лише на основі порівняльних таблиць, де виявлено копипаст цілих абзаців тексту, що не стосуються цитувань нормативних документів чи законів, давати висновок про наявність плагіату. Вважаю, що детальна, фахова експертиза є необхідною, наприклад, для виявлення фальсифікацій та псевдонауки. Однак і це не гарантує коректну роботу «експертів». Півроку минуло з того часу, як Національне агентство забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) прийняло скаргу про фальсифікацію даних у докторській дисертації дослідниці Голодомору пані Стасюк. Нещодавно НАЗЯВО вирішило призначити чергові «експертизи», попри чисельні факти, уже наведені різними фаховими істориками.

Однак виявлення плагіату є незрівнянно простішим завданням, доступним будь-якій людині, здатній мислити критично. Чорне – не біле. І аж ніяк не «сіре». Адекватна людина, коли бачить скопійовані абзаци тексту, включно із орфографічними помилками, наявними в «оригіналі», уже не потребує ніяких «експертиз». Які у нашій державі чомусь можуть тривати багатьма місяцями.

Маніпуляція № 5. Найбільш небезпечна. Автори припускають, що антиплагіатні активісти перевіряють дисертації вибірково, фокусуються на високопосадовцях – міністрах, депутатах, ректорах. Зокрема, згадуючи кейс дружини экс-міністра В. Кириленка, який мав «принципову позицію підтримки української мови». Таке протиставлення – борців з плагіатом та «захисника української мови» – уже є маніпулятивним і навіть небезпечним, і тут зупинюсь трохи детальніше.

Перше, щодо «вибірковості». Дане звинувачення звучить, наче певний борець з плагіатом намагається очорнити, спалювати репутацію конкретного високопосадовця чи політика. Але плагіат у дисертаціях інших

людей неможливо підробити, створити «з нуля», вигадати. Це просто, як аксіома: плагіат є, або його немає. Нагадую, усі дисертації повністю відкриті для кожного у Національному репозиторії академічних текстів. Чи можуть професори Анісімов та Стріха згадати хоч один випадок фальсифікації виявлення плагіату у дисертаціях Кириленко, Яценюка, Шкарлета, Бабака, Ющенко, Лісового? Сумніваюсь.

Друге, щодо «захисника української мови». Процитую слова вигаданого персонажа із прози відомого письменника Джорджа Мартіна: «Хороші вчинки не скасовують погані, як погані вчинки – хороші». Ніяка діяльність В. Кириленка (колишнього міністра) на захист української мови (як згадують про це професори Анісімов та Стріха) не може бути індульгенцією для плагіату у дисертації його дружини.

Дисертації, де міститься відверта псевдонаукова маячня про Лептонного Бога – факт, який професори Анісімов та Стріха чомусь у своїй статті не згадали.

Маніпуляція № 6. Автори стверджують, що перевірка тексту «на плагіат» перешкоджає створенню нових якісних підручників. Знову нагадаю, що комп'ютерні програми перевіряють збіги у тексті, а наявність академічного плагіату виявляє людина шляхом простого порівняння опублікованих праць. І будь-яка експертиза швидко покаже, чи є у підручнику плагіат (без належних цитувань), чи текстові збіги лише сформовані цитуванням, наприклад, законів України.

Маніпуляція № 7. Автори нагадують, що, крім проблеми академічного плагіату, ще є жахлива ситуація із «фабриками» дисертацій та інших кваліфікаційних чи наукових праць. Так, ця проблема є, і вона потребує вирішення на законодавчому рівні. А також посилення діяльності правоохоронних органів. Лише не дуже зрозуміло, чому автори статті згадують у даному контексті антиплагіатних активістів, наче звинувачуючи їх у відсутності боротьби з даними «фабриками». Врешті-решт, з цим має боротись держава, а не волонтери за власний час і кошт.

Маніпуляція № 8. Про «наявність політичних мотивів» у звинуваченні у плагіаті чинного міністра освіти і науки Оксена Лісового. Чи є вони насправді? Власне, одна і та ж особа опублікувала порівняльні таблиці з виявленим плагіатом у роботах Шкарлета (екс-міністра) та Лісового. До цього активістами неодноразово публікувались дані про плагіат у дисертаціях високопосадовців в урядах та фракціях парламенту, сформованих різними політичними силами.

Невже професори Анісімов та Стріха стверджують, що перевірка дисертації чергового очільника наукової та освітньої галузі може бути «політично мотивованою» та «вибірковою»? Важливо, що Міністр освіти і науки – голова Атестаційної колегії Міністерства, яка затверджує присвоєння наукових ступенів та вчених звань. Тому суспільство очікує на остаточний, формальний підсумок цієї історії про Оксена Лісового та його академічну добросовісність. Що ж заважає НАЗЯВО уже другий місяць поспіль зробити

«експертний» висновок про академічний плагіат у дисертації Лісового? Може, занадто «багатий» фактаж із порівняльних таблиць, уже підготовлених і надісланих різними волонтерами до Агентства?

Наука – це, в першу чергу, про чесність із самим собою. Без цього неможливе реальне наукове відкриття, неможливий достовірний експеримент. Коли Оксен Лісовий не зміг захистити свою позицію, спростувати звинувачення у виявленому плагіаті у своїй роботі, а «звернувся до НАЗЯВО» – це вже нечесно і перед суспільством.

Наостанок – трохи лірики. У молодіжному сленгу є таке поняття, як тролінг. Висміювання на межі іронії та сарказму, найчастіше завуальоване певним чином. Тролінг буває тонкий, себто витончений, ледь помітний. Його часто спроможні виявити лише мислячі, досвідчені люди. Ще буває тролінг товстий. Він найчастіше смішний, а розрізнити його не здатні тільки інтелектуально обмежені люди.

У статті шановних професорів Анісімова та Стріхи тролінг аж ніяк не тонкий. Та ще й не смішний.

Максим Мацала, PhD

([вгору](#))

Додаток 74

18.05.2023

ЯК ПРОТИСТОЯТИ ЖАХЛИВИМ СКУПИМ «СИСТЕМАМ» УНІВЕРСИТЕТІВ

Він пише: «Поговоріть із вченими досить довго, і ви почуєте, як хтось обов'язково скаже: «Ми робимо це не заради грошей, чи не так?». У цей момент ми всі «повинні» розуміти, кивати головою та пишатися своїм благородним покликанням. Це потрібно зупинити. Ми можемо робити це не через гроші, але наші боси роблять це саме за гроші, і вони сміються з нас...» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Переконайтеся, що ви виставили рахунок за свій витрачений час і зусилля за найвищою ставкою, закликає Енді. У якості аргументації він наводить приклади зі свого життя та колег із шотландського, фінського, англійських університетів. Це – приклади надмірних вимог до подання довідок, оформлення цілого стусу документів, надання додаткових свідоцтв та підтверджень, заповнення різних форм, складної комунікації з роботодавцем після виконаної та неоплаченої роботи, необгрунтованих вимог щодо проходження коротких університетських курсів для перевірки знань, непрофільної канцелярської роботи. «Виставляйте рахунок за весь адміністративний час, який ви витрачаєте на оформлення документів та боротьбу з університетськими онлайн-системами. Переконайтеся, що ви виставляєте рахунок за найвищою ставкою, тому що робота адміністратором не приносить вам задоволення і не сприяє вашому академічному зростанню... Не погоджуйтесь на оплату раз на квартал: вам не

сплачуватимуть своєчасно, тоді як університети отримують зиск, утримуючи ваші гроші... Реальність така, що університети не поважають своїх звільнених працівників. Як вони Вас не називають – тимчасовими працівниками чи запрошеними гостями, одна річ залишається незмінною: вони глибоко обурені тим, що нам платять, і будуть використовувати усі можливі хитрощі, щоб відстрочити чи уникнути цього».

Детальніше: <https://bit.ly/3pBOhgv>, <https://www.timeshighereducation.com/author/andy-farnell>

(вгору)

Додаток 75

08.05.2023

Зазираємо за паркани Відкритого доступу

Бібліотекарі повинні пам'ятати інший успішний приклад такої протестної міграції, що пов'язаний зі створенням журналу Quantitative Science Studies, тож сподіваюся, що й цим бунтарям все вдасться (Пан Бібліотекар).

Зауважте, що луснуло терпіння саме у редакторів Neuroimage, а не в авторів, які справно сплачують USD 3450 за відкритий доступ. Редакції наших наукових журналів часто скаржаться на проблеми з фінансуванням, але чомусь на знак протесту ще жодна редакція масово не звільнилася?! Ніхто з читачів такий жест не оцінить, чи нема репутації, яку б можна було забрати з собою?

Тим часом все більше чиновників ЄС погоджуються з тим, що негайний відкритий доступ до результатів досліджень, що з'явилися завдяки держфінансуванню, повинен стати нормою...

Важко перелічити всі відкриті наукові ініціативи ЄС (наприклад, Open Research Europe), тому очевидно, що лобістам комерційних гравців усе важче стримувати поступ здорового глузду в об'єднаній Європі. Більшість українських науковців не мають ані доступу до дослідницьких європейських грантів, ані грошей для сплати космічного APC...

Паралельно британські університетські бібліотеки обурені вартістю е-підручників, які зараз набагато дорожчі за свої паперові аналоги. Так, наприклад, згідно з порівняльними таблицями від ініціативи EbookSOS, популярний друкований підручник з біології коштує GBP 75 (3500 грн), а ліцензія на цю електронну книгу для 3 користувачів коштує GBP 975 (45500 грн)!

Звичайно більшу частину прибутків отримують видавці, проте якщо вартість примірника 3500 грн, то є шанси, що й авторам виплатять пристойні гонорари, а відтак вчені будуть мотивовані створювати підручники, рухати освіту вперед, розвивати наукову термінологію рідною мовою... Зараз схоже, що наші автори повинні працювати над університетськими підручниками майже безплатно...

(вгору)

08.05.2023**ЯК ЗРОБИТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕРЕЛ БІЛЬШ ІНКЛЮЗИВНИМ**

Кеті зосередилась на тому, як внесення змін до правил онлайн-пошуку може вплинути на представництво праць жінок в освіті та науці. Ці ідеї виникли після того, як дослідження 2013 року показало, що статті, першим автором яких є жінка, отримують значно менше цитувань, ніж статті, першим автором яких є чоловік. Також дослідження виявило географічну диспропорцію: найбільш цитовані у світі дослідження походять з Європи та США ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Google Scholar, – платформа, яка наразі є найпопулярнішою платформою для пошуку літератури, пояснює власні правила ранжування контенту «так, як це роблять дослідники» (ураховує зміст, журнал, авторство, свіжість цитувань в іншій науковій літературі). З 14-ти досліджених автором статті баз даних, «сортувати за релевантністю» було налаштуванням за замовчуванням у всіх, крім двох, причому 7 з них взагалі не надали інформації про те, як це робиться. У багатьох випадках пошукові індекси сильно покладаються на цитування та показники репутації. Це, на думку Кеті Джордан, не дозволяє уникнути упередженості та заважає базам даних бути прозорими. Нещодавно були розроблені настанови щодо «позитивної практики цитування», покликані допомогти дослідникам переконатися, що література, яку вони цитують, спирається на належне широке коло потенційних джерел. Наразі вони використовуються лише фрагментарно, але мають стати більш поширеними. Необхідно, на думку Джордан, урізноманітнити пошук та, відповідно, можливості індивідуального налаштування пошуку, відмовитись від «сортування за релевантністю», щоб зробити результати більш коректними та справедливими для всіх.

Детальніше: <https://bit.ly/3nJXsLf>, <https://go.nature.com/42b3R1f>
(вгору)

Шляхи розвитку української науки

Інформаційно-аналітичний бюлетень

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Упорядник Натаров Олег Олександрович

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03
E-mail: siaz2014@ukr.net
Сайт: <http://nbuviap.gov.ua/>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.